

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Лисенко Юрій Олександрович

УДК 347.9:347.72

ДИСЕРТАЦІЯ

**ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ БОРЖНИКА
В РАМКАХ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

Спеціальність 081 – Право

Галузь знань 08 – Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів та текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ Ю.О. Лисенко

Науковий керівник –

Харитоновна Олена Іванівна,
доктор юридичних наук, професор

Анотація

Лисенко Ю.О. Особливості реалізації корпоративних прав боржника в рамках виконавчого провадження. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право (галузь знань 08 – Право). – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2026.

Дисертація присвячена дослідженню правових та організаційних засад реалізації корпоративних прав боржника в рамках виконавчого провадження.

Досліджено підходи щодо розкриття сутності понять «частка в статутному капіталі товариства» та «корпоративні права», які сформовані доктринальному, законодавчому рівні та у судовій практиці. Встановлено, що що предметом звернення стягнення у виконавчому провадженні є частка у статутному капіталі, а не корпоративні права.

Частку у статутному капіталі товариства розкрито як комплексний об'єкт, що поєднує організаційно-правову, майнову та функціонально-інвестиційну складову. Такий підхід відображає подвійну природу частки: як форми закріплення обсягу участі особи в товаристві (власне інтерес у товаристві), та самостійного оборотоздатного об'єкту приватних правовідносин, придатного зокрема до відчуження, застави, спадкування.

Виділено подвійну організаційно-структурну та майнову функціональну складову частки. З однієї сторони, частка виступає елементом організаційної структури товариства, що забезпечує реалізацію корпоративних прав учасника. З іншого – самостійним об'єктом цивільного обігу під час укладення правочинів, спрямованих на її відчуження. Така характеристика дозволяє розглядати частку не лише як інструмент участі у корпоративному управлінні, а й як об'єкт, який має еквівалентну економічну вартість і може бути предметом цивільного обороту за загальними правилами договірної права.

Розкрито особливості реалізації частки у статутному капіталі товариства у виконавчому провадженні, зумовлені необхідністю забезпечення балансу

приватноправових та публічних інтересів усіх суб'єктів відповідних правовідносин. Приватноправові інтереси передбачають забезпечення та захист інтересів кредитора (стягувача) щодо задоволення його майнових вимог з однієї сторони, та товариства як самостійного суб'єкта корпоративних правовідносин, а також його учасників щодо збереження цілісності статутного капіталу, суб'єктного складу, фінансової стабільності та інвестиційної привабливості. Публічно-правовий інтерес полягає у забезпеченні належного виконання рішень, що підлягають примусовому виконанню відповідно до закону, адже ефективність виконавчого провадження виступає гарантією дієвості механізмів захисту прав, забезпечення законності та підтримання правопорядку.

Визначено пріоритетність застосування законодавства до відносин, які виникають у сфері переходу прав на частку в статутному капіталі залежно від підстав: перший рівень – приватні відносини, які регулюються корпоративним законодавством та визначають загальні засади розпорядження часткою за волевиявленням власника, в тому числі й щодо реалізації переважного права на придбання частки; другий рівень пріоритет законодавства у сфері застави частки в статутному капіталі товариства над корпоративним законодавством, відповідно пріоритет переважного права на придбання частки обтяжувачів над переважним правом учасників товариства; третій рівень пріоритет законодавства у сфері виконавчого провадження, в межах якого може допускатись реалізація переважного права учасників на придбання частки в статутному капіталі товариства, якщо реалізація частки відбувається не з аукціону; четвертий рівень – пріоритет законодавства у сфері банкрутства над корпоративним та законодавством у сфері застави.

Важливим механізмом забезпечення переважного інтересу товариства у випадку реалізації частки у виконавчому провадженні є реалізація переважного права учасників товариства на її придбання.

Встановлено, що без належної реєстрації обтяжень, кредитор навіть попри укладання договору застави, може нести ризики щодо передачі частки

іншим суб'єктам. Крім того, враховуючи, що частка є складовою статутного капіталу товариства, не є виключенням ризику щодо зменшення її вартості через проблеми у діяльності товариства, втрати майна тощо. Обґрунтовано, що для задоволення інтересів кредиторів шляхом звернення стягнення на частку практичне значення має ринкова вартість частки і відповідна їй забезпеченість за рахунок наявних активів товариства.

Запропоновано закріпити на законодавчому рівні положення про те, що одночасно з накладенням арешту на частку в статутному капіталі товариства накладати арешт на майно та або кошти товариства, пропорційно до розміру оплаченої частини частки такого учасника, з метою забезпечення прав та інтересів кредиторів та уникнення укладання фінансових договорів.

Визначено такі особливості звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства за законодавством окремих країн ЄС.

По-перше, частка у статутному капіталі товариства визнається самостійним оборотоздатим об'єктом, який підлягає відчуженню. В установчих документах товариства можуть встановлюватись обмеження щодо вільного розпорядження часткою (необхідність погодження товариства) або щодо включення до складу нових учасників.

По-друге, у випадку примусового звернення на частку та її реалізації на аукціоні може передбачатись переважне право учасників товариства, самого товариства або призначеної товариством особи на придбання частки. При цьому з метою захисту інтересів кредиторів може визначатись за якою може бути придбана частка.

По-третє, враховуючи, що частка прирівнюється до майнових прав, до відносин щодо звернення стягнення на частку виконавцями застосовуються положення законодавства щодо примусової реалізації майнових прав.

По-четверте, набуття статусу учасника товариства та легалізація переходу прав на частку пов'язується не лише з укладанням договору, придбання частки з аукціону, а обов'язково з реєстрацією відповідних змін у відповідних реєстрах.

По-п'яте, на відміну від законодавства України, яке передбачає можливість реалізації переважного права учасників товариства на придбання частки у випадку звернення стягнення на неї, крім реалізації на аукціоні, за законодавством європейських країн переважне право може надаватись крім учасників товариства безпосередньо товариству, а також особі, призначеній товариством. Такий підхід дозволяє максимально захистити інтереси товариства та забезпечити стабільність складу учасників. При цьому завдяки встановленню вимог щодо вартості придбання частки не створюються ризики для порушення прав та інтересів забезпечених кредиторів.

Запропоновано передбачити на законодавчому рівні положення, що у випадку письмової відмови учасників від переважного права або якщо вони не скористаються правом на придбання частки в порядку, визначеному законодавством, товариство має переважне право на придбання частки перед іншими набувачами. Для реалізації права товариство має протягом 10 днів після письмової відмови учасників або спливу строку для реалізації переважного права на придбання частки учасниками, повідомити виконавця та укласти договір-купівлі продажу частки.»

Розкрито роль органів товариства, яка залежить від стадії виконавчого провадження та може передбачати вчинення наступних дій.

По-перше, на етапі відкриття виконавчого провадження – отримання інформації про відкриття виконавчого провадження або арешт частки, доведення інформації до членів товариства з метою реалізації переважного права на придбання частки, якщо це передбачено процедурою, надання інформації виконавцю, необхідної для визначення належної вартості частки в статутному капіталі товариства. На практиці не є виключенням випадки, коли товариство не надає відомості, необхідні для розрахунку вартості частки боржника, що призводить до затягування виконавчого провадження через необхідність звернення виконавця з запитом про отримання з державних реєстрів інформації, необхідної для визначення вартості частки. У

подальшому це може призводити до оскарження рішення виконавця або залученого ним фахівця про визначення вартості частки.

По-друге, це вжиття заходів щодо збереження майна та виконання вимог щодо обмеження обігу частки у випадку накладення арешту. На практиці відомі випадки, коли товариство вживало заходи щодо розпорядження майном, незважаючи на наявні обмеження в рамках виконавчого провадження. Укладання фінансових договорів перш за все було спрямовано на виведення активів з метою уникнення звернення на них стягнення. Здійснити відчуження частки може безпосередньо і сам учасник товариства незважаючи на накладення на неї арешту виконавцем. В такому випадку подання інформації для внесення змін до реєстру щодо зміни складу учасників товариства, якщо товариство було повідомлено про відкриття виконавчого провадження, є неналежним виконанням органами товариства покладених на них обов'язків.

По-третє, це вчинення дій щодо включення нового учасника до складу товариства у випадку продажу частки у виконавчому провадженні. Попри те, що на сьогодні реєстрація змін у складі учасників товариства не залежить виключно від рішення органів товариства та внесення змін до статуту, все ж таки реалізація новим учасником належним йому корпоративних прав може отримати як належне сприяння від органів товариства, так і навпаки перешкоди у доступі до інформації про діяльність товариства, не повідомляти про проведення загальних зборів тощо.

Обґрунтовано, що медіація у виконавчому провадженні у сфері корпоративних спорів має системне значення як інструмент забезпечення балансу між примусовістю виконання судового рішення та необхідністю збереження корпоративної стабільності, майнової цілісності та ділової репутації товариства. Її впровадження відповідає сучасним тенденціям розвитку альтернативних методів вирішення спорів та концепції ефективного правосуддя, в межах якої стадія виконання розглядається не лише як

завершальна, але й як гнучка фаза узгодженого досягнення фактичного результату з мінімальними економічними та репутаційними втратами.

Запропоновано з метою забезпечення належного виконання державним, приватним виконавцем передбачених завдань внести зміни до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», «Про виконавче провадження» та передбачити постанову виконавця про накладення/зняття арешту частки у статутному капіталі товариства як самостійну підставу для внесення змін до відповідних реєстрів, в тому числі Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб підприємців. Це дозволить підвищити ефективність арешту як заходу, спрямованого на обмеження розпорядження часткою з метою її відчуження та уникнення звернення стягнення на неї.

Ключові слова: товариство, корпоративні права, частка у статутному капіталі товариства, виконавче провадження, виконавець, зобов'язання, переважне право на придбання частки, органи управління, фраздаторний договір, спосіб захисту, судочинство, спір, медіація.

Abstract

Lysenko Yu.O. Features of the exercise of corporate rights of the debtor in enforcement proceedings. – Qualifying Scientific Work as a Manuscript.

Dissertation for obtaining the Doctor of Philosophy degree in specialty 081 - Law (field of knowledge 08 – Law). – National University “Odesa Law Academy”, Odesa, 2026.

The dissertation is devoted to the study of the legal and organizational foundations for the exercise of corporate rights of the debtor in enforcement proceedings.

The approaches to revealing the essence of the concepts of “share in the authorized capital of the company” and “corporate rights” formed at the doctrinal, legislative, and judicial levels are examined. It has been established that

the subject of enforcement in enforcement proceedings is a share in the authorized capital, not corporate rights.

A share in the authorized capital of a company is disclosed as a complex object that combines organizational, legal, property, and functional and investment components. This approach reflects the dual nature of the share: as a form of securing a person's participation in the company (their own interest in the company) and as an independent marketable object of private legal relations, suitable in particular for alienation, pledge, and inheritance.

A dual organizational-structural and property-functional component of a share has been identified. On the one hand, a share is an element of the organizational structure of a company that ensures the exercise of a participant's corporate rights. On the other hand, it is an independent object of civil circulation during the conclusion of transactions aimed at its alienation. This characteristic allows us to consider a share not only as an instrument of participation in corporate governance, but also as an object that has equivalent economic value and can be the subject of civil circulation under the general rules of contract law.

The peculiarities of the realization of a share in the authorized capital of a company in enforcement proceedings are revealed, caused by the need to ensure a

balance between the private and public interests of all subjects of the relevant legal relations. Private law interests involve ensuring and protecting the interests of the creditor (collector) in satisfying their property claims on the one hand, and the company as an independent subject of corporate legal relations, as well as its participants in preserving the integrity of the authorized capital, the composition of subjects, financial stability, and investment attractiveness on the other. The public law interest lies in ensuring the proper enforcement of decisions subject to compulsory enforcement in accordance with the law, since the effectiveness of enforcement proceedings guarantees the effectiveness of mechanisms for protecting rights, ensuring legality, and maintaining law and order.

The priority of applying legislation to relations arising in the sphere of transfer of rights to a share in the authorized capital has been determined depending on the grounds: the first level – private relations regulated by corporate legislation and determining the general principles of disposal of a share at the owner's discretion, including the exercise of the preemptive right to acquire a share; second level – priority of legislation in the sphere of pledging shares in the authorized capital of a company over corporate legislation, accordingly, priority of the preemptive right to acquire shares of encumbrances over the preemptive right of company participants; the third level is the priority of legislation in the field of enforcement proceedings, within which the preemptive right of participants to acquire a share in the company's authorized capital may be exercised if the share is not sold at auction; the fourth level is the priority of bankruptcy legislation over corporate and pledge legislation.

An important mechanism for ensuring the company's preemptive interest in the event of the sale of a share in enforcement proceedings is the exercise of the preemptive right of the company's participants to acquire it.

It has been established that without proper registration of encumbrances, even if a pledge agreement has been concluded, the creditor may bear risks related to the transfer of shares to other entities. In addition, given that the share is part of the company's authorized capital, there is no exception to the risks of a decrease in its value due to problems in the company's activities, loss of property, etc. It has been

substantiated that in order to satisfy the interests of creditors by enforcing a claim on the share, the market value of the share and its corresponding security through the company's available assets are of practical importance.

It is proposed to enshrine in law the provision that, simultaneously with the seizure of a share in the company's authorized capital, the company's property and/or funds should be seized in proportion to the size of the paid-up part of such participant's share, in order to protect the rights and interests of creditors and prevent the conclusion of fraudulent agreements.

The following features of enforcement proceedings against a share in the authorized capital of a company under the laws of certain EU countries have been identified.

First, a share in the authorized capital of a company is recognized as an independent marketable asset that is subject to alienation. The company's founding documents may establish restrictions on the free disposal of the share (requiring the company's approval) or on the inclusion of new participants.

Second, in the event of compulsory enforcement against a share and its sale at auction, the company's participants, the company itself, or a person appointed by the company may have a preemptive right to purchase the share. At the same time, in order to protect the interests of creditors, the price at which the share may be acquired may be determined.

Thirdly, given that a share is equated with property rights, the provisions of the legislation on the compulsory sale of property rights apply to relations concerning the enforcement of a share by executors.

Fourth, acquiring the status of a member of the company and legalizing the transfer of rights to a share is linked not only to the conclusion of a contract or the purchase of a share at auction, but also to the registration of the relevant changes in the appropriate registers.

Fifth, unlike Ukrainian legislation, which provides for the possibility of exercising the preemptive right of company members to acquire a share in the event of foreclosure, in addition to sale at auction, under the legislation of European

countries, the preemptive right may be granted not only to company members, but also directly to the company, as well as to a person designated by the company. This approach allows for maximum protection of the company's interests and ensures the stability of its membership. At the same time, the establishment of requirements for the purchase price of a share does not create risks for the violation of the rights and interests of secured creditors.

It is proposed to provide at the legislative level for a provision that in the event of a written refusal by the participants to exercise their preemptive right or if they do not exercise their right to purchase a share in the manner prescribed by law, the company has a preemptive right to purchase the share before other acquirers. To exercise this right, the company must, within 10 days after the participants' written refusal or the expiration of the term for exercising the preemptive right to acquire a share by the participants, notify the executor and conclude a share purchase agreement.

The role of the company's bodies is disclosed, which depends on the stage of enforcement proceedings and may involve the following actions.

First, at the stage of opening enforcement proceedings – obtaining information about the opening of enforcement proceedings or the seizure of a share, communicating the information to the members of the company in order to exercise the preemptive right to purchase a share, if provided for by the procedure, providing the executor with the information necessary to determine the fair value of the share in the company's authorized capital. In practice, it is not uncommon for a company to fail to provide the information necessary to calculate the value of the debtor's share, which leads to delays in enforcement proceedings due to the need for the enforcement officer to request information from state registers necessary to determine the value of the share. This may subsequently lead to an appeal against the decision of the enforcement officer or the specialist engaged by him to determine the value of the share.

Secondly, it involves taking measures to preserve property and comply with requirements to restrict the circulation of shares in the event of seizure. In practice,

there are known cases where a company took measures to dispose of property despite existing restrictions under enforcement proceedings. The conclusion of fraudulent agreements was primarily aimed at withdrawing assets in order to avoid their seizure. The participant of the company may directly dispose of the share despite the seizure imposed on it by the executor. In such a case, the submission of information for making changes to the register regarding changes in the composition of the company's participants, if the company was notified of the opening of enforcement proceedings, is an improper performance of the duties assigned to the company's bodies.

Thirdly, this is the taking of actions to include a new participant in the company in the event of the sale of a share in enforcement proceedings. Despite the fact that today the registration of changes in the composition of the company's participants does not depend solely on the decision of the company's bodies and amendments to the charter, the exercise of corporate rights by a new participant may receive either due assistance from the company's bodies or, conversely, obstacles in accessing information about the company's activities, failure to notify about the holding of general meetings, etc.

It has been substantiated that mediation in enforcement proceedings in the field of corporate disputes is of systemic importance as an instrument for ensuring a balance between the enforceability of court decisions and the need to preserve corporate stability, property integrity, and the business reputation of the company. Its implementation is in line with current trends in the development of alternative dispute resolution methods and the concept of effective justice, within which the enforcement stage is seen not only as the final stage, but also as a flexible phase of coordinated achievement of the actual result with minimal economic and reputational losses.

In order to ensure the proper performance of the tasks assigned to state and private enforcement agents, it is proposed to amend the Law of Ukraine “On State Registration of Legal Entities, Individual Entrepreneurs and Public Organizations,” “On Enforcement Proceedings” and to provide for the executor's decision to

impose/remove the seizure of a share in the authorized capital of the company as an independent basis for making changes to the relevant registers, including the Unified State Register of Legal Entities and Individual Entrepreneurs. This will increase the effectiveness of seizure as a measure aimed at restricting the disposal of a share in order to alienate it and avoid foreclosure on it.

Keywords: company, corporate rights, share in the authorized (charter) capital of the company, enforcement proceedings, enforcement officer, obligations, pre-emptive right to acquire a share, management bodies, fraudulent contract, method of protection, judicial proceedings, dispute, mediation.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Лисенко Ю.О. Органи управління та посадові особи господарських товариств. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. Випуск 90. Ч. 2. 2025. С. 118-122.

2. Лисенко Ю.О. Правові засади та практичні аспекти використання фидуціарних обов'язків у господарських товариствах. *Право та державне управління*. №2. 2025. С.50-54.

3. Лисенко Ю.О. Правове регулювання переходу прав на частку в статутному капіталі господарського товариства у виконавчому провадженні *Право і суспільство*. 2025. №2. С.808-814.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Лисенко Ю.О. Правові засади арешту корпоративних прав у сфері виконавчого провадження. *Права людини та публічне врядування: матеріали VIII Міжнародного правничого форуму*, м. Чернівці, 30 травня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 564-566.

5. Лисенко Ю.О. Посадові особи господарських товариств: поняття та принципи діяльності. *Сучасний стан та перспективи розвитку української правової науки*: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 17 травня 2025 р.) / відп. ред. К.А. Возняковська, Ю.В. Цуркан-Сайфуліна, Т.А. Латковська. Чернівці, 2025. С.177-179.

6. Лисенко Ю.О. Реалізація частки у статутному капіталі товариства в рамках виконавчого провадження. *Modern Achievements in Legal Science and Practice* (March 19–20, 2025. Riga, the Republic of Latvia) : International scientific conference. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. С. 265-266.

7. Лисенко Ю.О. Порухення переважного права на придбаннч частки у випадку звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали ХІ Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 5 грудня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. С.228-230.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗВЕРНЕННЯ СТЯГНЕННЯ НА ЧАСТКУ В СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ ТОВАРИСТВА	14
1.1. Корпоративні права як предмет звернення стягнення.....	14
1.2. Правові підстави звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства	32
1.3. Досвід зарубіжних країн щодо реалізації частки у статутному капіталі товариства у виконавчому провадженні.....	53
РОЗДІЛ 2 РЕАЛІЗАЦІЇ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ БОРЖНИКА В РАМКАХ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	70
2.1. Правові та організаційні засади реалізації корпоративних прав в рамках виконавчого провадження.....	70
2.2. Повноваження посадових осіб господарських товариств при реалізації корпоративних прав в рамках виконавчого провадження.....	96
РОЗДІЛ 3 ЗАХИСТ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ УЧАСНИКІВ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС РЕАЛІЗАЦІЇ ЧАСТКИ У СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ ТОВАРИСТВА	128
ВИСНОВКИ.....	167
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	176
ДОДАТКИ	200

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Звернення стягнення на корпоративні права може відбуватись як в примусовому порядку в межах виконавчого провадження, процедури банкрутства, так і в межах звернення стягнення в позасудовому порядку за погодженням сторін на умовах виконання забезпечувальних зобов'язань. Реалізація корпоративних прав в рамках виконавчого провадження спрямована на задоволення інтересів кредиторів, при цьому породжуючи чисельні ризики для товариства, його стабільного функціонування та забезпечення інтересів інших учасників.

Особливість звернення стягнення частки у статутному капіталі товариства у виконавчому провадженні зумовлюється не лише необхідністю захисту інтересів безпосередніх сторін виконавчого провадження (стягувача та боржника), але й потребою врахування інтересів ширшого кола заінтересованих осіб, зокрема інвесторів і кредиторів товариства, економічна стабільність якого прямо залежить від способу та порядку виконання судового рішення. На відміну від класичних майнових спорів, де наслідки примусового виконання обмежуються майновою сферою боржника, у корпоративних правовідносинах будь-яке втручання у структуру активів товариства (арешт майна, реалізація частки, звернення стягнення на корпоративні права, блокування рахунків) має більш масштабні наслідки, оскільки може впливати на платоспроможність, інвестиційну привабливість товариства та забезпеченість виконання зобов'язань перед третіми особами.

Звернення стягнення на корпоративні права обумовлює важливість дослідження широкого кола питань як доктринального так і практичного спрямування для того, що б визначити актуальні напрями удосконалення чинного законодавства та практики його застосування.

Серед доктринальних питань актуальним є дослідження правової природи частки у статутному капіталі господарського товариства та корпоративних прав, оскільки на законодавчому рівні мова йде саме про

звернення стягнення на корпоративні права, тоді як у наукових дослідженнях наголошується на доцільності звернення стягнення на частку у статутному капіталі.

Серед практичних аспектів важливе значення має дослідження повноважень приватних та державних виконавців щодо звернення стягнення на корпоративні права, алгоритм дій органів управління товариством у випадку звернення стягнення на корпоративні права, випадки укладання фraudаторних договорів з метою перешкоджання стягнення корпоративних прав.

Розглядаючи сучасний стан дослідження звернення стягнення на частку в статутному капіталі в господарському товаристві, корпоративні права слід відзначити, що комплексні монографічні дослідження правового регулювання відносин зазначеній сфері не проводились у сучасній науці цивільного права.

Огляд останніх публікацій свідчить про те, що чимало проблемних питань постає у сфері звернення стягнення та реалізації корпоративних прав у виконавчому провадженні, що обумовлює актуальність дослідження практичних аспектів та наукових підходів до їх вирішення. Визначення чітких процедур переходу прав на часту в статутному капіталі у виконавчому провадженні має важливе практичне значення для захисту прав та інтересів всіх учасників відносин, які виникають у цій сфері, зокрема учасників товариства, самого товариства, набувача частки та корпоративних прав. Оскільки відсутність чітких процедур створює чимало викликів під час переходу права на часту до нового набувача, що в цілому може негативно позначатись на діяльності господарського товариства.

Питання сутності та змісту корпоративних прав, їх співвідношення з часткою у статутному капіталі товариства досліджувались у своїх працях такі науковці як: Кравчук В.М., Спасибо-Фатєєва І.В., Харитонов Є.О., Харитонova О.І.

Окремі аспекти звернення стягнення на корпоративні права досліджувались у наукових працях: Кравчука В.М., Пелипенко О.С., Суханова М.О. Шемети Т.М., Шпуганич І.І.

Питання корпоративного управління, відповідальності посадових осіб товариства та товариства за дії посадових осіб, досліджуються на доктринальному рівні у працях таких вчених, як: В.В.Васильєва, В.Г. Жорнокуй, О.Р.Кібенко, О.В.Кологойда, А.С.Прокопюк, В.П.Савчук, В.Серт, І.В. Спасибо-Фатєєва та інші.

Питання застави корпоративних прав, звернення стягнення за договором застави корпоративних прав досліджували зокрема: Спасибо-Фатєєва І.В., Берназ-Лукавецька О.М., Куценко Д.М., Пилипенко О.С., Січевлюк В.А.

Окремі аспекти звернення стягнення на частку в статутному капіталі досліджено в дисертаційному дослідженні Шемети Т.М. Перехід частки учасника в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю. В дисертаційному дослідженні зазначено про те, що звернення стягнення відбувається саме на частку учасника товариства, а не на частину майна товариства, пропорційну частці учасника у статутному капіталі товариства. Проаналізовано положення статті 20 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» в частині застосування до відносин, які виникають у зв'язку зі зверненням стягнення на частку. Обґрунтовано можливість оскарження до суду проведеної виконавцем оцінки вартості частки у статутному капіталі при зверненні стягнення на частку учасника товариства [175, с. 164-174].

У дисертаційній роботі Пелипенко О. С. досліджено правові засади передачі корпоративних прав у заставу. Надано характеристику корпоративних прав як предмету застави. Особливу увагу приділено спеціальним умовам договору застави корпоративних прав. Проведено правовий аналіз існуючих шляхів звернення стягнення на корпоративні

права, як предмет застави, та встановлено найбільш ефективні з них [71, с.39, 41].

У дисертаційному дослідженні Кравчука В.М. розкрито правові засади припинення корпоративних правовідносин у зв'язку зі зверненням стягнення на частку в статутному капіталі. Зроблено висновок, що «Немає переконливих аргументів для збереження положення про звернення стягнення на частку лише у разі недостатності іншого майна учасника-боржника. Частка (корпоративні права) – це не майно першої необхідності, тому звернення стягнення на частку не впливає істотно на природні та соціальні права людини» [45].

Окремі практичні аспекти звернення стягнення на частку у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю розкрито у дисертаційному дослідженні Суханова М.О. [151].

Теоретичні та практичні питання правового статусу учасників виконавчого провадження досліджено в дисертаційній роботі Русецької О.О. «Правовий статус учасників виконавчого провадження» [137]; повноваження суду при примусовому виконанні судових рішень у цивільних справах розкрито у дисертаційній роботі Притуляка В. [113]; правовий статус приватних виконавців досліджено у дисертаційних роботах Боєру В. [8]; Іщенко Д. [32].

Разом з тим, проведені дослідження лише фрагментарно розкривають окремі аспекти звернення стягнення на корпоративні права, частку у статутному капіталі товариства, не завжди з урахуванням актуального стану законодавства. Зазначає обумовлює актуальність та практичну доцільність звернення комплексного аналізу доктринальних та законодавчих аспектів реалізації корпоративних прав боржника в рамках виконавчого провадження. Враховуючи, що відповідно до чинного законодавства товариства можуть створюватись в різних формах, що визначає особливості формування статутного капіталу, прав його учасників та умов розпорядження частками, що в цілому й визначає особливості звернення стягнення, з урахуванням

обсягів дисертаційного дослідження вважаємо за доцільне зосередити увагу саме на реалізації корпоративних прав в товариствах з обмеженою відповідальністю.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконано в межах плану науково дослідницької роботи кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції на 2021-2025 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя України у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» (державний реєстраційний номер 0122U000266). Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол №1 від 07.09.2022 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є визначення правових засад регулювання реалізації корпоративних прав боржника в рамках виконавчого провадження та формування пропозицій щодо удосконалення законодавства як передумови належної реалізації та захисту прав та інтересів учасників правовідносин у зазначеній сфері.

Для досягнення поставленої мети передбачається **виконання таких завдань:**

визначити предмет звернення стягнення в рамках виконавчого провадження у сфері корпоративного права;

встановити підстави звернення стягнення на корпоративні права;

розкрити законодавчі та організаційні засади реалізації корпоративних прав боржника в рамках виконавчого провадження;

визначити складнощі, які виникають у сфері звернення стягнення на корпоративні права та можливі шляхи їх подолання;

встановити дії органів товариства у випадку звернення стягнення на корпоративні права;

сформулювати пропозиції щодо удосконалення законодавства у сфері виконавчого провадження та звернення стягнення на корпоративні права.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у сфері реалізації корпоративних прав боржника в рамках виконавчого провадження.

Предметом дослідження є правові механізми звернення стягнення на частку у статутному капіталі товариства та реалізація пов'язаних з нею корпоративних прав боржника у виконавчому провадженні.

Методологічною основою дослідження становить сукупність загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, які дозволили розкрити загальні питання та особливості правових засад реалізації корпоративних прав боржника в рамках виконавчого провадження. Метод дедукції та системного аналізу використано при розкритті сутності понять частка в статутному капіталі товариства, корпоративні права та їх співвідношення з метою визначення предмету звернення стягнення у виконавчому провадженні. Порівняльно-правовий методи використовувався при дослідженні законодавства та практики зарубіжних країн з метою визначення підходів до: правової природи частки та її оборотозданості, умов розпорядження часткою в статутному капіталі та можливості звернення стягнення на частку в межах виконавчого провадження, процедури розпорядження часткою у випадку звернення стягнення кредиторами в рамках виконавчого провадження. Такий порівняльний аналіз проводився з метою визначення позитивних практик та можливості їх врахування в національній практиці. Логіко-формальний метод використовувався при визначенні понятійно-категоріального апарату, зокрема таких категорій, як «частка у статутному капіталі», «корпоративні права», «застава корпоративних прав», «звернення стягнення на частку». Формально-юридичний метод застосовано для аналізу норм цивільного, корпоративного законодавства, законодавства у сфері банкрутства та виконавчого провадження щодо визначення пріоритету застосування норм до відносин у сфері звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства з різних підстав. Використання зазначеного методу дозволило розкрити

особливості переходу прав на частку в статутному капіталі, умови її обтяження заставою та реалізації у виконавчому провадженні.

Нормативною основою дисертаційного дослідження законодавство України у сфері корпоративного права, виконавчого провадження України, підзаконні акти, які визначають повноваження виконавців у сфері реалізації корпоративних прав у виконавчому провадженні.

Емпіричну базу дисертаційного дослідження становить судова практика, яка сформувалась у сфері звернення стягнення на частку у статутному капіталі товариства та реалізації корпоративних прав у виконавчому провадженні, укладанні фраздаторних договорів, а також захисту прав та інтересів сторін правовідносин, які виникають у зазначеній сфері.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що робота є першим у вітчизняній науці цивільного права комплексним дослідженням правових та організаційних засад реалізації корпоративних прав боржника в рамках виконавчого провадження.

За результатами проведеного дослідження сформульовано наукові положення, пропозиції та висновки:

вперше:

- обґрунтовано підхід до забезпечення виконання рішень у виконавчому провадженні шляхом запровадження системи забезпечувальних заходів, спрямованих на запобігання знеціненню частки у статутному капіталі товариства, які не передбачають прямого втручання у майнову сферу юридичної особи, а реалізуються через обмеження дій органів товариства, які мають істотний вплив на вартість його активів, та можливість оскарження фраздаторних правочинів, що дозволяє забезпечити баланс інтересів кредитора, інших учасників товариства та самого товариства;

- на підставі комплексного аналізу доктринальних, законодавчих та правозастосовних підходів до визначення понять «корпоративні права» та

«частка в статутному капіталі товариства» обґрунтовано розуміння частки у статутному капіталі товариства як самостійного комплексного оборотоздатного об'єкта цивільних прав та запропоновано закріпити відповідне визначення на рівні Цивільного кодексу України;

- запропоновано встановити послідовну реалізацію переважного права на придбання частки у статутному капіталі товариства при зверненні на неї стягнення, яка передбачає перехід такого права до самого товариства у випадку повної або часткової відмови учасників товариства від його реалізації, що дозволить створити додаткові правові гарантії збереження цілісності статутного капіталу, сталого складу учасників та стабільної діяльності товариства;

- запропоновано диференціацію правового режиму частки у статутному капіталі товариства на повний та обмежений залежно від правового статусу її власника, що дозволяє визначити обсяг корпоративних прав, які можуть бути реалізовані у виконавчому провадженні;

удосконалено:

- підхід до визначення особливостей реалізації частки у статутному капіталі товариства у виконавчому провадженні шляхом обґрунтування необхідності забезпечення балансу приватноправових інтересів кредитора, боржника, товариства та його учасників і публічно-правових інтересів ефективності виконавчого провадження як визначального критерію правозастосування;

- пропозиції щодо порядку внесення відомостей про арешт частки у статутному капіталі товариства до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань шляхом обґрунтування доцільності визначення постанови виконавця про накладення/зняття арешту частки самостійною підставою для внесення таких відомостей;

- положення щодо визначення повноважень органів управління та посадових осіб господарського товариства у процедурі реалізації частки в

статутному капіталі товариства в межах виконавчого провадження, що передбачає системне поєднання інформаційних, забезпечувальних та організаційних заходів, спрямованих на дотримання балансу між інтересами стягувача та збереженням стабільності корпоративного управління;

набули подальшого розвитку:

- доктринальні підходи до обґрунтування необхідності заміни на законодавчому рівні терміну «корпоративні права» як предмета звернення стягнення на «частку в статутному капіталі товариства»;

- положення щодо визначення пріоритетності застосування законодавства до відносин, які виникають у сфері переходу прав на частку в статутному капіталі залежно від підстав: перший рівень – приватні відносини, які регулюються корпоративним законодавством та визначають загальні засади розпорядження часткою за волевиявленням власника, в тому числі й щодо реалізації переважного права на придбання частки; другий рівень пріоритет законодавства у сфері застави частки в статутному капіталі товариства над корпоративним законодавством, відповідно пріоритет переважного права на придбання частки обтяжувачів над переважним правом учасників товариства; третій рівень пріоритет законодавства у сфері виконавчого провадження, в межах якого може допускатись реалізація переважного права учасників на придбання частки в статутному капіталі товариства, якщо реалізація частки відбувається не з аукціону; четвертий рівень – пріоритет законодавства у сфері банкрутства над корпоративним та законодавством у сфері застави та виконавчого провадження;

- доктринальні положення щодо алгоритму та функціональної спрямованості виконавчих дій у процесі звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства, що дозволило виділити: організаційні; інформативні, пошукові, оціночні, забезпечувальні заходи;

- доктринальні положення щодо застосування медіації у виконавчому провадженні як інструменту забезпечення балансу інтересів учасників корпоративних правовідносин.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що їх може бути використано у:

науково-дослідній сфері – як підґрунтя для подальшого дослідження сутності корпоративних прав, частик в статутному капіталі господарського товариства та їх оборотоздатності;

правотворчому процесі – для удосконалення окремих положень законодавства у сфері корпоративного, виконавчого права, зокрема Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань»;

правозастосовній діяльності – для удосконалення механізмів захисту прав та інтересів учасників виконавчого провадження, господарських товариств, забезпечення ефективного виконання державними та приватними виконавцями повноважень зокрема у сфері реалізації частки в статутному капіталі товариства;

навчальному процесі – в ході викладання таких навчальних дисциплін, спеціальних курсів: «Корпоративне право», «Виконавче право», «Господарське право».

Апробація результатів дослідження. Окремі положення, висновки дисертаційного дослідження доповідалися й обговорювалися на засіданнях кафедри права інтелектуальної власності і патентної юстиції Національного університету «Одеська юридична академія». Результати дослідження оприлюднено у матеріалах доповідей на науково-практичних заходах: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасний стан та перспективи розвитку української правової науки» (м. Чернівці, 17 травня 2025 р.); VIII Міжнародному правничому форумі «Права людини та публічне врядування» (м. Чернівці, 30 травня 2025 р.); Міжнародній науковій конференції «Сучасні досягнення юридичної науки та практики» (м. Рига 19–20 березня 2025 р.); XI Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Львів – Торунь, 5 грудня 2025 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою працею автора. Основні ідеї та розробки, практичне значення одержаних результатів, висновки й рекомендації здобуто з урахуванням досвіду практичної роботи.

Публікації. Основні положення та результати дисертаційної роботи викладено у семи публікаціях, у тому числі трьох статтях, опублікованих у наукових періодичних фахових виданнях категорії «Б», перелік яких затверджено МОН України, чотирьох тезах доповідей на національних і міжнародних наукових та науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять п'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел та двох додатків. Загальний обсяг дисертації становить 203 сторінки, з них основного тексту – 175 сторінок, список використаних джерел – 23 сторінки (202 найменування).

РОЗДІЛ 1

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗВЕРНЕННЯ СТЫГНЕННЯ НА ЧАСТКУ В СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ ТОВАРИСТВА

1.1. Корпоративні права як предмет звернення стягнення

Питання сутності, змісту корпоративних прав та частки в статутному капіталі є предметом чисельних наукових досліджень та аналізу в межах судових справ. Дискусійність питання полягає перш за все у відсутності єдиних законодавчих підходів до використання понять «частка в статутному капіталі» та «корпоративні права», що призводить до розбіжностей у визначенні, що саме є предметом у договірних відносинах, а також у виконавчому провадженні.

Для того, що б визначитись з предметом звернення стягнення у виконавчому провадженні – корпоративні права, частка у статутному капіталі товариства, вбачається необхідним комплексно дослідити законодавчий, доктринальний, правозастосовчий підходи до розкриття сутності даних понять.

Усталені у науковій доктрині підходи, які розкривають сутність корпоративних прав, ґрунтуються як правило на визначенні їх через поділ на майнові та немайнові, організаційні, управлінські; обумовленість прив'язки до юридичної особи корпоративного типу; безпосередньої кореляції з часткою в статутному капіталі господарського товариства.

Термін «корпоративне право» застосовується для позначення існування постійного особливого суспільного зв'язку між засновником та юридичною особою. Корпоративне право в суб'єктивному розумінні слід розуміти як право особи, що об'єднує свої зусилля та капітал, бути учасником корпорації (юридичної особи). Всі інші суб'єктивні права учасника, що впливають із його участі в тій чи іншій організації, є похідними і розкриваються через поняття змісту корпоративного права [70, с.11].

На взаємозалежності корпоративних прав та товариства зазначає Колосов Р.В., який відзначає, що корпоративні права мають відносний характер, виникають щодо конкретної юридичної особи, лише за умови і на підставі внесення частки (вкладу, паю) до її статутного капіталу [42, с.43].

Васильєва В.А. відзначала, що суб'єктивне корпоративне право слід розглядати як складний сукупний об'єкт цивільних прав, що складається із низки самотійних суб'єктивних прав. Вони в сукупності становлять зміст корпоративного права. Серед них є права немайнового характеру, або їх ще називають організаційні права учасника товариства, та майнові права. Саме наявність майнових прав дозволяє ввести корпоративне право в цивільний оборот як самотійний об'єкт. Майновий компонент робить корпоративне право вартісним, що привертає увагу учасників ринку [10, с.140]. Корпоративні права мають відносний характер, тобто виникають лише щодо конкретної юридичної особи. Майновий характер корпоративних прав обумовлений тим, що учасник товариства, вкладаючи в нього майно (кошти), одержує відповідні дивіденди або очікує виплат при виході з товариства чи від продажу акцій [73, с. 41–45.].

Жорнокуй В.Г., аналізуючи корпоративні права, зазначає про їх складний характер: вони складаються з певного набору «елементарних» прав. До них відносять різні за змістом складові («елементарні» частини (права), які класифікують на майнові і немайнові [24, с.217].

Сороченко А.В. визначає корпоративні права як права особи, що у встановленому законом порядку внесла вклад до статутного капіталу господарського товариства (АТ, ТОВ і ТДВ), які включають у себе правомочності на участь цієї особи в управлінні господарським товариством, отримання певної частини прибутку (дивідендів) такого товариства та активів у разі ліквідації останнього в порядку, передбаченому чинним законодавством, право на одержання інформації про діяльність товариства та інші правомочності, що випливають із закону та/або засновницьких (установчих) документів [149, с.9-10].

Смітюх А.В. на підставі аналізу різних доктринальних підходів до розкриття сутності корпоративних прав запропонував їх визначення як неподільного комплексу недоступних для третіх осіб (ексклюзивних) прав особи щодо корпоративної господарської організації та інших суб'єктів корпоративних прав (за наявності), які у сукупності покликані забезпечити реалізацію інвестиційного інтересу особи, дозволяють здійснювати на корпоративну господарську організацію безпосередній і системний вплив, а також отримувати блага, у тому числі матеріальні, від її діяльності. З метою уніфікації підходів до розуміння зазначеної категорії науковцем запропоновано на законодавчому рівні закріпити визначення корпоративних прав як : «неподільний комплекс недоступних для третіх осіб (ексклюзивних) прав особи щодо корпоративної господарської організації та інших суб'єктів корпоративних прав (за наявності), які у їх сукупності покликані забезпечити реалізацію інвестиційного інтересу особи, дозволяють здійснювати на корпоративну господарську організацію безпосередній і системний вплив, а також отримувати блага, у тому числі матеріальні, від її діяльності» [147, с. 46, 91, 511].

Відзначаючи змістовне наповнення визначення корпоративних прав, яке в цілому розкриває їх особливості та призначення, не вбачається, що їх недоступність (ексклюзивність) є визначальною ознакою виключно корпоративних прав. Оскільки недоступність для третіх осіб є загальною властивістю суб'єктивних прав, наприклад права власності, виключних прав інтелектуальної власності. Крім того корпоративні права можуть здійснюватися представником учасника господарського товариства, якому належать корпоративні права.

Суханов М.О. корпоративні права учасника ТОВ розглядає як сукупність самотійних суб'єктивних прав, що виникають з майнової та/або особистої участі в товаристві, види, зміст та особливості реалізації яких визначені законодавством, локальними актами товариства та корпоративними договорами у разі їх укладення учасником [151, с.25].

Калаур І.Р. зазначає, що майнові складові корпоративного права безпосередньо слідують із участі у формуванні статутного (складеного) капіталу. Вони служать критерієм розмежування двох правових категорій – права участі в товаристві та корпоративного права [34, с.100].

Дотримуючись традиційного підходу до визначення корпоративних прав з урахуванням їх поділу на майнові та немайнові, Цікало В.І. додає ще одну відмінну характеристику – обумовленість здійснення пропорційністю щодо розміру частки (кількості акцій) у статутному капіталі. При цьому автор пропонує поділ корпоративних прав на звичайні (ординарні) корпоративні права, які належать усім без винятку учасникам (акціонерам), кожному із них, та виняткові (ексклюзивні), які мають лише учасники (акціонери) із необхідним (достатнім) розміром частки (кількістю акцій), встановленим законом [172, с. с.76-80]. Такий критерій поділу та відмінна ознака корпоративних прав ґрунтується на обсязі правомочностей володільців корпоративних прав, які залежать від розміру частки або кількості акцій у статутному капіталі товариства. Звичайні корпоративні права належать усім учасникам чи акціонерам незалежно від розміру їх участі, забезпечуючи загальну участь в управлінні та розподілі прибутку. Тоді як виняткові корпоративні права виникають лише у суб'єктів, які володіють часткою (пакетом акцій), що відповідає спеціально визначеному законодавством чи статутом порогу, і передбачають розширені можливості впливу на ключові управлінські рішення товариства. Такий підхід відрізняється від загальнопоширеного погляду, який обмежується лише дихотомією «майнове – немайнове», і пропонує більш диференційовану модель розподілу корпоративних повноважень, що ґрунтується на механізмах корпоративного управління та контролю.

Зудіхін О. під корпоративними правами учасників господарських товариств пропонує розуміти сукупність майнових та немайнових правомочностей учасника господарського товариства, які визначено законом та установчими документами. Виділяючи ознаки корпоративних прав автор

підкреслює їх взаємозв'язок з товариством та багаторівневу систему відносин, яку вони виражають з урахуванням їх суб'єктного складу.

До ознак корпоративних прав віднесено такі:

корпоративні права учасників господарських товариств виникають внаслідок внесення учасниками вкладів до статутного фонду господарського товариства;

закріплюються у законодавстві та локальних нормах;

виражають відносини між учасником (засновником) та товариством, а також між самими учасниками (засновниками) товариства [29, с.15-16].

На основі викладеного можна виокремити такі суттєві ознаки корпоративних прав:

вони становлять зміст корпоративних правовідносин та одночасно об'єкт інших цивільних правовідносин, які не є корпоративними;

є комплексним об'єктом цивільних правовідносин, що містить сукупність правомочностей як майнового, так і немайнового характеру;

не належать окремо ні до речових, ні до зобов'язаних прав, а мають специфічну правову природу, якій притаманні ознаки обох названих категорій;

можуть відчужуватися лише комплексно, відчуження окремих складників корпоративного права не допускається;

частка у статутному капіталі (акція) є лише зовнішнім способом оформлення (фіксації) корпоративних прав, засобом їх оборотоздатності [52, с.187].

На такій же специфічній ознаці корпоративних прав, як їх вираз різних категорій відносин між товариством та його учасниками наголошує Бабецька І.Я. У визначенні корпоративних прав авторка їх головною ознакою виділяє те, що їх здійснення безпосередньо чи опосередковано спрямоване на задоволення майнових інтересів їх носіїв, а специфічною ознакою, що виокремлює корпоративні права в окрему групу цивільних прав, є те, що вони

виражають відносини між учасниками (засновником) та товариством, а також між самими учасниками (засновниками) товариства [1, с. 154].

Аналізуючи різні доктринальні підходи до визначення сутності частки у статутному капіталі товариства, слід відзначити, що як і з корпоративними правами єдиного підходу серед науковців не напрацьовано. Переважно визначення частки розкривається через співвідношення з корпоративними правами.

Сіщук А. відзначає, що частку у статутному капіталі слід визначати не через правову категорію «майнове право», а через поняття «корпоративні права», що наповнені майновим змістом і переходять як єдиний оборотоздатний об'єкт від учасника товариства до інших осіб. У зв'язку з цим поняття «корпоративні права» варто закріпити на рівні ЦК України і включити у дефініцію цього визначення такі характеристики: організаційно-майновий характер, що вказує на специфіку природи корпоративних прав; оборотоздатність, тобто можливість переходу корпоративних прав від учасника товариства до інших осіб, що забезпечується шляхом укладення правочинів або здійснення інших правомірних дій; вартісний характер, що вказує на майнову складову корпоративних прав, яка визначається із суми внесків до статутного (складеного) капіталу, прибуткової діяльності товариства та його ділової репутації на ринку капіталів; правовою формою фіксації корпоративних прав визначити частка в статутному (складеному) капіталі [144, с. 74].

Бутрин Н.С., досліджуючи поняття та зміст корпоративних прав, наголошує на необхідності відмежування форми реалізації корпоративних прав від суміжних понять, а саме: форм корпоративних прав та форми об'єктивації корпоративних прав. Форма корпоративних прав – це вклад, частка, акція, пай. Під формами об'єктивації розуміється втілення корпоративних прав у певній матеріалізованій формі. При цьому однією з ознак корпоративних прав виділяється їх неподільність – неможливість відчуження частини прав [9 с.7-8].

Леонов К.Ю. також розглядає частку у статутному капіталі (акцію) як зовнішній спосіб оформлення (фіксації) корпоративних прав, засобом їх оборотоздатності [52, с.187].

Смітюх А.В. визначає поняття корпоративного паю (частки) як оборотоздатного символу (транзитивного знаку), що посвідчує корпоративні права, є субститутутом корпоративного вкладу, об'єктом речових прав і повинен обліковуватися у Єдиному державному реєстрі або у депозитарній системі (якщо корпоративний пай є акцією) [147, с.432].

Частка в статутному капіталі ТОВ – це частина статутного капіталу ТОВ, яка виражена у вартісному еквіваленті у співвідношенні до статутного капіталу в цілому, що наділяє її володільця правами та обов'язками як стосовно власне частки, так і в передбачених законом або установчими документами випадках стосовно діяльності товариства, та яка у разі переходу від одного володільця до іншого зберігає ознаки оборотоздатного об'єкта або трансформується в право володільця на отримання її вартості [176, с.59].

Досліджуючи правовий режим частки у статутному (складеному) капіталі господарського товариства у сфері інвестиційної діяльності Кухарев О.Є. приходить до висновку, що : «частка у статутному капіталі господарського товариства виступає самотійним оборотоздатним об'єктом цивільних прав майнового характеру». Автор доходить висновку, що частка у статутному (складеному) капіталі господарського товариства має подвійну правову природу: з одного боку, вона є підтвердженням інвестування особи в юридичну особу, що надає їй статус учасника товариства, а з іншого – може виступати самотійним об'єктом інвестиційної діяльності, який передається або вкладається в інші підприємницькі проекти, за умови, що інвестором виступає учасник відповідного товариства [50, с. 43-44].

Необхідно розрізняти два значення частки у статутному капіталі – економічне та юридичне. Економічне значення передбачає, що така частка виражає частину вартості майна товариства, дає особі можливість розпоряджатися капіталом (активами) товариства. Однак з юридичної точки

зору для такого розуміння існує непереборна перешкода – статус ТОВ як самостійного учасника цивільних відносин, якому й належить таке майно, а майнова відокремленість є однією з ознак, яка його характеризує [139, с.59].

Частка в статутному капіталі ТОВ не збігається з поняттям «корпоративні права» чи «майнові права», не є вона й річчю, проте є оборотоздатним об'єктом права, а право на частку в статутному капіталі ТОВ є майновим правом [176, с.59].

Як відзначає Кравчук В.М. термін «частка в статутному капіталі» є логічно суперечливим, неточним, а тому від нього треба відмовлятися. Такий висновок зроблено зокрема з аналізу поділ капіталу на частки. Поділ капіталу на частки є сутнісною ознакою господарського товариства, і за умови, коли весь капітал належить одній особі, поняття «частка» втрачає сенс, оскільки частина не може дорівнювати цілому [45].

Частка в статутному капіталі – це майнове право, яке визначає обсяг майнової участі особи в господарських товариствах. Частка має кількісні і якісні характеристики.

Якісною характеристикою частки є її розмір, тобто відношення номінальної вартості частки до розміру статутного капіталу. Кількісною характеристикою частки є її вартість. Виділяється три види вартості: номінальна, дійсна, ринкова [45].

З огляду «на відсутність у законодавстві єдиного концептуально виваженого поняття корпоративного права як об'єкта цивільних прав» в заставних правовідносинах, на нашу думку, краще використовувати в якості предмета застави саме частку у статутному капіталі товариства, а не корпоративні права, що з неї випливають. Адже саме частка визначає обсяг корпоративних прав, які належать особі. У заставних правовідносинах частка у статутному капіталі має певні переваги перед корпоративними правами як предмет застави. Адже по суті частку легше визначити як предмет договору, позначивши її розмір від статутного капіталу. В той час як визначення

корпоративних прав як предмету застави в будь-якому випадку зводиться до визначення частки, якою володіє заставодавець [73, с.39, 41].

Предметом відчуження є саме частка, а не корпоративні права [61, с. 73].

Оборотоздатність частки (частини частки) у статутному капіталі ТОВ як товару – це спроможність її до обігу, тобто переходу із власності однієї особи до іншої (вільно чи з певними обмеженнями) через здійснення обміну, який може бути прямим (товар – товар), реалізується за допомогою договорів міни (бартеру), а також опосередкованим (товар – гроші) – договори купівлі-продажу [126, с. 170].

Запропонований підхід до визначення частки (або її частини) як товару дозволяє підкреслити її подвійну організаційно-правову та майнову складову. З однієї сторони, частка виступає елементом організаційної структури товариства, що забезпечує реалізацію корпоративних прав учасника. З іншого – самостійним об'єктом цивільного обігу під час укладення правочинів, спрямованих на її відчуження. Така характеристика дозволяє розглядати частку не лише як інструмент участі у корпоративному управлінні, а й як визначений товар, що має еквівалентну економічну вартість і може бути предметом цивільного обороту за загальними правилами договірної права.

Сіщук Л.В. відзначає, що акція чи частка у статутному капіталі є формою фіксації корпоративних прав, які й зумовлюють інвестиційний інтерес до компанії та її активів, без яких неможливою і недоречною була б така форма інвестування в підприємницьку діяльність юридичної особи, що функціонує на ринку. І в Німеччині, і у Франції частка в товаристві має риси речового права, бо її можна відчужувати, передавати, заставляти, але із суворими процедурами. Обидві системи трактують частку як особливе майнове право, яке поєднує елементи власності та зобов'язань (участь у внутрішніх корпоративних відносинах) [146, с. 131,133].

Досліджуючи правовий режим частки у статутному капіталі Севостьянова М.І. робить такі висновки: правову природу частки доцільно характеризувати через правову природу правомочностей учасника ТОВ; такі правомочності становлять єдиний і неподільний комплекс корпоративних прав, які визнаються окремою категорією прав поруч із зобов'язальними і речовими; правова природа корпоративних прав має комплексний характер, який насамперед полягає в поєднанні засад абсолютності та відносності; визначення частки лише через комплекс прав учасника не є обґрунтованим, оскільки права учасника нерозривно пов'язані з його обов'язками; частка як об'єкт цивільних прав є іншим майном, а не майновими правами [139, с. 60].

Узагальнюючи різні підходи до визначення частки у статутному капіталі товариства слід відзначити, що вона розуміється як: форма вираження корпоративних прав; частина статутного капіталу, самостійний оборотоздатний об'єкт.

У сучасній юридичній доктрині частка у статутному капіталі товариства розглядається не просто як майнове право, а як комплексний об'єкт, що поєднує організаційно-правову, майнову та функціонально-інвестиційну складову. Такий підхід відображає подвійну природу частки: як форми закріплення обсягу участі особи в товаристві (власне інтерес у товаристві), та самостійного оборотоздатного об'єкту приватних правовідносин, придатного до відчуження, застави, спадкування.

Таким чином, частка у статутному капіталі – це комплексний об'єкт, який охоплює корпоративні права, засвідчує участь особи в товаристві та водночас є активом, що підлягає обігу в цивільному обороті.

Дослідивши доктринальні підходи до визначення корпоративних прав, частки в статутному капіталі товариства та їх співвідношення, важливо для визначення предмету звернення стягнення у сфері корпоративного права проаналізувати також сучасні законодавчі підходи до розкриття сутності зазначених категорій.

На законодавчому рівні закріплено декілька підходів до визначення корпоративних прав.

З прийняттям Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» Господарський кодекс України, в якому закріплювалось визначення корпоративних прав, втратив чинність [123].

ЦК України у ст. 96¹ визначає права учасників юридичних осіб (корпоративні права) як сукупність правомочностей, що належать особі як учаснику (засновнику, акціонеру, пайовику) юридичної особи відповідно до закону та установчих документів товариства. Корпоративні права набуваються особою з моменту набуття права власності на частку (акцію, пай або інший об'єкт цивільних прав, що засвідчує участь особи в юридичній особі) у статутному капіталі юридичної особи [170].

У Законі України «Про режим іноземного інвестування» корпоративні права як форма іноземної інвестиції визначено як права власності на частку (пай) у статутному капіталі юридичної особи, створеної відповідно до законодавства України або законодавства інших країн) [124].

Отже, якщо ЦК України у визначенні корпоративних прав наголошує на їх слідуванні за часткою, то інвестиційне законодавство визначає їх як права на саму частку.

Відповідно до Податкового кодексу України корпоративні права розкриваються як права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами [75].

Із запровадженням обліку часток товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю в обліковій

системі часток закріплено нове поняття «права за часткою товариства» під яким розуміються права учасника товариства, передбачені Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та статутом товариства (в тому числі право брати участь в управлінні товариством, право брати участь в розподілі прибутку і одержувати його частину (дивіденди)) [76].

Виходячи з сутнісного наповнення «права за часткою товариства» є корпоративними правами, оскільки відображають їх взаємозв'язок з часткою товариства та підкреслюють організаційно-управлінську та майнову складові.

На відміну від корпоративних прав, поняття частки на законодавчому рівня чітко не визначено. Разом з тим «частка» широко вживається на законодавчому рівні, що також дозволяє визначити, що є предметом звернення.

Відповідно до Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» визначено зокрема, право учасника товариства на відчуження його частки (частини частки) у статутному капіталі товариства (ст. 21); звернення стягнення на частку учасника товариства (ст. 22); перехід частки до спадкоємця або правонаступника учасника товариства (ст. 23) [125].

У Кодексі про банкрутство мова йде зокрема про продаж акцій (часток) у статутному (складеному) капіталі товариства (ч.7 ст.77) [41].

У Порядку ведення облікової системи часток товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю мова йде про частку товариства, зокрема передбачено: встановлення обмежень (блокування) або зняття обмеження (розблокування) щодо часток товариства, звернення заставодержателем стягнення на частку товариства, яка є предметом застави у позасудовому порядку (за наявності відповідного положення в договорі застави) тощо [76].

Натомість Закон України «Про виконавче провадження» містить норми, які стосуються і частки і корпоративних прав. Зокрема ст. 10 серед заходів примусового виконання рішень передбачає звернення стягнення на корпоративні права. Натомість ст. 53-1 зазначає про звернення стягнення на частку учасника товариства з обмеженою відповідальністю, учасника товариства з додатковою відповідальністю [114].

В Законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» зазначається про арешт корпоративних прав (ст. ч.10 ст. 13 щодо судового рішення про арешт корпоративних прав; ст.25 накладення / зняття арешту корпоративних прав; ст. 28 обтяження корпоративних прав) [117].

На законодавчому рівні переважно предметом обігу або звернення стягнення визначається саме частка в статутному капіталі, а не корпоративні права, що на нашу думку відповідає сутності означених категорій.

Разом з тим неузгодженість законодавства в частині визначення оборотоздатного об'єкту та предмету звернення у виконавчому провадженні одночасно і частки у статутному капіталі і корпоративних прав не сприяє формуванню єдиної правозастосовної практики. У зв'язку з чим вбачається необхідним привести законодавство у сфері виконавчого провадження, обтяження майнових прав та реєстрації юридичних осіб у відповідність з корпоративним законодавством в частині визнання предметом накладення обтяження, накладення арешту та звернення стягнення частку у статутному капіталі, а не корпоративні права.

Для визначення сутності частки в статутному капіталі та корпоративних прав як предмету звернення стягнення важливе значення мають також підходи, сформовані в судовій практиці у сфері корпоративного права.

Часткою в статутному капіталі товариства є сукупність корпоративних прав та обов'язків, пов'язаних з участю особи в товаристві, серед яких право на управління товариством, право на отримання частини прибутку від

діяльності товариства, а також право на отримання частини майна товариства у разі виходу з нього учасника або у випадку розподілу майна товариства в процесі його ліквідації. При цьому, розмір відчужуваної частки визначає обсяг окремих корпоративних прав, які переходять до нового володільця частки. Зокрема, кількість голосів, яку має новий володільць частки при голосуванні на загальних зборах учасників товариства, частини прибутку товариства, яку він має право отримати у разі виплати дивідендів, частини майна товариства, яку він може вимагати у разі виходу з товариства, що пропорційні до розміру переданої йому частки [106].

У судовій практиці наголошується на необхідності розмежування : корпоративних прав та частки у статутному капіталі; частки у статутному капіталі та частки товариства.

Щодо співвідношення частки у статутному капіталі та корпоративних прав, зокрема у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду зазначено: права на частку слід відрізняти корпоративні права учасника, так звані «права з частки». Корпоративні права учасника визначаються часткою в статутному капіталі господарського товариства, тобто корпоративні права обумовлені наявністю в особи прав на частку в статутному капіталі господарського товариства. Корпоративні права, на відміну від права на частку, не можуть бути об'єктом права власності. У разі відсутності в особи права на частку в статутному капіталі товариства в неї відсутні і корпоративні права. Відповідно, у разі припинення в особи права власності на частку, як наслідок припиняються і її корпоративні права учасника товариства. Однак з набуттям особою права власності на частку у статутному капіталі товариства така особа автоматично не набуває корпоративних прав [102].

Про залежність виникнення та реалізації корпоративних прав від частки в статутному капіталі зазначено також в постанові Верховного Суду по справі 927/807/18. Зокрема у рішенні передбачено, що однією з особливостей корпоративних прав є те, що їх виникнення або здійснення

залежить від розміру частки учасника у статутному капіталі господарського товариства. Іншими словами право на участь в управлінні господарським товариством, право на отримання дивідендів та активів у разі його ліквідації здійснюється його учасниками пропорційно до розміру їх часток у статутному капіталі. Тобто, права учасника господарського товариства, які визначені у законі як корпоративні, здійснюються на пропорційних засадах, тобто з урахуванням розміру частки учасника у статутному капіталі товариства [103].

Корпоративна Палата виходить з того, що частка у статутному капіталі товариства є особливим видом майна, тому загальні засади захисту права власності застосовуються й для захисту права власника частки у статутному капіталі, якщо інше не впливає із змісту або характеру цих прав [104].

Колегія суддів КГС ВС наголосила на тому, що не можна ототожнювати частку учасника в статутному капіталі товариства із часткою, яка належить самому товариству в цьому товаристві. Частка, яка належить товариству, не наділяє його корпоративними правами (ст.167 ГКУ). Учасником товариства не може бути саме товариство, а наявність у нього частки не наділяє його правами і обов'язками учасника, оскільки це суперечить сутності корпоративних правовідносин [105].

Отже у судовій практиці сформульовано підхід до розмежування понять «частка у статутному капіталі товариства» та «корпоративні права», що має важливе практичне значення для розуміння правової природи участі в господарському товаристві. Відповідно до сформованих правових позицій частка у статутному капіталі є об'єктом права власності, що засвідчує участь особи в товаристві та визначає обсяг корпоративних прав, однак не є тотожною цим правам. Корпоративні права, у свою чергу, становлять сукупність правомочностей організаційного та майнового характеру, реалізація яких безпосередньо пов'язана з наявністю у особи частки у статутному капіталі.

Важливе значення має висновок щодо розмежування правомочностей, якими наділяється власник частки у статутному капіталі товариства, та відсутністю корпоративних прав з частки, яка придбана самим товариством в порядку передбаченому законодавством. Особливість підходу, сформованого у судовій практиці щодо обмеженості правомочностей з частки, яка придбана самим товариством, полягає в тому, що частка, яка перебуває у власності товариства, не наділяє його корпоративними правами, навіть попри формальне володіння нею. Господарське товариство фактично не може виступати учасником у власному складі, відповідно не реалізовувати корпоративні права, що за своєю природою є суб'єктивними правами учасника товариства як окремої юридичної особи. Це означає, що частка, яка тимчасово знаходиться у володінні товариства (наприклад, у випадках викупу), втрачає функціональний зміст та не надає права голосу, участі в управлінні, права на прибуток чи активи. Такий підхід має істотне теоретико-прикладне значення, оскільки чітко розмежовує правовий режим частки як об'єкта майнових прав і корпоративних прав як динамічної сукупності суб'єктивних правомочностей, реалізація яких можлива лише за умови наявності зовнішнього, відокремленого від товариства суб'єкта.

Таким чином виходячи зі змісту законодавства та усталеної судової практики для визначення функціонального (змістовного) наповнення частки господарського товариства вбачається доцільним виділити два правові режими частки : повний та обмежений.

На умовах повного правового режиму частка є самостійним оборотоздатним об'єктом, який наділяє його власника, відокремленого інституційно від самого товариства, сукупністю майнових та організаційно-управлінських (особистих) корпоративних прав.

На умовах обмеженого правового режиму частка належить товариству та не забезпечує набуття комплексу організаційно-управлінських (особистих) корпоративних прав, зокрема права голосу, права участі в

управлінні. розподілі прибутку товариства, а також при розподілі майна товариства у разі його ліквідації.

Для визначення предмету звернення стягнення важливе значення має висновок щодо сутності частки та корпоративних прав Спасибо-Фатєєвої І.В. Учасник господарського товариства має право на частку в його статутному (складеному) капіталі, якому відповідають корпоративні права, що надаються цією часткою. «Право на частку» означає якийсь майновий субстрат, що належить учаснику господарського товариства, завдяки чому складається бачення права на частку як чисто майнового права, яке саме тому є об'єктом, здатним до перебування в обороті (ч. 2 ст. 190 ЦК України), тобто, його можна продати, успадкувати і т.п. Права, що надаються особі, яка має таку частку, є правами учасників господарських товариств (ст. 116 ЦК України), тобто корпоративними правами (ч. 1 ст. 167 ЦК України). Корпоративні права об'єктами не є і обертатися не можуть - ні продаватися, ні успадковуватися [150, с.17].

Досліджуючи правове регулювання застави корпоративних прав Нижний С.В. зазначає, що : «зрозуміло, майновий та управлінський елементи пов'язані, і на практиці не існують один без одного, проте заставлене може бути лише те майнове корпоративне право, що може бути відчужене». Відповідно автор доходить до висновку, що заставлені можуть бути лише майнові права [67, с. 189].

Аналізуючи законодавство про заставу та корпоративні права, Берназ-Лукавецька Л. доходить висновку, що корпоративні права як комплекс майнових і немайнових прав, що впливають з права власності на частку (акцію), не відповідають вимогам до предмета застави в повній мірі. Обумовлено такий висновок зокрема тим, що корпоративні права поєднують майнові та немайнові, які не можуть бути відчужуваними, на корпоративні права неможливо звернути стягнення окремо від частки (акції), з яких вони впливають [6, с. 78].

Шпуганич І.І., Суханов М.О. наголошують, що як і в договірних та спадкових правовідносинах, при зверненні стягнення об'єктом повинна бути частка у статутному капіталі товариства, а не корпоративні права учасника [177, с. 432].

Враховуючи, що корпоративні права мають подвійну складову та поєднують майнові (відчужувані) та немайнові організаційно-управлінські права – звернення стягнення на права не є змістовно вірним, оскільки у випадку примусового переходу прав від боржника новому набувачеві переходить весь комплекс прав.

Невідчужуваність немайнових прав має умовний характер, оскільки на відміну від особистих немайнових прав, які нерозривно пов'язані з особою і не можуть переходити до інших осіб (наприклад права авторства), немайнові права слідує за майновими і переходять до нового набувача частки. Тому немайнові права в цьому аспекті є не абсолютно невідчужуваними, а такими, що не можуть переходити до нового набувача самостійно від майнових прав.

Враховуючи, що частка у статутному капіталі – засвідчує поєднання і належність майнових та немайнових прав, більш вірним з юридичної точки зору говорити про звернення стягнення на частку.

З метою врегулювання обігу частки як самостійного об'єкта пропонується закріпити таке визначення в ЦК України: «Частка у статутному капіталі товариства – це об'єкт цивільних прав, який визначає обсяг участі особи у статутному капіталі товариства у відсотковому співвідношенні до його загального розміру та обсяг належних їй корпоративних прав. У випадку придбання частки товариством можуть встановлюватись обмеження щодо реалізації організаційно-управлінської та майнової складових, визначені в законодавстві».

Частка забезпечує реалізацію внутрішнього інтересу її власника (через участь в управлінні, отримання частки прибутку, контролю за діяльністю товариства) та зовнішнього інтересу (через можливість відчуження, передачі у заставу або використання як об'єкта інвестування).

Пропонується також внести зміни до Закону України «Про виконавче провадження»: в п.1 ч.1 ст.10 замінити «корпоративні права» замінити «частку в статутному капіталі господарського товариства».

В Законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» внести такі зміни: в ч.10 ст. 13 замінити «корпоративних прав» на «частки у статутному капіталі товариства господарського товариства»; у ст.25 накладення / зняття арешту «корпоративних прав» замінити на накладення / зняття арешту на «частку у статутному капіталі товариства господарського товариства»; у ст. 28 обтяження «корпоративних прав» замінити на обтяження «частик у статутному капіталі товариства господарського товариства».

1.2. Правові підстави звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства

Частка в статутному капіталі товариства як предмет звернення стягнення має свої особливості та передумови, що обумовлено дуальною природою корпоративних прав. Крім того звернення стягнення та реалізація частки в рамках виконавчого провадження стосуються не лише майнових інтересів боржника, а й може суттєво впливати на інтереси як самого товариства, так і інших учасників за умови їх наявності.

Враховуючи, що частка виступає самостійним об'єктом обігу, практичне значення має дослідження правових засад звернення стягнення на частку.

У дисертаційному дослідженні В.М. Кравчука звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства розглядається як один із способів примусового виконання рішення про стягнення боргу, що здійснюється на підставі виконавчих документів. Звернення стягнення запропоновано здійснювати через застосування механізму обов'язкового викупу цієї частки або її частини товариством на вимогу державного виконавця [45].

Шпуганич І.І., Суханов М.О. звернення стягнення на частку у статутному капіталі ТОВ/ТДВ розглядають як юридичний факт, який призводить до припинення права власності на неї, а отже – і до припинення корпоративних прав учасника, які базуються на такому праві [177, с.432].

Враховуючи, що на практиці постає чимало дискусійних питань щодо визначення алгоритму дій у випадку звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства, вони висвітлюють в оглядових публікаціях, присвячених різним практичним аспектам, серед яких слід відзначити: Колотуха К. Як звернути стягнення на частку учасника у ТОВ [43], Солдаткін О. Звернення стягнення на частку у статутному капіталі ТОВ: проблемні моменти законодавчого регулювання [148], Беляневич О. Про визначення розміру статутного капіталу та визначення часток учасників ТОВ як способи захисту корпоративних прав [4].

Відповідно до Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» звернення стягнення на частку учасника товариства здійснюється:

- на виконання виконавчого документа про стягнення з учасника грошових коштів;

- на підставі виконавчого документа про звернення стягнення на частку боржника або майнового поручителя, яка передана у заставу в забезпечення власного зобов'язання або зобов'язання іншої особи;

- відповідно до способу позасудового звернення стягнення на частку учасника товариства, що передбачений договором застави частки у статутному капіталі товариства та відповідає позасудовим способам звернення стягнення, встановленим Законом України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» [125].

Отже частка в статутному капіталі товариства може бути предметом звернення стягнення як у виконавчому провадженні, так і в межах договірних відносин. Щодо правового регулювання відносин та підстав, за яких частка стає предметом звернення стягнення, слід відзначити наступне.

Відповідно до Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» за кожним учасником закріплено право розпорядження часткою, в тому числі й щодо можливості передання її в заставу. Разом з тим, умови реалізації такого права та можливі його обмеження можуть визначатись в статуті товариства та, або корпоративному договорі. Зокрема, статутом товариства може бути встановлено, що відчуження частки (частини частки) та надання її в заставу допускається лише за згодою інших учасників.

Крім того, учасник може визначати форму договору щодо розпорядження часткою в статутному капіталі, в тому числі встановити вимогу нотаріального посвідчення правочину з відчуження, застави частки такого учасника у статутному капіталі відповідного товариства та скасувати таку вимогу, відомості про що вносяться до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань у порядку, визначеному законом.

Особливість режиму частки в статутному капіталі полягає не лише в поєднанні організаційно-управлінської та майнової складової корпоративних прав. Дуальність проявляється ще й в особистісній та колективній складовій частки, через опосередкованість впливу її стану на інтереси товариства та його учасників. Адже від стабільності складу учасників багато в чому може залежати ефективність управління товариством, його сталий розвиток, інвестиційна привабливість тощо. Тому випадки переходу частки до нових набувачів можуть наставати як позитивні зміни для товариства, так і певні ризики щодо стабільності його діяльності через поведінку нового власника частки. Одним із механізмів, який спрямовано на захист інтересів товариства та його учасників у випадку відчуження частки у статутному капіталі товариства, є право переважного покупця. Відповідно до статті 22 Закону «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» передбачено реалізацію переважного права на придбання частки (частини частки) у

випадку звернення стягнення на частку, за виключенням випадків реалізації частки на аукціоні (публічних торгах) відповідно до закону (ст.20).

Відповідно до законодавства підстави звернення стягнення на частку у статутному капіталі товариства можливо відносно умовно розділити залежно від категорії відносин:

відносини із застави корпоративних прав – в яких можливість звернення стягнення на частку в статутному капіталі ґрунтується на волевиявленні її власника;

відносини з боргових зобов'язань, які виникли у власника частки та не пов'язані з укладанням договору застави чи будь-яким використанням частки як забезпечення зобов'язань, – в яких звернення на частку відбувається без волевиявлення її власника;

відносини щодо відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом – в яких частка може використовуватись у процедурах санації або бути предметом звернення стягнення.

Особливість кожної з категорій обумовлена специфікою їх правового регулювання. Якщо у випадку відчуження частки за волевиявленням власника (купівля-продаж, дарування) відносини регулюються корпоративним законодавством, а в основі приватноправові інтереси учасників товариства та самого товариства, то у зазначених випадках – постають питання також про інтереси третіх осіб, а до приватноправових додаються публічно-правові механізми регулювання переходу прав на частку в статутному капіталі товариства. При цьому в першому випадку постає питання щодо співвідношення та переважного застосування корпоративного законодавства та законодавства у сфері застави, а також обтяжень, в другому – законодавства у сфері виконавчого провадження, тоді як в третьому випадку додається також законодавство у сфері банкрутства. Визначення законодавства, яке має переважне значення у регулюванні відносин щодо звернення стягнення на частку в статутному капіталі має важливе практичне значення, адже як законодавство у сфері обтяжень майна, так і у сфері

банкрутства мають свої особливості та черговість задоволення вимог кредиторів. У зв'язку з чим вбачається важливим визначити законодавство, яке має застосовуватись до регулювання відносин у сфері звернення стягнення на часту в статутному капіталі господарського законодавства.

Щодо застави частки в статутному капіталі слід зазначити наступне.

При заставі майнових прав реалізація предмета застави провадиться шляхом уступки заставодавцем заставодержателю вимоги, що впливає із заставленого права, або в інший спосіб, не заборонений законом, у тому числі шляхом продажу права вимоги третій особі.

Заставодержатель набуває право вимагати в судовому порядку переводу на нього заставленого права в момент виникнення права звернення стягнення на предмет застави.

При заставі прав, якщо інше не передбачено договором, заставодержатель має право:

незалежно від настання терміну виконання забезпеченого заставою зобов'язання вимагати в судовому порядку переводу на себе заставленого права, якщо заставодавець порушив обов'язки, передбачені законом;

вступати у справу як третя особа в судовому спорі, в якому розглядається позов про заставлене право;

в разі порушення заставодавцем обов'язків, передбачених законом, самостійно вживати всіх заходів, необхідних для захисту заставленого права проти порушень з боку третіх осіб [120].

Застава частки в статутному капіталі відповідно до свободи вибору варіанту дій сторін в межах їх домовленості, надає можливість обрання різних способів звернення стягнення на предмет застави. Виходячи з аналізу приписів законодавства та усталеної практики можливі такі способи реалізації частки в статутному капіталі товариства як предмету застави:

1. звернення стягнення на предмет застави в судовому порядку;
2. примусова реалізація в рамках виконавчого провадження;

3. набуття прав на частку в статутному капіталі товариства заставодержателем на підставі відкладальної умови, визначеної в договорі;
4. продаж заставодержателем частки в статутному капіталі товариства третій особі;
5. виконавчий напис нотаріуса.

Важливо відзначити, що право вибору конкретного способу звернення стягнення на предмет застави належить заставодержателю, який визначає його самостійно в порядку та на умовах, визначеному чинним законодавством України та договором [127].

Щодо виконавчого напису нотаріуса слід зауважити, що Законом «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності приватних виконавців та примусового виконання судових рішень, рішень інших органів (посадових осіб) у період дії воєнного стану» від 27.07.2022 року (набрав чинності 25.08.2022р.) встановлено заборону у період дії воєнного стану на примусове виконання виконавчих написів нотаріусів [115].

Міністерством юстиції України Листом № 99959/111050-33-22/20.5.1 від 28.10.2022 р. щодо виконання виконавчих написів нотаріуса надано роз'яснення на лист Асоціації приватних виконавців України від 22.09.2022 р. № 294, в яких зокрема зазначено, що при здійсненні у період воєнного стану виконавчого провадження, відкритого на підставі виконавчого напису нотаріуса, виконавець може знімати арешт, виключати відомості з Єдиного реєстру боржників, скасовувати розшук та інші вжиті під час примусового виконання рішення заходи [181].

Аналізуючи зміни щодо мораторію на виконавчі написи нотаріуса Н. Мужик відзначає, що кредитори втратили можливість швидкого та дієвого механізму захисту своїх прав у випадку виникнення боргу. Так, до введення мораторію, у випадку виникнення безспірної заборгованості кредитори мали право звернутись до нотаріуса за вчиненням виконавчого напису на договорі застави та пред'явити до виконання до органів ДВС або приватного виконавця [65].

Враховуючи, що застава частки в статутному капіталі передбачає можливість її переходу до заставодержателя або відчуження іншим особам, постає питання щодо визначення законодавства, яке має застосовуватись у даному випадку.

Для майнових прав інтелектуальної власності, корпоративних прав, земельної ділянки, цінних паперів як об'єктів заставних правовідносин притаманною є дуальність правового режиму, що обумовлюється одночасним застосуванням норм цивільного законодавства про заставу та норм, які регламентують правовий режим зазначених об'єктів заставних правовідносин [33].

Особливість частки в статутному капіталі, корпоративних прав, особливо в частині реалізації організаційно-управлінської складової, обумовлюють формування усталеної практики, коли частка (права) лишаються у заставодавця. Це забезпечує можливість брати участь в управлінні справами товариства, підтримуючи належну діяльність товариства.

Договір застави не завжди опосередковує перехід майнового права до іншої особи. Це відбувається лише в разі невиконання або неналежного виконання основного договірної зобов'язання боржником (заставодавцем). У результаті відбувається перехід майнових повноважень володільця корпоративного права до заставодержателя (кредитора). Якщо корпоративне право є об'єктом правовідносин загалом, то до заставодержателя переходить сукупність усіх правомочностей, які становлять його зміст. Об'єктом заставних відносин можуть бути майнові права, які в комплексі становлять зміст корпоративного права. Тому неможливо здійснити заставу якої-небудь окремої майнової правомочності, яка є елементом змісту майнового корпоративного права загалом. [30, с. 94-95].

Досліджуючи питання реалізації заставлених корпоративних прав (частки), Січевлюк В.А. зазначає, що для її здійснення може бути прийнятним лише загальний принцип реалізації цього предмета,

сформульований законодавцем: заставлені корпоративні права сукупно, як цілісна частка в статутному (складеному) капіталі господарського товариства, повинні відступатися їх набувачу з метою задоволення забезпечених заставою вимог. Неможливість фрагментарної реалізації заставлених корпоративних прав є цілком очевидною, оскільки майнові вимоги корпоративного походження у господарських товариствах можуть передаватися лише за умови набуття участі в господарському товаристві, тобто сукупно із немайновими правами, як елемент частки в цілому [143, с.44].

Особливості застави корпоративних прав як форми забезпечення банківських кредитів полягають у тому, що корпоративні права є певним об'єктом, що має цінність, і, у разі порушення боржником умов повернення кредиту, за рахунок його реалізації можна буде компенсувати заборгованість або її частину. Проте, в силу певних правових особливостей звернення стягнення на корпоративні права, застава останніх у більшості випадків є лише додатковим забезпеченням зобов'язань боржників перед кредитними установами. Особливістю корпоративних прав як предмета застави є те, що вони поєднують різні за характером і комплексні за змістом права, як майнові, так і немайнові. Водночас, вони мають неподільний характер, так як підставою їх виникнення та існування є єдина обставина, а саме - володіння особою часткою або частками у статутному (установчому) капіталі господарського товариства. Якраз по цій причині в судовій практиці досить часто зустрічаються випадки, коли подібні права учасників визнаються такими, що не можуть розглядатися як самостійні об'єкти правовідносин, не визнаються як суто майнові права, а отже, не можуть бути предметом застави [51, с.92].

Зазначена особливість корпоративних прав підкреслює необхідність уточнення законодавства, про яке вже зазначалось у дослідженні, щодо доцільності визнання предметом застави саме частки у статутному капіталі. Враховуючи, що визначення частки наразі відсутнє на законодавчому рівні,

у відносинах застави, реєстрації обтяження – частка розглядається як майнове право.

В якості найбільш ефективного способу звернення стягнення на корпоративні права як предмет застави пропонується укладення між заставодержателем та заставодавцем договору уступки корпоративних прав (частки) із відкладальною умовою одночасно із договором застави. Відкладальна умова має передбачати, що договір уступки корпоративних прав (частки) набуває чинності та право власності на заставлені корпоративні права (частку) автоматично переходять до заставодержателя в день виникнення у заставодержателя права звернення стягнення на предмет застави (наприклад, із спливом певного строку з дня прострочення виконання заставодавцем основного зобов'язання) [72, с. 15].

Як свідчить практика завжди лишається ризик, що при наявному договорі застави, заставодавець може здійснити відчуження частки чи сприяти реалізації активів товариства, що може негативно позначатись в подальшому на реалізації корпоративних прав, що в свою чергу може негативно вплинути на інтереси заставодержателя. У зв'язку з чим окрім укладання договору застави частки важливе практичне значення має реєстрація обтяження та внесення даних до відповідних реєстрів.

Відповідно до ст.15 Закону України «Про заставу» застава рухомого майна може бути зареєстрована відповідно до закону, а відповідно до ст. 11 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» обтяження рухомого майна реєструються в Державному реєстрі в порядку, встановленому цим Законом. Частинами 3, 4 ст. 577 ЦКУ передбачено, що застава рухомого майна може бути зареєстрована на підставі заяви заставодержателя або заставодавця з внесенням запису до Державного реєстру обтяжень рухомого майна. Моментом реєстрації застави є дата та час внесення відповідного запису до Державного реєстру обтяжень рухомого майна.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень», обтяженням є право обтяжувача на рухоме майно боржника або обмеження права боржника чи обтяжувача на рухоме майно, що виникає на підставі закону, договору, рішення суду або з інших дій фізичних і юридичних осіб, з якими закон пов'язує виникнення прав і обов'язків щодо рухомого майна. Обтяження рухомого майна реєструються в Державному реєстрі.

У відповідності до ст.12 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» взаємні права та обов'язки за правочином, на підставі якого виникло обтяження, виникають у відносинах між обтяжувачем і боржником з моменту набрання чинності цим правочином, якщо інше не встановлено законом. Реєстрація обтяження надає відповідному обтяженню чинності у відносинах з третіми особами, якщо інше не встановлено цим Законом [118].

У разі відсутності реєстрації обтяження таке обтяження зберігає чинність у відносинах між боржником і обтяжувачем, проте воно є не чинним у відносинах з третіми особами, якщо інше не встановлено цим Законом. На підставі реєстрації встановлюється пріоритет обтяження, якщо інші підстави для виникнення пріоритету не визначені цим Законом. Реєстрація обтяження надає відповідному обтяженню чинності у відносинах з третіми особами, якщо інше не встановлено цим Законом [127].

Саме реєстрація обтяження корпоративних прав є вигідною опцією для обтяжувача з метою уникнення порушення його законних інтересів та утримання пріоритетного статусу в питаннях набуття відповідних майнових корпоративних прав. Пропонується вдосконалити чинне законодавство щодо реєстрації обтяжень рухомого майна, доповнивши його нормами, які прямо передбачають фіксування інформації про обтяження майнових корпоративних прав в інших реєстрах та базах даних, де дані права згідно закону фіксуються реєстратором [66, с. 106].

Важливе практичне значення реєстрації обтяжень частини в статутному капіталі товариства полягає в тому, що саме зареєстроване обтяження, а не договір застави, визначає: можливість позасудового звернення стягнення; пріоритет заставодержателя; черговість задоволення вимог кредиторів; пріоритет норм щодо реалізації прав обтяжувача над нормами корпоративного законодавства щодо переважного права на придбання частини у випадку її відчуження.

Відповідно до Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» визначено позасудові способи звернення стягнення на предмет забезпечувального обтяження, серед яких і передача рухомого майна, що є предметом забезпечувального обтяження, у власність обтяжувача в рахунок виконання забезпеченого обтяженням зобов'язання в порядку, встановленому цим Законом (у тому числі передача цінних паперів електронної форми існування у власність обтяжувача відповідно до законодавства про депозитарну систему України) (ст.26). Обтяжувач, який має намір звернути стягнення на предмет забезпечувального обтяження в позасудовому порядку, зобов'язаний надіслати боржнику та іншим обтяжувачам, на користь яких встановлено зареєстроване обтяження, письмове повідомлення про порушення забезпеченого обтяженням зобов'язання. Повідомлення надсилається одночасно з реєстрацією в Реєстрі відомостей про звернення стягнення на предмет забезпечувального обтяження. Повідомлення повинно містити вимогу до боржника виконати порушене зобов'язання або передати предмет забезпечувального обтяження у володіння обтяжувачу протягом 30 днів з моменту реєстрації в Реєстрі відомостей про звернення стягнення на предмет забезпечувального обтяження (ст. 27). Згідно зі ст. 28 Закону якщо протягом 30 днів з моменту реєстрації в Реєстрі відомостей про звернення стягнення на предмет забезпечувального обтяження зобов'язання боржника, виконання якого забезпечене обтяженням, залишається невиконаним і в разі якщо предмет забезпечувального обтяження знаходиться у володінні боржника, останній

зобов'язаний на вимогу обтяжувача негайно передати предмет обтяження у володіння обтяжувача. Частиною 1 ст. 29 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» встановлено, що обтяжувач має право після одержання предмета обтяження у володіння задовольнити свою вимогу за забезпеченим обтяженням зобов'язанням шляхом набуття права власності на предмет забезпечувального обтяження, якщо інше не встановлено законом або договором. При цьому обтяжувач зобов'язаний повідомити боржника та інших обтяжувачів відповідного рухомого майна про свій намір набути право власності на предмет забезпечувального обтяження в порядку, встановленому статтею 27 цього Закону [118].

Таким чином, Закон пов'язує подальші дії стягувача не лише з виконанням чи невиконанням боржником вимоги усунути порушення зобов'язання або передати предмет забезпечувального обтяження у володіння обтяжувачу, але й установлює відповідний строк для такого виконання – протягом 30 днів, та пов'язує початок обчислення цього строку з моментом реєстрації в Реєстрі відомостей про звернення стягнення на предмет забезпечувального обтяження, а його вплив визначає як обов'язкову передумову подальших дій зі звернення стягнення на предмет застави [131].

Розглядаючи справу про визнання недійсним договору застави та акту приймання-передачі частки в статутному капіталі Господарський суд м. Києва у рішенні сформулював важливі висновки, які дозволяють розмежувати застосування корпоративного законодавства та законодавства у сфері застави та обтяження майнових прав у випадку реалізації договору застави частки. По-перше, при аналізі змісту договору відзначено, що умови оспорюваного правочину щодо примусового звернення стягнення на предмет застави шляхом передачі (відчуження) частки у статутному капіталі Товариства на користь заставодержателя визначаються спеціальними нормами Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень», на підставі яких відбувається таке відчуження, а не положеннями ч. 5 ст. 21 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою

відповідальністю», яка не регулює порядок позасудового звернення на предмет застави, а лише визначає істотні умови договору за яким зміна чи припинення корпоративних прав та обов'язків щодо такої частки обумовлена певними обставинами.

По-друге, договір застави частки в статутному капіталі товариства за своєю правовою природою не є самостійним корпоративним договором щодо відчуження частки в статутному капіталі товариства, що виник із корпоративних правовідносин та направлений на виникнення, зміну чи припинення корпоративних прав визначених у статті 167 Господарського кодексу України, та не встановлює правомочності щодо реалізації корпоративних прав учасників Товариства для відчужувача та набувача таких прав, передбачені статутом Товариства та діючим корпоративним законодавством, а визначає виключно порядок реалізації кредитором свого права як заставодержателя на примусове звернення стягнення на предмет застави (частку в статутному капіталі товариства) в судовому або позасудовому порядку в майбутньому виключно у випадку невиконання позичальником умов кредитного договору, визначений діючим законодавством про заставу.

По-третє, враховуючи, що договір застави частки є забезпечувальним договором, що встановлює акцесорне зобов'язання застави (її виникнення, зміна, припинення, предмет застави, його обтяження та порядок примусового звернення стягнення на предмет застави в рахунок виконання основного зобов'язання тощо) до основного кредитного договору, а не самостійним договором (зобов'язанням) щодо відчуження частки у статутному капіталі Товариства, яким встановлено перехід прав та обов'язків учасників корпоративних відносин стосовно такої частки та корпоративних прав за визначену ціну та строки в розумінні ч. 5 ст. 21 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

По-четверте, можливість звернення стягнення на предмет застави (частку в статутному капіталі товариства) виникає у заставодержателя не в

момент укладення відповідного договору застави, а можлива лише у майбутньому виключно при настанні відкладальної обставини - порушення позичальником основного зобов'язання за кредитним договором [131].

Важливість зазначених висновків полягає в тому, що вони визначають пріоритет законодавства у сфері застави над корпоративним законодавством. На відміну від корпоративного законодавства, яке спрямовано переважно на захист інтересів учасників товариства та самого товариства, законодавство у сфері застави передбачає пріоритет інтересів кредитора. Незважаючи на те, що перехід частки відбувається в позадоговірному порядку, не в межах виконавчого провадження, а на підставі укладеного договору та акту прийому-передачі частки в статутному капіталі, переважне значення мають процедури, визначені спеціальним законодавством.

Досліджуючи співвідношення корпоративного законодавства та розпорядження часткою в межах договірних відносин з її застави, вбачається важливим визначитись ще з одним актуальним питанням – співвідношенням переважного права учасника товариства на придбання частки та переважного права на придбання предмету обтяження, а також пріоритет обтяження.

Відповідно до ст. 30 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» обтяжувач вправі продати предмет обтяження будь-якій особі-покупцю або на публічних торгах. Інший обтяжувач, на користь якого встановлено зареєстроване обтяження, має переважне право на придбання предмета забезпечувального обтяження за умови, що він у встановлені у Законі строки письмово повідомив обтяжувача, який ініціює звернення стягнення, про свій намір купити предмет забезпечувального обтяження. Якщо повідомлення про намір купити предмет забезпечувального обтяження надійшли від декількох обтяжувачів, право на його придбання належить обтяжувачу з вищим пріоритетом. Ціна купівлі предмета забезпечувального обтяження іншим обтяжувачем повинна бути не нижчою за ціну, яка була запропонована обтяжувачу, який ініціює звернення

стягнення, будь-якою третьою особою під час проведення процедури продажу.

Виходячи з положень законодавства, у випадку реєстрації обтяжень та реалізації предмету застави, яким виступає частка в статутному капіталі господарського товариства, переважне значення набувають норми, які визначають права обтяжувачів, а не норми корпоративного законодавства в частині забезпечення переважного права членів товариства.

Крім відносин щодо застави частки у статутному капіталі товариства, звернення стягнення можливе також в межах ліквідаційної процедури або процедури погашення боргів боржника. У процедурах банкрутства звернення стягнення на корпоративні права підпорядковується спеціальному правовому режиму, встановленому Кодексом України з процедур банкрутства, який істотно відрізняється від загальних засад розпорядження часткою в статутному капіталі товариства, визначених корпоративним законодавством. Частка в статутному капіталі товариства в такому контексті розглядаються як елемент ліквідаційної (конкурсної) маси, економічна цінність якого має бути максимально збережена та реалізована в інтересах усієї сукупності кредиторів, а не окремого стягувача. Водночас правова природа частки, яка засвідчує майнові і немайнові права, зумовлює істотні обмеження щодо застосування до них традиційних інструментів звернення стягнення.

Основним нормативним актом, який визначає особливості звернення стягнення на майнові активи боржника у процедурі неплатоспроможності, є Кодекс України з процедур банкрутства.

Особливість відносин у сфері звернення стягнення на частку у статутному капіталі товариства у межах провадження у справі про банкрутство полягає у комплексності їх правового регулювання, що поєднує норми цивільного, корпоративного, виконавчого та спеціального законодавства у сфері банкрутства.

З цивільно-правової точки зору частка в статутному капіталі є об'єктом цивільного права, може виступати об'єктом цивільного обігу, зокрема бути

предметом застави. При цьому частка у статутному капіталі товариства не лише забезпечує реалізацію майнових інтересів учасника, але й опосередковує його участь в управлінні товариством, реалізацію немайнових корпоративних прав та вплив на діяльність юридичної особи. Саме поєднання майнової та організаційно-управлінської складових істотно впливає на специфіку застосування до частки у статному капіталі механізмів звернення стягнення.

Щодо вимог законодавства у сфері виконавчого провадження – відповідно до загального порядку звернення стягнення на частку учасника товариства передбачає арешт, оцінку та її реалізацію. Разом з тим під час відкриття провадження у справі про банкрутство так процедура підпадає під мораторій.

В свою чергу законодавство у сфері банкрутства передбачає групування всіх вимог до боржника в межах єдиного судового провадження та встановлює спеціальні процедури та порядок задоволення вимог кредиторів. У зв'язку з чим корпоративні права боржника розглядаються не як предмет звернення стягнення в межах окремого виконавчого провадження а як складова ліквідаційної маси, що підлягає реалізації в інтересах всіх кредиторів.

Відповідно до ст. 62 Кодексу усі види майнових активів (майно та майнові права) банкрута, які належать йому на праві власності або господарського відання, включаються до складу ліквідаційної маси.

Відповідно до ст. 39 Кодексу з відкриття провадження у справі про банкрутство вживаються заходи зокрема: вводиться мораторій на задоволення вимог кредиторів, вживаються заходи щодо забезпечення вимог кредиторів шляхом заборони боржнику та власнику майна (органу, уповноваженому управляти майном) боржника приймати рішення щодо ліквідації, реорганізації боржника, а також відчужувати основні засоби та предмети застави; пред'явлення конкурсними та забезпеченими кредиторами вимог до боржника та їх задоволення можуть здійснюватися лише у порядку,

передбаченому цим Кодексом, та в межах провадження у справі; пред'явлення поточними кредиторами вимог до боржника та їх задоволення можуть здійснюватися у випадку та порядку, передбачених цим Кодексом; арешт майна боржника чи інші обмеження боржника щодо розпорядження належним йому майном можуть бути застосовані виключно господарським судом у межах провадження у справі про банкрутство; корпоративні права засновників (учасників, акціонерів) боржника реалізуються з урахуванням обмежень, встановлених цим Кодексом; задоволення вимог засновника (учасника) боржника – юридичної особи про виділення частки у майні боржника у зв'язку з виходом із складу його учасників забороняється [41].

Виходячи зі змісту ст. 39 вбачається, що з відкриттям провадження у справі про банкрутство встановлюється пріоритет законодавства у сфері банкрутства у регулюванні відносин щодо розпорядження часткою в статутному капіталі товариства, в тому числі як в договірних відносин щодо звернення стягнення кредиторами, так і щодо можливих дій в межах виконавчого провадження.

Важливе практичне значення має під час відкриття провадження у справі про банкрутство запровадженням мораторію на задоволення вимог кредиторів, наслідком чого є зупинення примусового виконання судових та інших рішень, у тому числі звернення стягнення на предмет застави поза межами процедури банкрутства. Відповідно до ст. 41 зазначеного Кодексу про запровадження мораторію розпорядник майна повідомляє відповідному органу державної виконавчої служби, приватному виконавцю, у якого перебуває виконавче провадження на виконанні. Протягом дії мораторію на задоволення вимог кредиторів: забороняється стягнення на підставі виконавчих та інших документів, що містять майнові вимоги, у тому числі на предмет застави, за якими стягнення здійснюється в судовому або позасудовому порядку відповідно до законодавства, крім випадків перебування виконавчого провадження на стадії розподілу стягнутих з боржника грошових сум (у тому числі одержаних від продажу майна

боржника) або перебування майна боржника, яке є предметом забезпечення, на стадії продажу з моменту оприлюднення інформації про продаж, а також у разі виконання рішень у немайнових спорах.

Такий мораторій має імперативний характер і фактично унеможливляє реалізацію частки у статутному капіталі товариства у виконавчому порядку.

В цьому аспекті важливе практичне значення мають висновки, викладені у постанові ВС по справі № 910/20057/16, а саме: провадження у справах про банкрутство є самостійним видом судового провадження і характеризується особливим процесуальним порядком розгляду справ, специфічністю цілей і завдань, особливим суб'єктним складом, тривалістю судового провадження, що істотно відрізняють це провадження від позовного. З огляду на положення процесуального закону у справах про банкрутство поряд з іншими принципами правового регулювання відносин неплатоспроможності суттєве значення має принцип судового контролю у відносинах неплатоспроможності та банкрутства, який полягає, серед іншого, у судовому контролі за дотриманням інтересів кредиторів стосовно збереження об'єктів конкурсної маси та інтересів боржника щодо обґрунтованості грошових претензій кредиторів, а також за збереженням балансу інтересів сторін, у тому числі під час продажу майна банкрута з метою реалізації за найвищу ціну та відповідно до встановленої КУЗПБ процедури. У межах дотримання наведеного принципу з відкриттям провадження у справі про неплатоспроможність боржника, зважаючи на відсутність нормативного врегулювання співвідношення процедур виконавчого провадження та процедур банкрутства, з огляду на мету та цілі КУЗПБ, такими, що відповідають положенням чинного законодавства України, можна вважати лише ті дії державного виконавця щодо звернення стягнення на майно боржника, які були дозволені (санкціоновані) судовим рішенням (ухвалою суду) в межах справи про банкрутство [85].

Щодо порядку задоволення вимог кредиторів за рахунок частки у статутному капіталі товариства під час процедури ліквідації слід відзначити,

що важливе значення має перш за все правовий статус. Відповідно до Кодексу залежно від наявності забезпечення зобов'язання кредитори поділяються на конкурсні (вимоги якого виникли до відкриття провадження у справі про банкрутство та не забезпечені заставою (забезпечені частково)) та забезпечений кредитор (вимоги якого забезпечені заставою). Перевага забезпеченого кредитора полягає в: позачерговому задоволенні вимог; гарантованому задоволенні за рахунок предмету заставу, а не загальної ліквідаційної маси. Арбітражний керуючий здійснює погашення вимог забезпеченого кредитора протягом 10 робочих днів з дня надходження коштів від реалізації предмета забезпечення.

Забезпечений кредитор втрачає можливість самостійної реалізації предмета застави й змушений реалізовувати своє переважне право на задоволення вимог у рамках конкурсного провадження.

У межах процедури банкрутства забезпечений кредитор не має права реалізувати заставлену частку самостійно (через виконавчу службу чи нотаріуса), а повинен діяти виключно через механізми кодексу про банкрутство, який у цьому контексті має пріоритет над загальними нормами ЦК України, корпоративного законодавства і саме арбітражний керуючий відповідає за внесення обтяжених корпоративних прав до ліквідаційної маси, їх оцінку та продаж.

Продаж частки у процедурі банкрутства здійснюється, як правило, на електронних аукціонах. В Кодексі встановлено спеціальні вимоги до ідентифікації такого об'єкта продажу як корпоративні права через обов'язковість зазначення відомостей про товариство, розмір статутного капіталу, номінальну та відсоткову величину частки, а також інші характеристики, що мають істотне значення для потенційних набувачів. У разі реалізації частки, яка є предметом забезпечення, умови продажу підлягають погодженню із забезпеченим кредитором, а кошти, отримані від такого продажу, спрямовуються насамперед на задоволення його вимог після

покриття необхідних витрат, пов'язаних зі збереженням, оцінкою та реалізацією активу.

Пріоритет забезпечених кредиторів зберігається, однак реалізується виключно в межах конкурсної процедури та з дотриманням принципів пропорційності, публічності та судового контролю. Такий підхід спрямований на запобігання вибірковому задоволенню вимог і забезпечення максимально справедливого розподілу майнової маси боржника між усіма кредиторами.

Досліджуючи правові засади реалізації частки в статутному капіталі товариства, яке є предметом застави, в межах процедури банкрутства слід відзначити, що попри загальної процедури її реалізації на аукціоні, передбачено право кредитора звернутись до арбітражного керуючого із заявою про продаж йому непроданого майна. Така заява може бути подана, якщо майно боржника, що є предметом забезпечення, не продано на повторному аукціоні, кредитор, вимоги якого воно забезпечує (ст. 81 Кодексу про банкрутство).

Проведене дослідження правових засад звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства дозволяє зробити такі висновки.

Процедура звернення стягнення частки в статутному капіталі товариства залежить від підстав та правового статусу учасників відносин, які виникають у цій сфері. Умовно всі процедури можуть бути розділені на дві категорії: договірні (забезпечувальні) – в яких частка стає предметом забезпечення зобов'язання за ініціативи її власника; та позадоговірні – коли частка стає предметом звернення стягнення у зв'язку з невиконаними зобов'язаннями зі сторони її власника (в межах виконавчого провадження) або в процедурах банкрутства.

Незалежно від процедур, в яких відбувається звернення стягнення, особливість частки щодо засвідчення організаційно-управлінської та майнової складових корпоративних прав, обумовлюють специфіку процедури, яка проявляється у такому.

По-перше, накладення арешту, передання частки в заставу як правило не обмежує реалізацію організаційно-управлінських корпоративних прав, що обумовлено важливістю забезпечення стабільної діяльності товариства, реалізації прав іншими учасниками товариства.

По-друге, незважаючи на підстави звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства, для повноцінного набуття новим власником статусу учасника товариства необхідним є внесення змін до Єдиного державного реєстру.

По-третє, у відносинах щодо звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства пріоритет надається забезпеченню прав та інтересів кредиторів (обтяжувачів), внаслідок чого приватноправовий механізм переважного придбання частки не діє або зазнає обмежень (в межах виконавчого провадження), що залежить від підстав та процедури звернення стягнення.

По-четверте, без належної реєстрації обтяжень, кредитор навіть попри укладання договору застави, може нести ризики щодо передачі частки іншим суб'єктам. Крім того, враховуючи, що частка є складовою статутного капіталу товариства, не є виключенням ризики щодо зменшення її вартості через проблеми у діяльності товариства, втрати майна тощо.

По-п'яте, відсутність чіткої процедури визначення вартості частки, що зумовлює високий рівень суб'єктивізму та спірності результатів оцінки. Це, у свою чергу, впливає на ефективність звернення стягнення, оскільки занижена або завищена вартість частки порушує баланс інтересів кредитора, боржника та інших учасників товариства [59, с. 265-266.].

По-шосте, у сфері звернення стягнення на частку проявляється реалізація особистого інтересу власника частки (в частині задоволення вимог кредиторів попри негативні наслідки у вигляді втрати права на частку) та колективний інтерес товариства та його учасників (через входження до складу нового суб'єкта та непередбачуваність його рішень щодо подальшої долі як самої частки, так і товариства).

Таким чином на підставі проведеного аналізу нормативно-правових актів та практики їх застосування визначено пріоритетність застосування законодавства до відносин, які виникають у сфері переходу прав на частку в статутному капіталі залежно від підстав: перший рівень – приватні відносини, які регулюються корпоративним законодавством та визначають загальні засади розпорядження часткою за волевиявленням власника, в тому числі й щодо реалізації переважного права на придбання частки; другий рівень пріоритет законодавства у сфері застави частки в статутному капіталі товариства над корпоративним законодавством, відповідно пріоритет переважного права на придбання частки обтяжувачів над переважним правом учасників товариства; третій рівень пріоритет законодавства у сфері виконавчого провадження, в межах якого може допускатись реалізація переважного права учасників на придбання частки в статутному капіталі товариства, якщо реалізація частки відбувається не з аукціону; четвертий рівень – пріоритет законодавства у сфері банкрутства над корпоративним та законодавством у сфері застави.

1.3. Досвід зарубіжних країн щодо реалізації частки у статутному капіталі товариства у виконавчому провадженні

Можливість звернення стягнення та реалізації частки в статутному капіталі товариства передбачена не лише за законодавством України. В практиці зарубіжних країн встановлені різні процедури щодо реалізації частки в статутному капіталі, які можуть відрізнятись залежно від обсягу прав учасників товариства та самого товариства щодо визначення умов розпорядження частками, підстав звернення стягнення та процедури проведення торгів (аукціонів) щодо реалізації частки. Враховуючи євроінтеграційний напрям розвитку країни та важливість гармонізації національного законодавства та законодавства ЄС, практичний інтерес має

дослідження підходів до реалізації частки в статутному капіталі товариства за законодавством країн ЄС.

Відповідно до законодавства Польщі процедури реалізації частки визначається Кодексом комерційних товариств та Цивільним процесуальним кодексом. Застосування та вибір процедури обумовлено зокрема визначенням процедури розпорядження частками товариства, визначеними актами товариства, та можливими встановленими обмеженнями щодо вільного їх передання в заставу. Відповідно до ст. 185 Кодексу комерційних товариств, яка визначає звернення стягнення на частку в товаристві з обмеженою відповідальністю, передбачено положення, відповідно до якого у випадку продажу частки товариства в рамках примусового виконання, товариство має право запропонувати особу, яка набуде частку за ціною, визначеною реєстраційним судом після отримання, за потреби, висновку експерта. Таке право товариства може бути реалізовано за умови, що в установчих документах товариства передбачено необхідність отримання згоди товариства або інші обмеження на відчуження чи заставу частки.

Для того, щоб призначена товариством особа могла придбати частку товариство зобов'язане протягом двох тижнів з дня повідомлення його реєстраційним судом про призначення продажу подати заяву про проведення оцінки частки в цьому порядку. Якщо у визначений строк, товариство не подасть заяву про проведення оцінки частки або якщо протягом двох тижнів з дня повідомлення товариства про встановлення ціни особа, вказана товариством, не сплатить судовому виконавцю встановлену ціну, частка буде продані в порядку, передбаченому виконавчим законодавством [193].

У випадку, якщо статутні документи товариства не встановлюють обмежень чи дозвільних процедур на відчуження, обтяження частки, або товариство не скористається наданим правом на викуп частки, застосовуються положення процесуального законодавства, які визначають алгоритм дій виконавця щодо реалізації частки.

У випадку реалізації частки відповідно до Цивільного процесуального кодексу ст. 911(7), алгоритм дій виконавця передбачає, зокрема, призначення експерта для оцінки вилученої частки (експертна оцінка не потрібна, якщо сторони домовилися про вартість або якщо протягом трьох місяців до вилучення частка була оцінена з метою ринкової торгівлі); опис предмета стягнення. Судовий пристав може вільно продати вилучену частку у статутному капіталі за ціною не нижче 75% від оціночної вартості; цей продаж не може відбутися раніше, ніж на чотирнадцятий день після оцінки. Продаж за ціною, зазначеною боржником, може відбутися, якщо вона не суперечить інтересам кредиторів. Боржник може призначити покупця або призначити кількох осіб, які мають право на покупку, а також порядок, у якому вони матимуть право на придбання частки. Якщо продаж не відбудеться протягом одного тижня з дати, надання згоди на продаж кредитором, судовий пристав продає вилучену частку з аукціону, якщо кредитор не дасть згоду на інший приватний продаж [191].

За загальним правилом у випадку арешту частки у статутному капіталі товариства за власником залишається можливість участі в управлінні справами товариства, зокрема брати участь у загальних зборів. Обмеженню підлягають повноваження щодо розпорядження, відчуження частки, що спрямовано забезпечення інтересів кредитора. Разом з тим, якщо існує ризик, що подальше здійснення боржником прав з частки може поставити під загрозу інтереси кредитора, суд може призначити розпорядника частки. Цей розпорядник бере на себе здійснення корпоративних прав, що на практиці означає, що їх здійснення боржником обмежується [194].

В Угорщині загальні засади відчуження частки в статутному капіталі та звернення стягнення на частку визначено в Цивільному кодексі. Відповідно до законодавства у випадку відчуження частки учасникам, товариству або особі, визначеній товариством, надається переважне право на придбання частки. Важливо відзначити, що у випадку реалізації частки в межах виконавчого провадження особа, яка має право на її переважне придбання, а

саме учасники товариства, саме товариство або особа, визначена товариством, може здійснити це право у порядку, встановленому законодавством. У разі продажу частки в межах виконавчого провадження покупець на аукціоні (торгах) стає учасником товариства. Про зміну особи учасника виконавець повідомляє керівника (директора) товариства шляхом надсилання протоколу аукціону (торгів), після чого керівник зобов'язаний внести відповідні зміни до реєстру учасників протягом восьми днів (3:167.§-3:167/A.§) [197]. Слід відзначити, що відповідно до ЦК Угорщини в статуті товариства може бути передбачено надання згоди товариством на придбання частки третьою особою, яка ухвалюється загальними зборами учасників. У рішенні Апеляційного суду м. Дебрецен у справі № Gf.III.30.126/2021/11 зроблено висновок – якщо учасники обумовлюють відчуження частки третій особі необхідністю згоди товариства, статут повинен містити умови надання або відмови в наданні такої згоди. Рішенням Верховного суду Угорщини у справі № Gfv.VI.30.477/2021/9 остаточне рішення Апеляційного суду м. Дебрецен було залишено в силі (з огляду на межі касаційного перегляду), однак зазначено, що якщо учасники пов'язують відчуження частки третій особі із згодою товариства, наявність у статуті умов надання або відмови в наданні такої згоди не є обов'язковим елементом чинності відповідного положення. Тому відсутність у статуті умов надання чи відмови згоди на відчуження частки третій особі не свідчить про відсутність самого погодження, відповідно питання про надання згоди може бути включене до порядку денного. Інакше оцінюється норма, яка передбачає відповідне застосування положення статуту товариства щодо необхідності згоди товариства на відчуження частки третій особі у випадку її продажу в межах виконавчого провадження. Згідно з прецедентним рішенням Верховного суду Угорщини, цю норму не можна тлумачити таким чином, що після завершення аукціону загальні збори відповідного товариства з обмеженою відповідальністю можуть відмовити у наданні згоди на набуття права власності покупцем, який набув його в силу закону [195]. У цьому

прецедентному рішенні зазначено, що під час вирішення спору необхідно було з урахуванням нормативних вимог зважити два конкуруючі, легітимні правові інтереси – інтерес товариства та інтереси стягувача і покупця на аукціоні. Встановлення вимоги згоди товариства стосується випадку, коли учасник має намір відчужити свою частку сторонній особі. Натомість у разі придбання частки на підставі судового чи адміністративного аукціону покупець набуває частку (право власності) як результат примусового продажу органом влади на підставі, тобто шляхом первісного набуття, що не вважається відчуженням [189].

В законодавстві України та Угорщини фактично встановлюється пріоритет норм виконавчого законодавства над цивільним, яке визначає переважне право учасників товариства та самого товариства на переважне право на придбання частки у випадку її реалізації з аукціону. Разом з тим, порівняно з корпоративним законодавством України, законодавство Польщі та Угорщини надає більш широкі повноваження товариству та його учасникам щодо придбання частки у випадку звернення стягнення.

В Німеччині правові засади звернення стягнення визначаються Цивільним кодексом, Цивільним процесуальним кодексом, Законом про товариства з обмеженою відповідальністю. Перш за все слід відзначити, що відповідно до закону про товариства з обмеженою відповідальністю §. 15 передбачено можливість відчуження частки та її успадкування. Договір щодо відчуження частки має укладатись у нотаріальній формі. Ч. 5 ст. § передбачає можливість визначення в статуті додаткових вимог щодо реалізації частки, зокрема необхідність отримання згоди, схвалення товариством таких дій. Важливе значення для набуття статусу власника частки в статутному капіталі має не сам факт укладання договору, а внесення інформації про набувача до реєстру, оскільки власником частки вважається лише та особа, яка зазначена як така у списку учасників, внесеному до торговельного реєстру (§ 40 Закону) [190].

Звернення стягнення на частку відбувається як на майнове право, у зв'язку з чим застосовується конструкція відповідно до § 857 Цивільного процесуального кодексу у поєднанні з механізмом арешту та передачі прав кредитору за § 829, що дозволяє накладати стягнення на корпоративні права боржника [202]. Щодо застави частки в статутному капіталі застосовуються загальні положення про заставу, визначені в Цивільному кодексі §§ 1273–1274, які регулюють відносини щодо обтяження відчужуваних майнових прав. Реалізація предмета застави здійснюється за правилами його примусового виконання. Забезпечений кредитор може вимагати задоволення права лише на підставі виконавчого документа відповідно до положень, що застосовуються до виконавчого провадження, якщо не передбачено інше (§ 1277) [183].

Особливості реалізації частки у статутному капіталі товариства в межах процедури банкрутства визначаються нормами Кодексу з процедур банкрутства Німеччини. Як і за законодавством України, частка в статутному капіталі товариства входить до складу ліквідаційної маси відповідно до § 35 Кодексу. При цьому за загальним правилом обмежується можливість індивідуальної реалізації частки поза процедурою банкрутства, а право розпорядження нею переходить до адміністратора у справах з банкрутства згідно з § 80. Реалізація частки здійснюється в інтересах сукупності кредиторів шляхом її відчуження як майнового активу з дотриманням корпоративних вимог щодо відчуження, передбачених § 15 закону про товариства щодо дотримання нотаріальної форми договору. Заставодержатель частки визнається забезпеченим кредитором та має право на задоволення вимог за рахунок предмета застави, однак реалізація здійснюється з дотриманням процедури, визначеної законодавством у сфері банкрутства адміністратором (§ 166), а отримані кошти розподіляються з урахуванням витрат процедури та пріоритетів кредиторів (§§ 170–171) [192].

На відміну від проаналізованих країн, в законодавстві яких звернення стягнення на частку в статутному капіталі як правило регулюється за

загальними правилами звернення стягнення на майнові права, в законодавстві Італії є спеціальні норми, які регулюють відносини щодо звернення стягнення на частку. Щодо загальних положень оборотоздатності частки відповідно до ст. 2469 [186] частки у статутному капіталі можуть вільно відчужуватись та успадковуватись. Якщо статутними документами встановлюються обмеження на відчуження часток третім особам, які можуть обмежувати спадкування часток, учасник або його спадкоємці мають право на вихід з товариства. Корпоративні права належать учасникам товариства пропорційно їх часткам. Разом з тим відповідно до установчих документів товариства окремим учасникам можуть надаватись особливі права, пов'язані з управлінням товариством. Важливо відзначити, що частки товариства з обмеженою відповідальністю як виключення з загального правила, встановленого ст.2468 ЦК Італії, можуть бути предметом публічної пропозиції фінансових продуктів, у тому числі через платформи краудфандингу, у межах, визначених правом ЄС (зокрема Регламентом (ЄС) 2020/1503) [198] та відповідно до національного фінансового законодавства. Таке виключення зі статті закріплено ст. 100-ter TUF (Testo Unico della Finanza) – Консолідований закон про фінансове посередництво від 24 лютого 1998 р. № 58 зі змінами 2025 р. [200].

Відповідно до ст. 2471-bis Цивільного кодексу Італії частка у статутному капіталі товариства може бути предметом застави (pegno), узуфрукту (usufrutto) та арешту (sequestro).

При цьому правовий режим здійснення корпоративних прав у разі встановлення застави або узуфрукту визначається за аналогією з нормами, що регулюють акції (art. 2352), з урахуванням специфіки частки як об'єкта корпоративних прав.

Відповідно до ст. 2740 Цивільного кодексу Італії, боржник відповідає за своїми зобов'язаннями всім належним йому майном, що включає також корпоративні права, зокрема частку у товаристві з обмеженою відповідальністю. Стаття 2471 Цивільного кодексу Італії (Звернення

стягнення на частку участі) передбачає, що частка у статутному капіталі може бути предметом примусового стягнення. Накладення арешту передбачає повідомлення боржника і товариства, а також подальшої реєстрації в Реєстрі підприємств (Registro delle Imprese). Якщо встановлено обмеження щодо вільного відчуження частки і кредитор, боржник та товариство не досягли згоди щодо її продажу, продаж здійснюється з публічних торгів (на аукціоні). Водночас такий продаж втрачає чинність, якщо протягом десяти днів товариство представить іншого покупця, який запропонує таку саму ціну. Зазначені положення застосовуються також у разі банкрутства учасника товариства [186].

Можливість товариства призначити покупця має важливе практичне значення, оскільки дозволяє забезпечити інтереси товариства, уникнути входження до складу сторонніх учасників, не погоджених товариством. При цьому не кредитор також забезпечений від настання негативних наслідків чи реалізації частки за заниженою ціною. Вбачається, що такий досвід може бути корисним для впровадження в національній практиці, оскільки дозволить гарантувати інтереси товариства та кредиторів.

Важливі процедурні аспекти звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства визначено також в Цивільному процесуальному кодексі, які стосуються звернення стягнення на майнові прав. Перш за все слід відзначити, що для початку виконавчого провадження важливе значення має прийняття рішення про арешт та повідомлення боржника і товариства. З процедурної сторони важливе значення має ст. 530 процесуального кодексу, яка визначає процедуру прийняття рішення про передачу майна кредитору або надання дозволу на продаж. При прийнятті рішення суддя у виконавчому провадженні проводить заслуховування сторін, які можуть висловити зауваження щодо: передачі майна в рахунок боргу (*assegnazione*); строків і способу продажу майна; і зобов'язані, під загрозою втрати права, заявити заперечення проти виконавчих дій, якщо строк для їх подання ще не сплив. Заслуховування можуть не проводитись, якщо відсутні

інші кредитори. Якщо заперечення відсутні або сторони досягли згоди, суддя виконавчого провадження приймає рішення про передачу предмету звернення стягнення кредитору, або його продаж. Суд може розпорядитися про публічність продажу не менше ніж за десять днів до строку подання пропозицій або проведення аукціону. Суд може дозволити сплату ціни в розстрочку (до 12 місяців) за умови сумісності з виконавчою процедурою [187].

Юридичні наслідки переходу частки після її реалізації у порядку виконавчого провадження визначаються нормами публічності корпоративних прав. Згідно зі ст. 2470 ЦК Італії, перехід частки має юридичну силу з моменту подання акту про перехід до Реєстру підприємств, а внесення запису забезпечує його дію у відносинах з третіми особами. Відповідно незалежно від підстав переходу прав на частку, зокрема й у випадку її реалізації у виконавчому провадженні, вирішальне значення має реєстрація відповідних змін у складі учасників товариства.

Таким чином, італійська модель звернення стягнення на частку характеризується наявністю спеціальної норми, яка визначає звернення стягнення на частку, з процедурного механізму ключове значення має арешт, повідомлення учасників справи, а також обов'язкова реєстрація змін у складі учасників як факт набуття прав на частку; надання прав переважного придбання частки товариству або призначеній ним особі.

Певні особливості має процедура розпорядження часткою в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю, закріплена у законодавстві Франції. Відповідно до Комерційного кодексу Франції відчуження частки статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю можливе лише за погодженням більшості учасників товариства, які представляють щонайменше половину часток, якщо статутом не передбачено більш суворі вимоги щодо переходу частки до третіх осіб. У разі відмови у наданні згоди товариство або інші учасники зобов'язані забезпечити викуп часток у встановлений законом строк.

Якщо викуп не здійснено у визначений строк, згода на відчуження вважається наданою. Відповідно до ст. L223-14 якщо в товариство складається більше, ніж з одного учасника, товариство та його учасники мають бути повідомлені про рішення щодо передачі частки в статутному капіталі. Якщо товариство не повідомило про своє рішення протягом трьох місяців з моменту останнього повідомлення, згода на передачу вважається наданою [185].

Якщо компанія відмовляється дати згоду на передачу, учасники зобов'язані протягом трьох місяців з моменту такої відмови придбати або організувати придбання частки за ціною, визначеною відповідно до положень ст. 1843-4 Цивільного кодексу Франції [184], якщо тільки особа, що передає частку не відмовиться від такої передачі. Компанія несе витрати на оцінку. Згідно зі ст. 1843-4 Цивільного кодексу Франції у випадках, коли статут товариства передбачає відчуження корпоративних прав учасника або їх викуп товариством, але їх вартість не визначена або не може бути визначена, така вартість у разі спору встановлюється експертом. Призначений експерт зобов'язаний застосовувати, якщо вони існують, правила та методи визначення вартості, передбачені будь-якою угодою, що пов'язує сторони.

Товариство також може, за згодою учасника, що відчужує частку, прийняти рішення про зменшення статутного капіталу на номінальну вартість частки та викупити її за ціною, визначеною відповідно до умов, викладених вище. За рішенням суду, за наявності обґрунтованої причини, товариству може бути надано можливість оплати в строк, що не перевищує двох років. На належні суми нараховуються відсотки за встановленою законом комерційною ставкою.

Відповідно до ст. 223-15 Комерційного кодексу якщо товариство надало свою згоду на заставу частки, це передбачає схвалення набувача у разі примусової реалізації заставлених часток відповідно, якщо тільки

товариство не бажає після передачі негайно викупити частки з метою зменшення свого капіталу [185].

Як і за законодавством Італії, відповідно до законодавства Франції застава частки в статутному капіталі товариства підлягає обов'язковій реєстрації в Реєстрі Комерційного суду. Запис про заставу, як правило, має бути внесений кредитором. Якщо договір застави було укладено у нотаріальній формі, обов'язок опублікування (реєстрації) застави покладається на нотаріуса. Кредитор або нотаріус повинні направити оригінал або копію договору застави до канцелярії торгового суду за місцезнаходженням зареєстрованого офісу товариства, частки якого передані в заставу. У випадку невиконання боржником забезпеченого зобов'язання кредитор може звернути стягнення на заставлену частку одним із таких способів:

- набути права на часту, якщо застереження про перехід прав на частку закріплено в договорі застави;

- звернутися до суду з вимогою про передання йому частки в рахунок виконання забезпеченого зобов'язання, на підставі кредитор стає учасником товариства, частка якого була передані в заставу. Якщо вартість частки перевищує розмір забезпеченої вимоги, кредитор зобов'язаний виплатити заставодавцю відповідну різницю;

- звернутися до суду з вимогою про ухвалення рішення про примусовий продаж частки, яка є предметом застави. У такому випадку кредитор зобов'язаний повідомити про примусовий продаж боржника; заставодавця-третю особу (якщо заставодавець не є боржником). Примусовий продаж здійснюється шляхом публічних торгів [199].

Відповідно до законодавства Болгарії частка в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю може бути відчужена та успадкована. Передача частки між учасниками товариства є необмеженою, тоді як перехід частки до третіх осіб, сторонніх товариству, передбачає дотримання спеціальних процедур. Новий учасник товариства приймається

загальними зборами на підставі письмової заяви, яка містить підтвердження прийняття таким учасником умов установчого договору. Рішення про прийняття нового учасника реєструється в торговому реєстрі. Перехід частки оформлюється договором, який обов'язково укладається в нотаріальній формі з нотаріально засвідченими підписами та реєструється в торговому реєстрі [188].

Згідно з законом про заставу частка в статутному капіталі товариства входить до переліку об'єктів, які можуть бути предметом застави (ст.4). Договір про заставу частки в комерційному товаристві укладається у письмовій формі з нотаріальним посвідченням підписів. Відомості про заставу обов'язково вносяться до реєстру. Договір застави набуває чинності для третіх осіб з моменту внесення інформації до відповідного реєстру [26].

Слід відзначити, що відповідно до Цивільного процесуального кодексу Болгарії встановлено спеціальну процедуру щодо можливого звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства, яка спрямована перш за все на захист інтересів товариства від входження до його складу нових учасників. Відповідно до ст. 517 у випадку звернення стягнення на частку учасника в статутному капіталі з обмеженою відповідальністю, судовий виконавець вручає товариству заяву стягувача про припинення участі боржника в товаристві. Після спливу трьох місяців судовий виконавець уповноважує стягувача пред'явити позов до окружного суду за місцезнаходженням товариства про його припинення. Суд відхиляє позов, якщо буде встановлено, що товариство виплатило стягувачу частину майна, що належить учаснику-боржнику, визначену відповідно до ст. 125, ч. 3 Торговельного закону, або що вимога стягувача була задоволена. Якщо звернення стягнення спрямовано на всі частки в товаристві, позов про його припинення може бути поданий після внесення інформації про арешт до реєстру і без дотримання вимог ст. 96, ч. 1 Торговельного закону, без вручення заяви про припинення товариства або участі боржників у ньому. Суд відхиляє позов, якщо встановить, що вимога стягувача була задоволена

до завершення першого судового засідання у справі. Якщо суд визнає позов обґрунтованим, приймається рішення про припинення товариства, про що вноситься інформація до торгового реєстру, після чого відбувається ліквідація товариства [17]. Відповідно до ст. 96 Commercial Act Bulgaria кредитор учасника товариства, який протягом шести місяців не може задовольнити свою вимогу шляхом примусового виконання за рахунок особистого майна такого учасника, має право звернути стягнення на ліквідаційну частку такого учасника та вимагати припинення товариства шляхом письмового повідомлення. Товариство не підлягає припиненню, якщо самостійно або інші учасники погасять заборгованість після накладення арешту. У такому випадку припиняється лише участь учасника-боржника, якщо інше не вирішено учасниками товариства [188].

На відміну від підходів, які передбачають відчуження частки з метою задоволення вимог кредиторів, законодавство Болгарії визначає порядок погашення боргових зобов'язань за рахунок виділення частки та виплати її майнового еквівалента. Такий механізм з однієї сторони дозволяє гарантовано забезпечити інтереси кредиторів, а з іншої уникнути входження до складу товариства третіх осіб.

Проведене дослідження досвіду зарубіжних країн щодо звернення стягнення на частку у статутному капіталі товариства та її реалізації в межах виконавчого провадження дозволяє зробити такі висновки.

По-перше, частка у статутному капіталі товариства визнається самостійним оборотозданим об'єктом, який підлягає відчуженню. В установчих документах товариства можуть встановлюватись обмеження щодо вільного розпорядження часткою (необхідність погодження товариства) або щодо включення до складу нових учасників.

По-друге, у випадку примусового звернення на частку та її реалізації на аукціоні може передбачатись переважне право учасників товариства, самого товариства або призначеної товариством особи на придбання частки. При

цьому з метою захисту інтересів кредиторів може визначатись за якою може бути придбана частка.

По-третє, враховуючи, що частка прирівнюється до майнових прав, до відносин щодо звернення стягнення на частку виконавцями застосовуються положення законодавства щодо примусової реалізації майнових прав.

По-четверте, набуття статусу учасника товариства та легалізація переходу прав на частку пов'язується не лише з укладанням договору, придбання частки з аукціону, а обов'язково з реєстрацією відповідних змін у відповідних реєстрах.

По-п'яте, на відміну від законодавства України, яке передбачає можливість реалізації переважного права учасників товариства на придбання частки у випадку звернення стягнення на неї, крім реалізації на аукціоні, за законодавством європейських країн переважне право може надаватись крім учасників товариства безпосередньо товариству, а також особі, призначеній товариством. Такий підхід дозволяє максимально захистити інтереси товариства та забезпечити стабільність складу учасників. При цьому завдяки встановленню вимог щодо вартості придбання частки не створюються ризики для порушення прав та інтересів забезпечених кредиторів. Враховуючи зазначене, вбачається доцільним закріпити в національному законодавстві переважне право товариства на придбання частки в статутному капіталі у випадку звернення на неї стягнення, якщо жоден з учасників товариства не скористався таким правом.

Висновки до Розділу 1

Враховуючи, що корпоративні права мають подвійну складову та поєднують майнові (відчужувані) та немайнові організаційно-управлінські права – звернення стягнення на права не є змістовно вірним, оскільки у випадку примусового переходу прав від боржника новому набувачеві переходить весь комплекс прав.

Невідчужуваність немайнових прав має умовний характер, оскільки на відміну від особистих немайнових прав, які нерозривно пов'язані з особою і не можуть переходити до інших осіб (наприклад права авторства), немайнові права слідують за майновими і переходять до нового набувача частки. Тому немайнові права в цьому аспекті є не абсолютно невідчужуваними, а такими, що не можуть переходити до нового набувача самостійно від майнових прав.

З метою врегулювання обігу частки як самостійного об'єкта пропонується закріпити таке визначення в ЦК України: «частка в статутному капіталі – це об'єкт, що засвідчує участь особи у статутному капіталі товариства у відсотковому співвідношенні до його загального розміру, визначає корпоративні права, поєднуючи організаційно-управлінську і майнову складові. У випадку придбання частки товариством можуть встановлюватись обмеження щодо реалізації організаційно-управлінської та майнової складових, визначені в законодавстві».

Частка забезпечує реалізацію внутрішнього інтересу її власника (через участь в управлінні, отримання частки прибутку, контролю за діяльністю товариства) та зовнішнього інтересу (через можливість відчуження, передачі у заставу або використання як об'єкта інвестування).

Запропоновано такі зміни до законодавства з метою визначення частки в статутному капіталі як предмету звернення у межах виконавчого провадження:

в Законі України «Про виконавче провадження» в п.1 ч.1 ст.10 «корпоративні права» замінити «частку в статутному капіталі господарського товариства»;

в Законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань»: в ч.10 ст. 13 замінити «корпоративних прав» на «частки у статутному капіталі товариства господарського товариства»; у ст.25 накладення / зняття арешту «корпоративних прав» замінити на накладення / зняття арешту на «частку у статутному капіталі товариства господарського товариства»; у ст. 28

обтяження «корпоративних прав» замінити на обтяження «частик у статутному капіталі товариства господарського товариства».

На підставі проведеного аналізу нормативно-правових актів та практики їх застосування визначено пріоритетність застосування законодавства до відносин, які виникають у сфері переходу прав на частку в статутному капіталі залежно від підстав:

перший рівень – приватні відносини, які регулюються корпоративним законодавством та визначають загальні засади розпорядження часткою за волевиявленням власника, в тому числі й щодо реалізації переважного права на придбання частки;

другий рівень пріоритет законодавства у сфері застави частки в статутному капіталі товариства над корпоративним законодавством, відповідно пріоритет переважного права на придбання частки обтяжувачів над переважним правом учасників товариства;

третій рівень пріоритет законодавства у сфері виконавчого провадження, в межах якого може допускатись реалізація переважного права учасників на придбання частки в статутному капіталі товариства, якщо реалізація частки відбувається не з аукціону; четвертий рівень – пріоритет законодавства у сфері банкрутства над корпоративним та законодавством у сфері застави.

Проведене дослідження досвіду зарубіжних країн щодо звернення стягнення на частку у статутному капіталі товариства та її реалізації в межах виконавчого провадження дозволяє зробити такі висновки.

По-перше, частка у статутному капіталі товариства визнається самостійним оборотозданим об'єктом, який підлягає відчуженню. В установчих документах товариства можуть встановлюватись обмеження щодо вільного розпорядження часткою (необхідність погодження товариства) або щодо включення до складу нових учасників.

По-друге, у випадку примусового звернення на частку та її реалізації на аукціоні може передбачатись переважне право учасників товариства, самого

товариства або призначеної товариством особи на придбання частки. При цьому з метою захисту інтересів кредиторів може визначатись за якою може бути придбана частка.

По-третє, враховуючи, що частка прирівнюється до майнових прав, до відносин щодо звернення стягнення на частку виконавцями застосовуються положення законодавства щодо примусової реалізації майнових прав.

По-четверте, набуття статусу учасника товариства та легалізація переходу прав на частку пов'язується не лише з укладанням договору, придбання частки з аукціону, а обов'язково з реєстрацією відповідних змін у відповідних реєстрах.

По-п'яте, на відміну від законодавства України, яке передбачає можливість реалізації переважного права учасників товариства на придбання частки у випадку звернення стягнення на неї, крім реалізації на аукціоні, за законодавством європейських країн переважне право може надаватись крім учасників товариства безпосередньо товариству, а також особі, призначеній товариством. Такий підхід дозволяє максимально захистити інтереси товариства та забезпечити стабільність складу учасників. При цьому завдяки встановленню вимог щодо вартості придбання частки не створюються ризики для порушення прав та інтересів забезпечених кредиторів. Враховуючи зазначене, вбачається доцільним закріпити в національному законодавстві переважне право товариства на придбання частки в статутному капіталі у випадку звернення на неї стягнення, якщо жоден з учасників товариства не скористався таким правом.

РОЗДІЛ 2

РЕАЛІЗАЦІЇ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ БОРЖНИКА В РАМКАХ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

2.1. Правові та організаційні засади реалізації корпоративних прав в рамках виконавчого провадження

Виконавче провадження виконує важливі функції не лише щодо примусового виконання судових рішень, а й гарантійну функцію щодо забезпечення захисту прав та інтересів кредитора шляхом виявлення, арешту, оцінки та реалізації майна боржника. У виконавчому провадженні поєднуються елементи публічного адміністрування та приватноправового інтересу, адже державний або приватний виконавець діє як суб'єкт владних повноважень, водночас реалізуючи інтерес конкретного стягувача у межах визначеного виконавчого документа та процесуальних гарантій боржника.

Виконавче провадження як завершальна стадія судового провадження і примусове виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) – це сукупність дій визначених у Законі України «Про виконавче провадження» органів і осіб, що спрямовані на примусове виконання рішень і проводяться на підставах, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією України, цим Законом, іншими законами та нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього Закону, а також рішеннями, які відповідно до цього Закону підлягають примусовому виконанню.

Як вже відзначалось у дослідженні частка у статутному капіталі товариства має свої особливості, пов'язані з реалізацією організаційно-управлінських та майнових корпоративних прав, що в свою чергу обумовлює процедурні особливості її реалізації у виконавчому провадженні. Адже поряд з публічно-правовим інтересом забезпечення виконання рішень, та приватно-правовим інтересом стягувача, важливого значення набуває забезпечення

інтересів товариства та його учасників за наявності, кредиторів та інвесторів товариства. Звернення стягнення на частку передбачає поряд з загальною процедурою (повідомлення про відкриття провадження, арешт частки в статутному капіталі), застосування спеціальних процедур: витребування від товариства інформації, необхідної для визначення вартості частки, її оцінку, забезпечення реалізації переважного права інших учасників товариства на придбання частки. Виконавче провадження у сфері звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства характеризується підвищеною складністю та міжгалузевим регулюванням, оскільки поєднує механізми виконавчого, приватного та корпоративного права з метою забезпечення ефективного та правомірного задоволення вимог кредитора без невиправданого втручання у внутрішні корпоративні відносини товариства.

Виконавче провадження у сучасній правовій доктрині визначається як врегульована законодавством самостійна процесуальна діяльність спеціально уповноважених органів та посадових осіб, що здійснюється у формі державного примусу та спрямована на фактичну реалізацію юрисдикційних рішень, які підлягають примусовому виконанню [20, с.105-106].

Важливість діяльності приватних і державних виконавців полягає в тому, що вона спрямована на виконання важливої функції в механізмі держави, а саме: по-перше, з правового погляду сприяє підвищенню ефективності судової системи України; по-друге, має суттєвий соціальний ефект, адже істотно впливає на якість та ефективність правової захищеності законних прав та інтересів громадян, що, у свою чергу, підвищує рівень довіри населення до держави взагалі та судових органів зокрема; по-третє, забезпечує економічну стабільність держави та кожного окремого громадянина [22, с.338].

У справі № 905/3542/15, в якій оскаржувалися дії приватного виконавця (відкриття виконавчого провадження та арешт майна скаржника), Верховний Суд у постанові від 10.09.2018 зробив висновок із посиланням на рішення

Європейського суду з прав людини від 05.07.2012 у справі «Глоба проти України» про те, що основна мета виконавчого провадження - виконання судових рішень, які у державах, що визнали верховенство права, не можуть залишатися невиконаними на шкоду одній із сторін, а держава повинна вжити усіх необхідних кроків, у межах своєї компетенції, для виконання остаточного рішення суду [84].

Виконавець при здійсненні виконавчого провадження зобов'язаний використовувати всі надані йому права та повноваження, необхідні для забезпечення неупередженого, ефективного, своєчасного і повного виконання рішення.

Попри те, що на законодавчому рівні визначено загальні засади звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства в рамках виконавчого провадження, залишається чимало важливих питань, які не отримали належної регламентації.

Серед питань, на які наразі неможливо знайти однозначні відповіді виділяють такі:

- чи можливе оскарження проведеної виконавцем оцінки вартості частки (адже вартість може бути визначена у такому розмірі, що ніхто з учасників свідомо не захоче її викупити);
- у який термін учасники компанії повинні повідомити виконавця про бажання викупити частку;
- що робити виконавцю, якщо всі учасники виявили бажання викупити частку (Законом не передбачено проведення між ними конкурсу);
- чи може саме ТОВ бути покупцем частки, якщо учасники відмовилися від її придбання;
- у який термін має бути укладено договір купівлі-продажу частки, хто є продавцем (виконавець чи боржник?), а також куди зараховується оплата [43].

Крім законодавчої невизначеності окремих напрямів виконавчого провадження в практичній діяльності приватні і державні виконавці не

завжди можуть належним чином проводити виконавчі дії через дії учасників процесуального провадження, переважно боржників, спрямовані на уникнення звернення стягнення на майно та або майнові права.

Гриновець О. в дисертаційному дослідженні розкриває поняття «ускладнення у здійсненні виконавчого провадження» як «юридично значущі обставини суб'єктивного або об'єктивного характеру, що виникають у межах уже відкритого виконавчого провадження та порушують або затримують у часі розвиток його нормативно визначеної поетапної послідовності, утруднюють або унеможливають вчинення виконавчих дій, спрямованих на виконання рішення юрисдикційного органу, вимагають додаткових процесуальних чи адміністративних рішень, часу, коштів тощо, а відтак трансформують процес виконання судового чи іншого юрисдикційного акта із процедурно лінійного у адаптивно-проблемний, який потребує інституційного втручання, передусім суду» [19, с.27].

У сфері корпоративного права такі дії можуть бути спрямовані на: затягування процесу (оскарження рішень та дій виконавця, ненадання необхідної інформації, приховування активів); уникнення звернення стягнення на частку або активи товариства (відчуження частки після відкриття провадження та накладення арешту, передання майна та активів товариства третім особам, укладання фraudаторних договорів) тощо. Об'єктивні чинники, які можуть ускладнювати звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства, обумовлені специфікою самого предмета звернення стягнення – частки в статутному капіталі товариства, яка пов'язана з реалізацією корпоративних прав, зацікавленістю учасників товариства та самого товариства у забезпеченні сталого розвитку та діяльності товариства та мінімізації негативних наслідків від звернення стягнення на частку.

Крім питань щодо реалізації права на частку в статутному капіталі у випадку звернення стягнення постає чимало питань щодо реєстрації зміни

складу учасників, належного виконання посадовими особами товариства обов'язків тощо.

Аналіз судової практики свідчить, що через нечіткість законодавчої регламентації зазначених питань виникають чисельні спори про відновлення порушених прав, визнання укладених договорів недійсними та оскарження процедури виконавчого провадження в частині звернення стягнення на частку в статутному капіталі господарського товариства.

Для того, щоб які визначити проблемні аспекти виникають у сфері реалізації частки у статутному капіталі товариства та які можливі шляхи їх вирішення, слід проаналізувати кожну стадію виконавчого провадження.

Виконавче провадження починається з його відкриття. Підставою для відкриття виконавчого провадження є пред'явлений до відповідного відділу державної виконавчої служби або приватного виконавця виконавчого документу разом із заявою стягувача про відкриття виконавчого провадження.

Виконавчий документ повинен відповідати статті 4 Закону України «Про виконавче провадження», відповідно до якої у виконавчому документі обов'язково мають бути зазначені його назва, дата видачі, найменування органу, посадової особи, що видали документ, дата і номер рішення, за яким видано виконавчий документ, найменування стягувача і боржника, їх адреси, дата і місце народження боржника та його місце роботи (для громадян), номери рахунків у кредитних установах (для юридичних осіб), а також резолютивна частина рішення, дата набрання чинності рішенням та строк пред'явлення виконавчого документа до виконання.

Відповідно до ч.5 ст. 3 Закону «Про виконавче провадження» не пізніше наступного робочого дня з дня надходження до виконавця виконавчого документа має винести постанову про відкриття виконавчого провадження.

Законом не визначено такого терміну як «місце відкриття виконавчого провадження». Разом з цим, статтею 24 Закону № 1404-VIII врегульовано

питання щодо місця виконання рішення. Так, частиною другою цієї статті Закону № 1404-VIII встановлено, що приватний виконавець приймає до виконання виконавчі документи за місцем проживання, перебування боржника – фізичної особи, за місцезнаходженням боржника – юридичної особи або за місцезнаходженням майна боржника. Приватний виконавець має право прийняти до виконання виконавчий документ та відкрити виконавче провадження у разі, якщо місце проживання, перебування боржника – фізичної особи, місцезнаходження боржника – юридичної особи або місцезнаходження майна боржника знаходиться в межах території, у якій розташований його виконавчий округ [182].

Наступним етапом після відкриття провадження є вчинення виконавчих дій, спрямованих на виконання рішення. Такі дії можуть бути:

інформативними (повідомлення боржника, інших осіб, визначених законодавством щодо відкриття виконавчого провадження);

пошуковими – виявлення, встановлення місця знаходження майна боржника, отримання інформації щодо частки в статутному капіталі товариства тощо;

оціночними – встановлення вартості предмета звернення стягнення, зокрема часток у статутному капіталі товариства.

забезпечувальними – накладення арешту з метою запобігання відчуженню майна, майнових прав, в тому числі частки в статутному капіталі товариства, забезпечення внесення інформації до реєстрів щодо обтяження майна тощо.

Відповідно до частини першої статті 13 Закону «Про виконавче провадження», під час здійснення виконавчого провадження виконавець вчиняє виконавчі дії та приймає рішення шляхом винесення постанов, попереджень, внесення подань, складення актів та протоколів, надання доручень, розпоряджень, вимог, подання запитів, заяв, повідомлень або інших процесуальних документів у випадках, передбачених цим Законом та іншими нормативно-правовими актами. Виконавець зобов'язаний вживати

передбачених цим Законом заходів щодо примусового виконання рішень, неупереджено, ефективно, своєчасно і в повному обсязі вчиняти виконавчі дії. Виконавець зобов'язаний здійснювати заходи примусового виконання рішень у спосіб та в порядку, які встановлені виконавчим документом і цим Законом (частина перша, пункт 1 частини другої статті 18 Закону України «Про виконавче провадження»).

Враховуючи особливості частки у статутному капіталі товариства, про яку вже відзначалось в дослідженні, дії виконавця щодо звернення стягнення на частку регулюються як законодавством у сфері виконавчого провадження, так і у сфері корпоративного права. Відповідно до проблематики дослідження, присвяченої саме зверненню стягнення на частку в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю у співвідношенні з нормативними актами у сфері виконавчого провадження слід розкривати положення Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

Після відкриття виконавчого провадження виконавець зобов'язаний вжити заходів щодо встановлення майна боржника, на яке може бути звернене стягнення. Частка у статутному капіталі ТОВ розглядається як майнове право, що входить до складу активів боржника. Якщо виконавець самостійно вживає заходи для виявлення майна, а у відповідь на запит боржник не надає самостійно інформацію про наявне майно та майнові права, виконавець може звернутись з запитом для отримання відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб. Виконавець має право отримати від юридичних осіб інформацію, необхідну для виконання рішення, зокрема відомості про розмір частки, її номінальну вартість, наявність обтяжень і корпоративних обмежень, що має ключове значення для подальшого звернення стягнення.

Ще одним важливим джерелом інформації про частку в статутному капіталі товариства є відомості обліку, який ведеться Центральним депозитарієм цінних паперів. Відповідно до ст. 15-1 Закону України «Про

товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» рішення про ведення обліку або припинення його ведення приймається учасниками товариства.

У Порядку ведення облікової системи часток товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю зазначено, що відомості щодо права власності на частку товариства або його обмеження, внесені до облікової системи часток, вважаються достовірними та можуть бути використані у спорі з третьою особою. Якщо відомості щодо права власності на частку товариства або його обмеження, внесені до облікової системи часток, є недостовірними, третя особа може посилатися на них у спорі як на достовірні. Третя особа не може посилатися на такі відомості у спорі, якщо вона знала або могла знати про те, що такі відомості є недостовірними.

При цьому не може бути припинено ведення обліку зокрема за умови: наявності в обліковій системі часток обмежень щодо часток товариства внаслідок застави (крім випадку надання згоди заставодержателем щодо припинення обліку часток товариства в обліковій системі часток);

наявності рішення суду або інших обмежувальних заходів відповідно до законодавства, які є підставами для неможливості припинення обліку часток в обліковій системі часток [76].

Якщо боржник не надає інформації щодо частки, її вартості, дії виконавця щодо її арешту, реалізації у випадку її виявлення на підставі даних Єдиного державного реєстру вважаються законними.

Законність використання даних про корпоративні права, частку в статутному капіталі товариства з Державного реєстру підтверджується судовою практикою. Попри те, що справа стосувалась арешту частки фермерського господарства, вона має важливе значення в цілому для визначення законності дій виконавця щодо виявлення майна боржника та вжиття заходів щодо забезпечення можливості його подальшої реалізації. У справі № 904/1615/22 виконавцем боржнику направлялася вимога, якою

останнього було зобов'язано надати необхідну інформацію про фінансовий та майновий стан, в тому числі щодо місцезнаходження належного йому майна. Боржник обов'язок не виконав, декларацію про доходи та майно не надав. У зв'язку з чим виконавцем було отримано інформацію Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань про зареєстроване фермерське господарство єдиним засновником якого зазначено відповідача. Інформація про те, що фермерське господарство визначило частки у майні і частка боржника в майні фермерського господарства дорівнює лише 50%, тоді як інші 50% розподілено між іншими членами не було відображено в Єдиному державному реєстрі. Відповідно дії виконавця щодо накладення арешту на 100% частки статутного капіталу боржника визнано законними [157]. Така позиція має особливе значення у справах про арешт та оцінку частки, оскільки саме відомості з Єдиного державного реєстру (склад учасників, розмір частки, структура капіталу) є первинною базою для визначення вартості корпоративних прав.

За змістом статті 56 Закону України «Про виконавче провадження» арешт майна (коштів) боржника застосовується для забезпечення реального виконання рішення. Арешт на майно (кошти) боржника накладається виконавцем шляхом винесення постанови про арешт майна (коштів) боржника або про опис та арешт майна (коштів) боржника. Постанова про арешт майна (коштів) боржника виноситься виконавцем під час відкриття виконавчого провадження та не пізніше наступного робочого дня після виявлення майна. Арешт накладається у розмірі суми стягнення з урахуванням виконавчого збору, витрат виконавчого провадження, штрафів та основної винагороди приватного виконавця на все майно боржника або на окремі речі. Копії постанов, якими накладено арешт на майно (кошти) боржника, виконавець надсилає банкам чи іншим фінансовим установам, органам, що здійснюють реєстрацію майна, реєстрацію обтяжень рухомого майна, в день їх винесення.

Щодо оцінки вартості частки у статутному капіталі товариства слід зазначити наступне. Відповідно до ч. 1 ст. 57 Закону України «Про виконавче провадження» визначення вартості майна боржника здійснюється виконавцем, а у разі складності – із залученням суб'єкта оціночної діяльності. Частка у статутному капіталі є складним нематеріальним активом, тому на практиці її оцінка майже завжди потребує професійної експертної оцінки відповідно до Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність».

Відповідно до ч.2 ст.22 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» у разі звернення стягнення на частку у статутному капіталі товариства на підставі виконавчого документа виконавець повідомляє товариство про намір звернути стягнення на частку учасника товариства (боржника) та надсилає постанову про накладення арешту на частку.

З дня одержання такого повідомлення товариство повинне протягом 30 днів надати відомості, необхідні для розрахунку вартості частки боржника. Вартість частки учасника визначається виходячи з ринкової вартості сукупності всіх часток учасників товариства пропорційно до розміру частки такого учасника. Безпосередньо в Законі не міститься перелік відомостей, які мають надаватись для оцінки частки в статутному капіталі товариства. В судовій практиці під час розгляду справ щодо оцінки частки в статутному капіталі визначається перелік відомостей, які товариство має надати для проведення належної оцінки частки. У справі № 909/1062/23 було зобов'язано товариство надати доступ до документів фінансової звітності, інших документів, необхідних для визначення вартості його частки, зокрема: балансу, звіту про фінансові результати, зведені акти інвентаризації та інвентаризаційні описи майна товариства, які проводились та складались протягом всього періоду діяльності товариства, а також ті, які востаннє проведені та складені, в тому числі інвентаризаційні документи станом на дату виходу учасника з товариства; довідки: деталізації дебіторської

заборгованості; деталізації кредиторської заборгованості; деталізації запасів; деталізації незавершеного виробництва; акти обстежень технічного стану будівель та актів обстежень технічного стану споруд, елементів інженерних комунікацій, перелік документів по товарних запасах, товарах в обороті, незавершеному виробництву, придбаних на стороні комплектуючих, перелік документів по нематеріальних активах [129].

Незважаючи на те, що наведена справа не стосувалась оцінки частки у виконавчому провадженні, а у зв'язку з виходом учасника зі складу товариства, перелік документів, визначений у рішенні суду відображає фактично відомості, які можуть враховуватись при проведенні відповідної оцінки.

Особливістю оцінки частки полягає в тому, що вона не дорівнює її номінальній вартості, а визначається виходячи з реальної вартості активів товариства, фінансового стану та пропорційно статутному капіталу. Верховний Суд неодноразово виснував, що однією з особливостей корпоративних прав є те, що їх виникнення або здійснення залежить від розміру частки учасника у статутному капіталі господарського товариства, тобто корпоративні права реалізуються на пропорційних засадах. Від розміру частки учасника господарського товариства залежить те, якою кількістю голосів він володіє на загальних зборах товариства, який розмір дивідендів або активів у разі ліквідації будуть йому виплачувати. Такі висновки викладено у постановках Верховного Суду від 24.10.2019 у справі № 927/807/18, від 01.10.2020 № 916/3007/19; від 14.12.2021 у справі № 902/1023/19 (902/508/20) [159].

Верховний Суд у постанові від 18.03.2021 у справі №904/366/20 вказав, що для вирішення спору про стягнення з товариства на користь учасника, який вийшов з товариства, вартості частки учасника вирішальним є встановлення розміру оплаченої частини частки учасника. Верховний Суд у постанові від 15.09.2020 у справі №910/17473/16 погодився із твердженнями суду першої інстанції про те, що відповідне право на одержання вартості

частини майна при виході з господарського товариства виникає в учасника товариства лише після внесення ним частки у визначеному розмірі до статутного капіталу товариства. У разі, якщо учасник не повністю вніс (не повністю оплатив) свій вклад до статутного капіталу товариства, йому виплачується дійсна вартість частки пропорційно внесеній (оплаченій) частині вкладу [88].

Враховуючи положення законодавства та судової практики, встановлення факту повної або часткової оплати частки має важливе практичне значення для визначення умов реалізації права на отримання частини майна. Факт оплати частки має враховуватись і при визначенні вартості частки у статутному капіталі при її реалізації у виконавчому провадженні. Тому поряд з відомостями, необхідними для визначення вартості частки товариством мають надаватись документи, які підтверджують повну або часткову оплату частки учасником товариства – боржником.

Вартість майна, що передається на реалізацію, зазначається в заявці на реалізацію арештованого майна відділу державної виконавчої служби або приватного виконавця.

Щодо визначення вартості частки слід відзначити, що відповідно до Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» виконавець протягом встановлених строків залучає суб'єкта оціночної діяльності або здійснює розрахунок вартості частки боржника. Порухення встановлених строків, порядку проведення оцінки є підставою для визнання договору купівлі-продажу у випадку його укладання недійсним. Так, під час розгляду справи про визнання договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі товариства недійсним було встановлено, що звіт суб'єкта оціночної діяльності, який не відповідає вимогам нормативно-правових актів з оцінки майна, є неякісним, непрофесійним та не може бути використаний. З огляду на те, що договір купівлі-продажу частки у статутному капіталі Товариства з обмеженою

відповідальністю укладено за ціною, визначеною з порушенням вимог ч. 8 ст. 24 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (в редакції, яка діяла на момент укладання договору та розгляду справи), суд апеляційної інстанції погодився з висновком місцевого господарського суду про наявність правових підстав для визнання цього договору недійсним [108].

Щодо процедури реалізації частки, як вже відзначалось, законодавством встановлено певні особливості, обумовлені забезпеченням інтересів товариства та його учасників.

Реалізація частки у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю у виконавчому провадженні здійснюється з урахуванням її правової природи як майнового права (корпоративного права), на яке може бути звернене стягнення відповідно до ст. 48 Закону України «Про виконавче провадження». Загальні правила реалізації майна боржника встановлені ст. 56, 57, 61 цього Закону, а також Порядком реалізації арештованого майна, затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 29.09.2016 р. № 2831/5. Водночас особливості реалізації частки визначаються також нормами корпоративного законодавства, зокрема ст. 20, 21 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», що обумовлює наявність декількох можливих моделей її примусової реалізації.

Перш за все, особливість полягає у реалізації переважного права на придбання частки. Виконавець пропонує іншим учасникам товариства (крім тих, які письмово відмовилися від свого переважного права щодо частки) придбати частку відповідно.

Переважне право – це право (правомочність), яка забезпечує першочерговість перед іншими (третіми) особами на вчинення певної юридичної дії. Метою застосування інституту переважного права у корпоративних правовідносинах є збереження складу учасників товариства (такий висновок викладено у постановках Верховного Суду від 13.07.2022 у справі № 922/3754/20, від 08.08.2022 у справі № 911/2780/20).

Саме по собі визначення переважного права свідчить про наявність такого права не взагалі, а перед третіми особами [111].

Переважне право на придбання частки (частини частки) у статутному капіталі ТОВ – це суб'єктивне право, яке надає іншим учасникам товариства пріоритет перед третіми особами набути частку в статутному капіталі, є відносним та вторинним щодо прав, які обумовлюють його виникнення, та встановлюється з метою запобігання непідконтрольній появі в товаристві третіх осіб, забезпечення стабільності складу його учасників, збереження особисто-довірчих (фідуціарних) відносин між учасниками, порядок здійснення якого визначається законом, статутом або корпоративним договором [175, с.207].

У справі № 904/1774/21 за позовом учасників товариства з додатковою відповідальністю про захист переважного права на придбання частки, яка належала самому товариству та була відчужена одному з учасників товариства, було зроблено такий висновок. Переважне право придбання частки, передбачене статтею 20 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», поширюється лише на випадки продажу частки третім особам, які не є учасниками товариства з обмеженою/додатковою відповідальністю. Якщо частка (її частина) продається іншим учасникам цього самого товариства, то право обрання покупця серед учасників належить учаснику-продавцеві; жодних переважних прав інші учасники відповідно до положень Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» не мають [90].

Відповідно до законодавства переважне право передбачено у випадку відчуження частки шляхом її пропонування до продажу третім особам. Відповідно як при звичайному відчуженні частки шляхом продажу, так і у виконавчому провадженні, враховуючи що звернення стягнення на частку може відбуватись за різними процедурами, постають питання щодо: можливості реалізації переважного права у випадку відчуження частки відмінним від продажу способом; виникнення переважного права у випадку

пропонування частки до продажу іншим учасникам товариства, а не третім особам; виникнення переважного права у товариства.

Досліджуючи призначення та принципи здійснення переважного права на викуп часток (акцій) С. Томчишен слушно зауважує, що конструкція переважного права спрямована на забезпечення інтересів перш за все учасників (акціонерів), що залишаються в товаристві. Зважаючи на це, видається виправданим застосування переважного права не тільки у сфері продажу частки третім особам, а й розширення сфери застосування цієї правової конструкції на інші випадки платного чи безвідплатного відчуження. Такий підхід, з одного боку, дозволить забезпечити можливість контролювати склад учасників (акціонерів) товариства незалежно від форм відчуження частки (акцій). З другого боку, викуп частки (акцій) за їх ринковою вартістю враховуватиме майнові інтереси учасника, який вирішив безвідплатно передати свою частку (акції) третій особі [154, с.130].

Цікало В. обґрунтовує доцільність розширення переважного права за суб'єктним складом. У дослідженні, присвяченому пропорційності здійснення переважного права відмічається, що засада пропорційності повинна мати прояв у всіх випадках здійснення переважних прав, навіть тоді, коли частку пропонують до продажу іншим учасникам. У корпоративних відносинах переважність у здійсненні прав учасників товариства повинна бути застосована не лише щодо третіх осіб, але й відносно учасників, тобто суб'єктів одного і того ж правового статусу. Іншими словами, переважність у здійсненні корпоративних прав має два прояви: 1) переважність щодо третіх осіб; 2) переважність щодо решти учасників [173, с. 45].

Враховуючи, що законодавство не надає чітких відповідей, доцільним є дослідження судової практики з метою визначення усталених підходів у зазначеній сфері.

Відповідно до частини восьмої статті 26 Закону України «Про виконавче провадження», у разі якщо при відкритті виконавчого провадження виконавцем накладено арешт на майно боржника, боржник за

погодженням із стягувачем має право передати йому таке майно або реалізувати його та передати кошти від його реалізації стягувачу в рахунок повного або часткового погашення боргу за виконавчим документом. У разі продажу майна боржника покупець повинен внести кошти за придбане майно на рахунок органу державної виконавчої служби або приватного виконавця. Після передачі майна стягувачу або внесення покупцем коштів на рахунок органу державної виконавчої служби або приватного виконавця арешт з проданого майна боржника знімається за постановою виконавця.

Така норма є загальною, і стосується будь-якого майна. Частина друга статті 366 ЦК України, що регулює загальний порядок звернення стягнення на частку у майні, що є у спільній частковій власності, визначає, що у разі неможливості виділу в натурі частки із спільного майна або заперечення інших співвласників проти такого виділу кредитор має право вимагати продажу боржником своєї частки у праві спільної часткової власності з направленням суми виторгу на погашення боргу. У разі відмови боржника від продажу своєї частки у праві спільної часткової власності або відмови інших співвласників від придбання частки боржника, кредитор має право вимагати продажу цієї частки з публічних торгів або переведення на нього прав та обов'язків співвласника-боржника, з проведенням відповідного перерахунку.

Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та Закон України «Про виконавче провадження» не містить особливостей щодо дій виконавця та процедури передачі боржником за погодженням із стягувачем частки в рахунок повного або часткового погашення боргу за виконавчим документом, і наявна прогалина, тому за аналогією підлягаю застосуванню положення частини другої статті 366 ЦК України, що передбачає необхідність відмови інших співвласників від придбання частки боржника. Усуваючи прогалину у законодавстві, Верховний Суд виходить з того, що у даному випадку спірне майно було арештовано та передано стягувачу в процедурі виконавчого провадження.

Передача частки від боржника стягувачу хоч і здійснюється за взаємною згодою, але за своєю суттю, як і примусове звернення стягнення на майно, є дією, що здійснюється з метою погашення боргу боржника перед стягувачем за рахунок його майна в межах виконавчого провадження. На думку Верховного Суду, учасники товариства повинні мати однакові права, незалежно від того, яким чином відбувається реалізація (передача) майна третій особі: добровільно за згодою боржника чи примусово шляхом продажу на аукціоні (публічних торгах). Тому у такому разі виконавець, перш ніж погоджувати договір про передачу частки стягувачу, відповідно до частини п'ятої статті 22 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», що застосовується за аналогією закону (частина перша статті 8 ЦК України) має запропонувати іншим учасникам товариства (крім тих, які письмово відмовилися від свого переважного права щодо частки) придбати частку відповідно до статті 20 цього Закону, за ціною, що за визначається за взаємною згодою сторонами виконавчого провадження відповідно до частини першої статті 57 Закону України «Про виконавче провадження». Застосування закону у такий спосіб забезпечує дотримання справедливого балансу між учасниками спірних правовідносин. У такому разі не порушуються права стягувача, який отримує суми виторгу на погашення боргу, оскільки його інтерес передусім полягає в отриманні певної грошової суми на виконання рішення суду, дотримується переважне право інших учасників, що покликане захистити інтереси в придбанні частки та управлінні Товариством. [107]. Договір про передачу майна (майнових прав) від боржника стягувачу в рахунок погашення боргу, укладений відповідно до ч. 8 ст. 26 Закону України «Про виконавче провадження», за своєю природою не є безоплатним, оскільки стягувач за згодою сторін набуває майно за ціною, що підлягає стягненню за виконавчим провадженням із боржника. Оплатність такого договору не є підставою для висновку, що він за своєю природою є договором купівлі-продажу. Особливістю вказаного договору є те, що він укладається під час виконавчого провадження з метою

виконання судового рішення і захисту прав стягувача, без застосування процедури примусової реалізації частки. КГС ВС зауважив, що такий договір не є договором купівлі-продажу, але до нього й до порядку його укладання застосовуються аналогічні правила з огляду на законодавство, оскільки відповідно до відсильної норми ч. 5 ст. 22 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» виконавець пропонує іншим учасникам товариства (крім тих, які письмово відмовилися від свого переважного права щодо частки) придбати частку згідно зі ст. 20 цього Закону. Отже, учасники товариства мають переважне право на придбання частки не лише при укладенні договору купівлі-продажу, а й при зверненні стягнення на частку учасника товариства [62].

Законом про товариства з обмеженою відповідальністю чітко не передбачено переважне право на придбання частки в статутному капіталі у випадку її відчуження, або звернення стягнення. Як вже було досліджено, за законодавством окремих країн ЄС встановлюється переважне право товариства або призначеної ним особи на переважне придбання частки у випадку звернення стягнення на неї. У зв'язку з чим вважаємо за доцільне передбачити в Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» право товариства у випадку відмови учасників від реалізації переважного права на викуп частки у випадку її реалізації у виконавчому провадженні. У зв'язку з цим вбачається доцільним викласти ч. 5 ст.22 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»:

«5. Виконавець пропонує іншим учасникам товариства (крім тих, які письмово відмовилися від свого переважного права щодо частки) придбати частку відповідно до статті 20 цього Закону.

У випадку письмової відмови учасників від переважного права або не скористаються правом на придбання частки в порядку, визначеному законодавством, товариство має переважне право на придбання частки перед іншими набувачами. Для реалізації права товариство має протягом 10 днів

після письмової відмови учасників або спливу строку для реалізації переважного права на придбання частки учасниками, повідомити виконавця та укласти договір-купівлі продажу частки.»

Реалізація арештованого майна здійснюється шляхом проведення електронних аукціонів або за фіксованою ціною (щодо майна, оціночна вартість якого не перевищує 30 мінімальних розмірів заробітної плати). Закон України «Про виконавче провадження» не встановлює порядку й правил проведення торгів, а регламентує підготовчі дії виконавця до призначення електронних торгів, у тому числі щодо відкриття виконавчого провадження, накладення арешту на майно, визначення вартості чи оцінки майна тощо (статті 18, 24-27, 32, 33, 55,), що не відноситься до порядку проведення торгів.

Датою передачі майна на реалізацію вважається дата внесення в Систему інформаційного повідомлення про електронний аукціон.

Державний виконавець направляє заявку на реалізацію арештованого майна начальнику відділу державної виконавчої служби, якому він безпосередньо підпорядкований, для підписання та передачі Організатору. Приватний виконавець самостійно формує і перевіряє заявку та документи щодо передання майна на реалізацію на відповідність вимогам законодавства та після встановлення відповідності документів таким вимогам підписує (за допомогою кваліфікованого електронного підпису) заявку на реалізацію арештованого майна та надсилає її разом із документами, в електронному вигляді через особистий кабінет приватного виконавця для внесення інформації про проведення електронного аукціону (аукціону за фіксованою ціною) до Системи [121].

Організатор торгів розміщує інформацію в системі електронних торгів виключно на підставі документів, наданих відповідним органом державної виконавчої служби чи приватного виконавця, організатор не має обов'язку перевіряти законність дій виконавця щодо передачі майна на реалізацію та достовірність інформації, зазначеної у заявці на реалізацію арештованого майна.

Інформацію про електронні торги щодо реалізації частки в статутному капіталі товариства можна перевірити через офіційний сайт CETAM (Система електронних торгів арештованого майна) [141].

Якщо частка не була реалізована на перших торгах, виконавець призначає повторні торги зі зниженням стартової ціни відповідно до ч. 5–7 ст. 61 Закону України «Про виконавче провадження» та Порядку реалізації арештованого майна. Така процедура спрямована на забезпечення реального виконання рішення.

Після закінчення електронного аукціону (закінчення строку аукціону з урахуванням його можливого продовження) на Веб-сайті відображаються відомості про завершення електронного аукціону. Не пізніше наступного робочого дня Система автоматично формує та розміщує на Веб-сайті протокол електронного аукціону за лотом.

Не пізніше наступного робочого дня з дня видачі/надсилання акта про проведений електронний аукціон переможцю всі арешти та заборони, накладені органами державної виконавчої служби (приватними виконавцями), з такого майна знімаються виконавцем (крім арешту, накладеного на виконання рішення суду про вжиття заходів для забезпечення позову). Копії постанови виконавця про зняття арешту з реалізованого майна надсилаються не пізніше наступного робочого дня після її винесення переможцю та відповідному органу (установі) для зняття арешту.

Акт про проведений електронний аукціон є документом, що підтверджує виникнення права власності на придбане майно, у випадках, передбачених законодавством. Зазначений акт підтверджує виникнення права власності у особи, що придбала рухоме майно [121].

У разі якщо електронні торги не відбулися або майно не було реалізоване, закон допускає передачу нереалізованого майна стягувачу за його згодою відповідно до ч. 8 ст. 61 Закону України «Про виконавче провадження». У такому випадку частка як майнове право може бути передана стягувачу за ціною, визначеною оцінкою, з подальшим

оформленню переходу корпоративних прав. Судова практика підтверджує правомірність передачі майнових прав стягувачу у разі безрезультатності торгів, якщо дотримано процедуру оцінки та повідомлення сторін. Такий механізм особливо актуальний у корпоративних спорах, коли стягувач зацікавлений у набутті корпоративного контролю або майнового інтересу в товаристві.

Якщо стягувач заявить про бажання залишити нереалізоване на прилюдних торгах майно за собою, державний виконавець виносить постанову про передачу майна стягувачу, а за фактом такої передачі складає відповідний акт. При цьому майно передається стягувачу в рахунок погашення боргу, а відповідні постанова та акт є підставами для подальшого оформлення стягувачем права власності на це майно (частини сьома, дев'ята статті 62 цього Закону). Наведена процедура передачі державним виконавцем стягувачу нереалізованого на прилюдних торгах арештованого майна боржника в рахунок погашення його боргу оформлюється шляхом прийняття державним виконавцем постанови та складення акта про передачу майна стягувачу, які можуть вважатися юридичними фактами, що є законними підставами виникнення цивільних прав та обов'язків. Однак за своєю правовою природою така процедура разом з відповідними постановою та актом державного виконавця не можуть бути ототожнені з процедурою відчуження майна з прилюдних торгів лише тому, що за результатами проведення прилюдних торгів державний виконавець також складає акт [87].

Завершальним етапом є оформлення результатів реалізації частки та перехід корпоративних прав до нового набувача. Після продажу частки виконавець оформлює акт про реалізацію майна, який є підставою для виникнення права власності у покупця (ст. 61 Закону «Про виконавче провадження»). Подальша зміна складу учасників товариства підлягає державній реєстрації відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», причому така реєстрація може здійснюватися на підставі

документів, що підтверджують примусову реалізацію частки, без прийняття окремого рішення органів товариства. На цій стадії також здійснюється розподіл отриманих від реалізації коштів між стягувачами у порядку черговості, визначеному ст. 45 Закону України «Про виконавче провадження», що завершує процедуру звернення стягнення на частку в статутному капіталі.

Важливе практичне значення має визначення моменту набуття права на частку та корпоративні права.

Набуття прав на частку у випадку її примусової реалізації до прийняття Закону «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» залежало по суті на фінальному етапі від рішення загальних зборів учасників, зокрема й у зв'язку з необхідністю внесення змін до статуту товариства. Через це новим набувачам частки доводилось зіштовхуватись з бездіяльністю учасників товариства, що уповільнювало процес входження до складу товариства та реалізацію належних корпоративних прав.

На відміну від попереднього законодавства, Закон про ТОВ передбачає принципово інші засади зміни складу учасників ТОВ. Зокрема, більше не вимагається вказувати у статуті ТОВ склад учасників та розмір належних їм часток. Відповідно, зміна учасників не потребує ні внесення змін до статуту, ні проведення загальних зборів учасників для затвердження таких змін. Змінами до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» № 755-IV від 15.05.2003 була усунена необхідність подання рішення загальних зборів учасників про прийняття особи до складу учасників ТОВ або надання згоди на вступ особи до ТОВ [178].

Враховуючи, що Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» чітко не визначають момент набуття прав на частку та корпоративних прав, це знайшло відображення в судовій практиці. Момент набуття права на частку у статутному капіталі (права власності) та момент набуття права з частки (права участі в господарському товаристві)

різнятися і можуть не збігатися у часі. Укладення правочину з відчуження частки у статутному капіталі є правовою підставою набуття права на частку (права власності на частку), а тому момент набуття права на частку може визначатися умовами такого правочину. Водночас моментом переходу корпоративних прав із частки у статутному капіталі, яка була передана іншій особі, є юридичний факт реєстрації в державному реєстрі зміни складу учасників за актом приймання-передачі, наданим однією зі сторін [64; 77].

Укладення правочину з відчуження корпоративної частки, складення акту приймання-передачі корпоративної частки та його державна реєстрація зазвичай тривають певний період в часі, що має наслідком правову невизначеність щодо того, хто є носієм корпоративних прав у товаристві в зазначений період часу. Вчинення правочину щодо відчуження частки не має наслідком автоматичний перехід корпоративних прав від первісного власника до набувача, адже договором може бути передбачена і одномоментна передача (коли акт укладається разом із договором), або – зокрема, передача може бути кінцевим етапом виконання договору (наприклад, після сплати покупної ціни), що можливо значно пізніше від укладення зобов'язального договору. Відтак саме акт приймання-передачі частки є документом, що відображає волевиявлення сторін щодо передання володіння від учасника товариства до набувача частки. Тому, саме з моменту державної реєстрації частки у статутному капіталі товариства за набувачем до нього переходить володіння часткою, набувач набуває статусу учасника товариства, що надає йому можливість реалізовувати права з частки [64].

Отже реєстрація є тим правовстановлюючим фактом, з яким пов'язується момент набуття права на частку у статутному капіталі господарського товариства. Важливість реєстрації полягає крім того в інформаційній функції. Адже, як засвідчила процедура звернення стягнення на частку у виконавчому провадженні – Єдиний державний реєстр виконує: інформаційну функцію – оскільки виступає важливим джерелом отримання інформації про статут товариства, склад його учасників та їх частки у

статутному капіталі; забезпечувальну – внесення інформації до Реєстру про накладення арешту на частку у статутному капіталі спрямовано на обмеження її недобросовісної передачі кредиторам третім особам з метою уникнення звернення на неї стягнення.

Іоніцой-Доценко О. приходить до висновку, що державна реєстрація змін до відомостей про склад учасників ТОВ не є тим юридичним фактом, який сам по собі спричиняє виникнення чи припинення права власності на частку та/або права участі (корпоративних прав), однак щодо відомостей єдиного державного реєстру діє презумпція достовірності, що тягне за собою відповідні правові наслідки як в контексті права власності на частку, так і в контексті корпоративних правовідносин в силу дії принципу добросовісності. Водночас відомості єдиного державного реєстру не мають при цьому виключного та абсолютного значення в контексті доведення добросовісності учасників цих правовідносин [31, с.198].

Відповідно до Закону ч.5 ст. 17 «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» для державної реєстрації зокрема змін до відомостей про склад учасників товариства з обмеженою відповідальністю подаються такі документи:

- 1) заява про державну реєстрацію змін;
- 2) документ про сплату адміністративного збору;
- 3) один із таких відповідних документів:
 - а) рішення загальних зборів учасників (рішення єдиного учасника) товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю про визначення розміру статутного капіталу та розмірів часток учасників;
 - б) рішення загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю про виключення учасника з товариства;
 - в) заява про вступ до товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю;

г) заява про вихід з товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю;

г) акт приймання-передачі частки (частини частки) у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю;

д) судові рішення, що набрало законної сили, про визначення розміру статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю та розмірів часток учасників у такому товаристві;

е) судові рішення, що набрало законної сили, про стягнення (витребування з володіння) з відповідача частки (частини частки) у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю.

Як видно з наведено переліку, серед документів, які мають надаватись для внесення змін до складу учасників товариства, не передбачено постанову та акт, які виносить виконавець у випадку прийняття стягувачем нереалізованого на аукціоні майна, майнових прав боржника. Разом з тим, ст.61 Закону України «Про виконавче провадження» передбачає, що про передачу майна стягувачу в рахунок погашення боргу виконавець виносить постанову. За фактом такої передачі виконавець складає акт. Постанова та акт є підставами для подальшого оформлення стягувачем права власності на таке майно.

Аналіз правових засад звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства в рамках виконавчого провадження дозволяє зробити такі висновки.

По-перше, поєднання публічно-правових (забезпечення ефективного виконавчого процесу як завершальної стадії судового провадження) та приватноправових інтересів (забезпечення інтересів стягувача, товариства, його учасників, боржника). У корпоративних відносинах особливого значення набуває досягнення балансу інтересів стягувачів щодо погашення

заборгованості та самого товариства щодо уникнення ризиків діяльності товариства та стабільності складу його учасників.

На підставі аналізу законодавства та практики його застосуванні розкрито функціональну спрямованість виконавчих дій у процесі звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства, що дозволило виділити: організаційні; інформативні, пошукові, оціночні, забезпечувальні заходи, які вживаються виконавцем з метою реалізації частки в статутному капіталі товариства.

По-друге, визначення алгоритму дій виконавця щодо звернення стягнення на підставі корпоративного та законодавства у сфері виконавчого провадження. Враховуючи особливість частки в статутному капіталі та корпоративних прав, процедура звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства визначена корпоративним законодавством.

По-третє, на підставі аналізу положень ч. 5 ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» та ст. 61 Закону України «Про виконавче провадження» встановлено нормативну неузгодженість, що полягає у відсутності у переліку документів, необхідних для державної реєстрації змін у складі учасників товариства, постанови та акту виконавця, які відповідно до законодавства про виконавче провадження є належними та достатніми підставами для набуття стягувачем права власності на частку у статутному капіталі.

По-четверте, особливість оцінки частки полягає в тому, що вона не дорівнює її номінальній вартості, а визначається виходячи з реальної вартості активів товариства, фінансового стану та пропорційно статутному капіталу. Враховуючи положення законодавства та судової практики, встановлення факту повної або часткової оплати частки має важливе практичне значення для визначення умов реалізації права на отримання частини майна. Факт оплати частки має враховуватись і при визначенні вартості частки у статутному капіталі при її реалізації у виконавчому провадженні. Тому поряд

з відомостями, необхідними для визначення вартості частки товариством мають надаватись документи, які підтверджують повну або часткову оплату частки учасником товариства – боржником.

По-п'яте, запропоновано передбачити в Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» право товариства у випадку відмови учасників від реалізації переважного права на викуп частки у випадку її реалізації у виконавчому провадженні. У зв'язку з цим вбачається доцільним викласти ч. 5 ст.22 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»:

«5. Виконавець пропонує іншим учасникам товариства (крім тих, які письмово відмовилися від свого переважного права щодо частки) придбати частку відповідно до статті 20 цього Закону.

У випадку письмової відмови учасників від переважного права або не скористаються правом на придбання частки в порядку, визначеному законодавством, товариство має переважне право на придбання частки перед іншими набувачами. Для реалізації права товариство має протягом 10 днів після письмової відмови учасників або спливу строку для реалізації переважного права на придбання частки учасниками, повідомити виконавця та укласти договір-купівлі продажу частки.»

2.2. Повноваження посадових осіб господарських товариств при реалізації корпоративних прав в рамках виконавчого провадження

Наукові дослідження різних аспектів реалізації частки у виконавчому провадженні як правило стосуються процедурних питань, повноважень державного, приватного виконавця та безпосередньо змін правового статусу боржника та стягувача як власників частки у статутному капіталі. Натомість питання участі самого товариства та його органів управління, посадових осіб у відносинах, які виникають у зв'язку з відчуженням частки у статутному капіталі товариства у виконавчому провадженні.

Забезпечення ефективного управління товариством неможливе без професійних посадових осіб та органів управління, які діють в інтересах юридичної особи.

Ефективність якісного функціонування та сталого розвитку товариства багато в чому залежить від професійності та доброчесності посадових осіб, уповноважених здійснювати керівництво юридичною особою. Виступаючи самостійним суб'єктом правовідносин та юридичної відповідальності, товариства несуть також відповідальність за дії посадових осіб перед третіми особами. Незаконні рішення, прийняті з перевищенням визначених повноважень, всупереч інтересам товариства, можуть завдавати шкоди не лише товариству, а й третім особам, що обумовлює актуальність визначення переліку, правового статуту посадових осіб господарського товариства та підстав їх відповідальності за незаконні дії, внаслідок яких може бути завдано або завдано шкоду як товариству, так і третім особам [56, с.177-179].

Саме від рівня їхньої професійної компетентності, доброчесності та відповідальності значною мірою залежить стабільність функціонування товариства, його ділова репутація та здатність до сталого розвитку. Водночас посадові особи мають не лише права, а й обов'язки перед товариством та третіми особами, що породжує необхідність правового регулювання їхнього статусу та визначення юридичної відповідальності за дії, які виходять за межі наданих повноважень або суперечать інтересам товариства.

Актуальність дослідження полягає у необхідності нормативного визначення повноважень органів управління товариства на різних етапах звернення стягнення на частку в його статутному капіталі. Правовідносини, які виникають у зазначеній сфері, поєднують елементи приватноправових корпоративних відносин та публічно правових процедур виконавчого провадження. Органи управління товариства, зокрема виконавчий орган (директор), відіграють ключову роль у забезпеченні правомірного виконання рішень, зокрема: на етапі відкриття провадження – через обов'язок надання інформації виконавцю; на етапі арешту частки – шляхом фіксації відповідних

змін та недопущення правочинів, що можуть перешкодити забезпеченню інтересів кредиторів; на етапі реалізації – через сприяння заміні учасника, підготовку документів для державного реєстратора та забезпечення корпоративної безперервності. Відсутність детальної законодавчої регламентації таких дій, а також можливі колізії між корпоративним законодавством і нормами виконавчого провадження створюють ризики порушення прав як стягувача, так і інших учасників товариства. Це обумовлює потребу в ґрунтовному дослідженні, спрямованому на формування основних напрямів діяльності органів товариства під час звернення стягнення на частку.

На законодавчому рівні залежно від виду господарського товариства визначено органи управління товариством та посадові особи товариства. Як на доктринальному рівні, так і в практичній площині напрацьовано різні підходи до співвідношення зазначених понять. Враховуючи важливість ефективного управління товариством, актуального значення набуває розкриття співвідношення понять органи управління та посадові особи господарського товариства.

Дослідження змісту та понять органи управління та посадові особи товариства потребує аналізу законодавчих підходів, судової практики та наукових підходів у їх комплексному поєднанні. Визначення та розмежування повноважень посадових осіб товариства, органів управління товариства мають важливе практичне значення, оскільки визначають межі та обмеження у їх діяльності, що у подальшому впливає на застосування відповідальності за їх дії чи бездіяльність, які завдали шкоди товариству або третім особам.

Відповідно до ч. 1 ст. 92 ЦК України [170] юридична особа набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону. Такі органи можуть утворюватися лише у тих господарських товариствах, які належать до об'єднань капіталів – акціонерні товариства, товариства з обмеженою

відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю. Натомість законодавство для повних та командитних товариств не передбачає обов'язковості створення органів, але й не забороняє цього. Орган господарського товариства складається із фізичних осіб, які пов'язані з товариством корпоративними відносинами і мають статус посадових осіб [23, с. 129-133].

Ознаками органу товариства є: це певна організаційно оформлена частина юридичної особи, представлена однією або кількома фізичними особами; утворюється відповідно до порядку, визначеного законом та установчими документами; має певні повноваження, реалізація яких здійснюється в межах власної компетенції; волеутворення та волевиявлення юридичної особи оформляється у вигляді прийняття спеціальних актів органів юридичної особи, види яких визначаються законодавством [48, с. 38].

Жорнокуй В.Г. відзначає, що сучасний стан дослідження питань правового становища осіб, що здійснюють функції органів підприємницьких товариств, свідчить про неоднозначність поглядів на категорію «орган юридичної особи», оскільки виділяють чотири концепції його сутності, які умовно можна назвати: 1) «орган юридичної особи – представник» (інституціонально-функціональний представник) (В.І. Борисова, І.В. Спасибо-Фатєєва та ін.); 2) «орган юридичної особи – частина юридичної особи» (Ю.М. Жорнокуй, І.Р. Калаур, В.М. Кравчук та ін.); 3) орган юридичної особи – самостійний суб'єкт правовідносин (А.В. Коструба) і 4) «змішана концепція» (Д.В. Плешков, С.С. Вилкин), яка містить у собі елементи попередніх трьох у тому чи іншому поєднанні [25].

Наприклад відповідно до Закону України «Про акціонерні товариства» передбачено однорівневу та дворівневу структуру управління від чого залежить система органів управління. За однорівневої структури управління органами управління акціонерним товариством є загальні збори та рада директорів. До складу ради директорів входять виконавчі директори та можуть входити невиконавчі директор. За дворівневої структури управління

органами управління акціонерним товариством є загальні збори, орган, відповідальний за здійснення нагляду (наглядова рада), і виконавчий орган (колегіальний або одноосібний).

Для повного та командитного товариства на законодавчому рівні не передбачено створення органів управління та призначення посадових осіб. Разом з тим, аналізуючи існуючу практику управління зазначеними товариствами Романенко В.О. відзначає, що: «ситуація різко відрізняється від законодавчого регулювання. Так, аналіз низки засновницьких договорів повних та командитних товариств, наявних у відкритому доступі в мережі Інтернет, дозволяє дійти висновку про те, що зазвичай учасники відповідних товариств передбачають існування органів управління, аналогічних із тими, які передбачені для решти видів господарських товариств. З однієї сторони, відсутність прямої законодавчої заборони для повних та командитних товариств мати органи управління дозволяє учасникам вносити в установчі документи положення про такі органи, з іншої – виникає ситуація, коли діяльність товариств не відповідає законодавчому регулюванню такої, і навпаки» [136].

Поряд з органами управління товариством на законодавчому рівні визначено посадові особи товариства або органів товариства.

Слід відзначити, що визначення правового статусу посадової особи товариства має важливе значення у сфері корпоративного, трудового, податкового права та щодо дотримання законодавства у сфері запобігання та протидії корупції.

Перелік посадових осіб юридичних осіб публічного права міститься у Законі України «Про запобігання корупції» голова та член наглядової ради, ради директорів, виконавчого органу, комісії з припинення (комісії з реорганізації, ліквідаційної комісії), ліквідатор, керівник, заступник керівника, головний бухгалтер, корпоративний секретар такої юридичної особи публічного права, а також особа, яка здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу, та її заступники, голова та члени іншого

органу управління юридичної особи (крім консультативного), якщо утворення такого органу передбачено законом або статутом юридичної особи публічного права [119].

Статус посадової особи набувається на підставі рішення уповноваженого органу господарського товариства про обрання/призначення конкретної особи членом наглядової ради, виконавчого чи іншого органу. У разі формування складу органів на етапі створення господарського товариства таке рішення приймається його засновниками. Кількість членів виконавчого органу та їх посадові обов'язки визначаються товариством самостійно, як правило, в статуті та/або внутрішньому корпоративному акті (наприклад, положенні про правління) [23, с.131].

Звертаючись до аналізу положень законодавства у сфері діяльності господарських товариств, слід відзначити що посадові особи товариства визначено в Цивільному кодексі України та в законодавчих актах, які визначають діяльність окремих видів товариств.

З прийняттям Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» [123] ЦК України доповнено ст. 99¹ відповідно до якої закріплюється визначення посадових осіб товариства, до яких віднесені: керівник (одноосібний виконавчий орган), голова та члени колегіального виконавчого органу, голова та члени наглядової ради або ради директорів, ліквідатор, голова та члени комісії з припинення (комісії з реорганізації, ліквідаційної комісії), головний бухгалтер, корпоративний секретар, а також голова та члени іншого органу товариства (крім консультативного), якщо утворення такого органу передбачено законом або установчими документами товариства. Установчими документами товариства посадовими особами товариства можуть бути визнані й інші особи.

Щодо посадових осіб окремих господарських товариств слід зазначити наступне.

Відповідно до Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» посадовими особами визнаються члени виконавчого органу, наглядової ради, а також інші особи, передбачені статутом товариства [125].

Слід відзначити, що крім визначення самого переліку ст. 99¹ також закріплює принципи, на яких має ґрунтуватись діяльність посадових осіб, а саме: «діяти в інтересах товариства; добросовісно та розумно; у такий спосіб, який, на їхнє добросовісне переконання, сприятиме досягненню мети діяльності товариства; у межах повноважень, наданих їм установчими документами товариства та законодавством» [123].

Крім того на законодавчому рівні визначаються підстави відповідальності посадових осіб за збитки, завдані товариству. У сфері відповідальності посадових осіб на практиці постає чимало питань, що обумовлено нечіткістю законодавчих положень у зазначеній сфері.

Досліджуючи проблематику відповідальності посадових осіб за збитки, завдані юридичній особі своїми діями або бездіяльністю, Щербина В.С. та Боднар Т.В. зазначають про те, що законодавець по-перше, по різному визначає коло суб'єктів відповідальності (посадових осіб) за збитки (шкоду), завдані юридичній особі, та підстави такої відповідальності залежно від організаційно-правових форм юридичних осіб; по-друге, встановлює неоднакові підстави відповідальності навіть для юридичних осіб однієї організаційно-правової форми; по-третє, не встановлює відповідальність посадових осіб щодо інших, крім акціонерних товариств, товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю, державних та комунальних унітарних підприємств, видів юридичних осіб [180, с.126].

Закон деталізує критерії відповідальності посадових осіб для відшкодування збитків. Це дає можливість товариствам і їхнім учасникам не лише оскаржувати незаконні дії, а й вимагати реального відшкодування завданої шкоди. Проте ефективність цих нововведень залежатиме від

правозастосовної практики, готовності судів використовувати норми та рівня юридичної підготовки учасників корпоративних відносин [39].

Таким чином, на законодавчому рівні визначено такі категорії як «органи управління товариством», «посадові особи товариства», «посадові особи органів товариства», які не є тотожними. Спільним є те, що діяльність як органів товариства так і його посадових осіб спрямована на забезпечення діяльності товариства, представництва та захисту його інтересів. Відмінність полягає в тому, що органи товариства можуть утворюватися як одноосібні, так і колегіальні. Попри те, що вони не мають статусу самостійного суб'єкта права, наділені певними повноваженнями, визначеними на законодавчому рівні та локальних актах товариства. Посадові особи товариства, так само як і посадові особи органів управління товариства – це завжди фізичні особи. Чітке розмежування функцій і повноважень органів управління та посадових осіб господарського товариства є необхідною умовою для належного виконання ними своїх обов'язків, а також для забезпечення балансу інтересів усіх учасників корпоративних відносин, визначення підстав та видів юридичної відповідальності за дії, бездіяльність, які призвели до порушення прав та інтересів товариства, його учасників або третіх осіб [54, с. 118-122].

Незважаючи на закріплення на законодавчому рівні основних фідучіарних обов'язків, яких мають дотримуватись посадові особи господарських товариств, на практиці відсутність уніфікованого законодавчого визначення меж та змісту фідучіарного обов'язку, єдиних доктринальних підходів до їх визначення, призводить до чисельних спорів, в тому числі щодо тлумачення понять «добросовісність», «лояльність» і «конфлікт інтересів».

Значним викликом залишається також конфлікт інтересів, особливо в умовах багаторівневого корпоративного управління. Наслідки конфлікту інтересів можуть бути критичними для товариства, через такі дії, як несанкціоноване відчуження майна, укладення збиткових угод, приховане фінансування пов'язаних осіб тощо. У багатьох випадках завдану шкоду

складно довести саме через непрозору модель прийняття рішень. Це свідчить про потребу глибшого правового осмислення фідучіарних обов'язків.

З прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення корпоративного управління» від 22.02.2024 р. [115] частину третю ст. 92 ЦК України [170] було викладено в новій редакції, відповідно до якої орган або особа, яка відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону виступає від її імені, а також яка є членом колегіального виконавчого органу юридичної особи, з моменту її вступу на посаду набуває обов'язків щодо такої юридичної особи, зокрема зобов'язана діяти виключно в інтересах юридичної особи, добросовісно і розумно, у межах повноважень, наданих статутом юридичної особи і законодавством, і у спосіб, який, на її добросовісне переконання, сприятиме досягненню мети діяльності юридичної особи, у тому числі уникаючи конфлікту інтересів.

Законом України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» [123] ЦК України доповнено ст. 99¹ в якій зокрема закріплено визначення та наведено перелік обов'язків посадових осіб товариства.

При аналізі фідучіарних обов'язків як правило підкреслюється, що вони: передбачають дії не лише в межах своїх повноважень, але й добросовісно і розумно, в найкращих інтересах товариства [135]; тісно пов'язані з питанням прозорості діяльності товариства та відповідальності його посадових осіб [49]. Разом з тим, враховуючи відсутність вичерпного переліку фідучіарних обов'язків, різні доктринальні підходи та практику у зазначеній сфері, дослідження сутності фідучіарних обов'язків має важливе практичне значення, що обумовлює актуальність статті.

Фідучіарні обов'язки становлять одну з ключових засад корпоративного управління, що визначають поведінку посадових осіб у межах їх повноважень. Йдеться насамперед про обов'язок дбайливого

ставлення (тобто діяння добросовісно, з належною увагою до розвитку підприємства, використовуючи професійні знання та зусилля) та обов'язок лояльності (уникнення конфлікту інтересів і прийняття рішень виключно в інтересах товариства). У практиці корпоративних відносин посадові особи мають не лише дотримуватись правових меж, але й діяти добросовісно та розумно, в найкращих інтересах юридичної особи [135].

Зміст фідучіарних обов'язків розкривається також через саму природу довірчих правовідносин, яка передбачає існування особливого рівня довіри між довірцем і фідучіаром. Фідучіарний обов'язок існує там, де одна особа, клієнт або власник покладає особливу надію або висловлює довіру іншій особі, фідучіару та покладається на нього, у той час як фідучіар діє в інтересах цієї особи на власний розсуд з використанням власного досвіду. Фідучіарні обов'язки покладаються на керівників Банку, які відповідають за управління та контроль за діяльністю Банку [40, с.9].

Водночас фідучіарні обов'язки виконують захисну функцію щодо інтересів товариства та його акціонерів. Їх наявність сприяє зменшенню кількості зловживань, забезпечує стабільність внутрішньої організації товариства, формує довіру до управлінських рішень. Закріплення таких обов'язків у національному законодавстві сприяє формуванню універсального підходу до відповідальності посадових осіб, а також забезпечує передбачуваність поведінки суб'єктів управління [153, с.139].

Крім того, фідучіарні обов'язки мають вирішальне значення для управління ризиками та забезпечення корпоративної етики. У світлі фінансових скандалів та корпоративних спорів, створення дієвих механізмів фідучіарного контролю стає важливим для забезпечення легітимності корпоративних дій, а також служать інструментом управління ризиками, пов'язаними з можливими конфліктами інтересів. Вони дозволяють створити систему, яка допомагає уникнути ситуацій, коли особисті інтереси переважають над інтересами компанії та її акціонерів. Фідучіарні обов'язки направлені на захист прав та інтересів акціонерів, гарантують, що управління

компанією відбувається на користь всіх сторін, забезпечуючи справедливий розподіл прибутків та влади [167, с.733].

Зміст фідучіарних обов'язків залежить від правовідносин, в яких вони виникають. Фідучіарні обов'язки органу або посадової особи юридичної особи складаються з таких обов'язків:

- діяти в інтересах юридичної особи;
- діяти в межах своїх повноважень добросовісно і розумно (тобто обов'язок дбайливого / обачного ставлення);
- утримуватися від дій, пов'язаних зі статусом органу або посадової особи і таких, що несуть вигоду їм особисто або третім особам, без інформованої згоди їх довірителя (юридичної особи);
- нести відповідальність за протиправну поведінку [156, с. 300].

Загалом розвиток поняття фідучіарних обов'язків тісно пов'язаний з питанням прозорості діяльності товариства та відповідальності його посадових осіб і тут варто зазначити, що для їх ефективної реалізації рівень корпоративної культури в Україні має бути вищим існуючого, щоб відповідальність посадових осіб товариств не стала засобом для проведення рейдерських захоплень та маніпуляцій питанням відповідальності [49, с.56].

Вихід із ситуації давно напрацьований в Європі, адже суди не лише з обережністю ставляться до аналізу господарської діяльності підприємства, але й беруть до уваги обставини, в яких діяв директор. Так, європейські судді давно вже впроваджують принцип, відповідно до якого неможливо судити особу за дії з точки зору сьогодення досвіду. Адже момент, коли було прийняте рішення, за своєю інформативністю відрізняється від сьогодення. Тож всю повноту життя, яку ми бачимо під час розгляду справи, керівники не бачили. Отже, якщо це не злісні чи руйнівні і безглузді дії, то притягати до відповідальності директора неправомірно [60].

Аналіз положень чинного законодавства та судової практики свідчить, що при притягненні посадової особи до відповідальності у формі відшкодування збитків, необхідно у кожному конкретному випадку

оцінювати чи діяла така особа добросовісно та в інтересах товариства; чи прийняті рішення були розумними; чи діяла особа у межах повноважень, наданих законодавством, статутом, договором та внутрішніми документами, якими встановлені обов'язки посадових осіб (наприклад, положення, посадова інструкція тощо). Суди при розгляді зазначеної категорії справ керуються правилом «ділового рішення» (business judgment rule), яке полягає в тому, що для притягнення до відповідальності посадової особи має бути доведено, що її дії (бездіяльність) не були добросовісними та не відповідали звичайному підприємницькому ризику [11, с.119].

У справі №910/4149/21 Верховний Суд України у своїй постанові зазначив, що навіть якщо формально керівники діяли в межах закону та внутрішніх положень банку, їхні дії не відповідали найкращим інтересам компанії. Це важливий момент, адже Суд підкреслив, що відповідальність керівників не обмежується лише дотриманням законів, але й охоплює загальну сумлінність і розумність ухвалених рішень. Справа №911/231/22 стала ще одним прикладом того, як суди трактують порушення фідучіарних обов'язків і приймають рішення на користь акціонерів, чиї інтереси було порушено. Судова практика демонструє, що керівники не можуть уникнути відповідальності, навіть якщо їхні дії формально відповідали внутрішнім регламентам компанії [2].

Отже, наведеними положеннями законодавства закріплено обов'язки органів юридичної особи (посадових осіб) (фідучіарні обов'язки) діяти в інтересах юридичної особи, діяти добросовісно, діяти розумно та не перевищувати своїх повноважень, а також відповідальність за їх порушення.

У постанові від 04.12.2018р. у справі №910/21493/17 Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду указав, що згідно з вимогами ст.92 Цивільного кодексу України особи, які виступають від імені юридичної особи, зобов'язані діяти не лише в межах своїх повноважень, але й добросовісно і розумно. З огляду на положення наведеної правової норми та довірчий характер відносин між господарським товариством та його

посадовою особою (зокрема директором чи генеральним директором) протиправна поведінка посадової особи може виражатись не лише в невиконанні нею обов'язків, прямо встановлених установчими документами товариства, чи перевищенні повноважень при вчиненні певних дій від імені товариства, а й у неналежному та недобросовісному виконанні таких дій без дотримання меж нормального господарського ризику, з особистою заінтересованістю чи при зловживанні своїм розсудом, прийнятті очевидно необачних чи марнотратних рішень. Аналогічних висновків дійшла Велика Палата Верховного Суду в постанові від 22.10.2019р. у справі №911/2129/17 [162].

Таким чином, фідучіарні обов'язки посадових осіб господарських товариств є ключовим елементом системи корпоративного управління, спрямованим на забезпечення добросовісної, розумної та лояльної поведінки в інтересах юридичної особи. Законодавче закріплення цих обов'язків є важливим кроком до підвищення прозорості управлінських рішень і відповідальності керівників, однак на практиці все ще залишаються суттєві виклики у їх реалізації.

Насамперед, проблемною залишається відсутність єдиного, уніфікованого підходу до визначення змісту та меж фідучіарних обов'язків, що створює труднощі як у правозастосовній практиці, так і в доктринальному осмисленні. Зокрема, складнощі викликає тлумачення понять «добросовісність», «розумність» і «конфлікт інтересів», що нерідко стає підґрунтям для корпоративних спорів і зловживань [58, с.50-54].

Важливе значення має належне виконання органами управління товариством та посадовими особами своїх обов'язків під час реалізації частки у виконавчому провадженні. Аналіз процедури реалізації частки у виконавчому провадженні дає можливість визначити дії товариства на кожному з етапів провадження. Залученість органів товариства залежить від стадії виконавчого провадження та може передбачати вчинення наступних дій.

По-перше, на етапі відкриття виконавчого провадження – отримання інформації про відкриття виконавчого провадження або арешт частки, доведення інформації до членів товариства з метою реалізації переважного права на придбання частки, якщо це передбачено процедурою, надання інформації виконавцю, необхідної для визначення належної вартості частки в статутному капіталі товариства. На практиці не є виключенням випадки, коли товариство не надає відомості, необхідні для розрахунку вартості частки боржника, що призводить до затягування виконавчого провадження через необхідність звернення виконавця з запитами про отримання з державних реєстрів інформації, необхідної для визначення вартості частки. У подальшому це може призводити до оскарження рішення виконавця або залученого ним фахівця про визначення вартості частки.

По-друге, це вжиття заходів щодо збереження майна та виконання вимог щодо обмеження обігу частки у випадку накладення арешту. На практиці відомі випадки, коли товариство вживало заходи щодо розпорядження майном, незважаючи на наявні обмеження в рамках виконавчого провадження. Укладання фраздаторних договорів перш за все було спрямовано на виведення активів з метою уникнення звернення на них стягнення. Здійснити відчуження частки може безпосередньо і сам учасник товариства незважаючи на накладення на неї арешту виконавцем. В такому випадку подання інформації для внесення змін до реєстру щодо зміни складу учасників товариства, якщо товариство було повідомлено про відкриття виконавчого провадження, є неналежним виконанням органами товариства покладених на них обов'язків.

По-третє, це вчинення дій щодо включення нового учасника до складу товариства у випадку продажу частки у виконавчому провадженні. Попри те, що на сьогодні реєстрація змін у складі учасників товариства не залежить виключно від рішення органів товариства та внесення змін до статуту, все ж таки реалізація новим учасником належним йому корпоративних прав може отримати як належне сприяння від органів товариства, так і навпаки

перешкоди у доступі до інформації про діяльність товариства, не повідомляти про проведення загальних зборів тощо.

Щодо ненадання інформації товариством для належної оцінки частки у статутному капіталі товариства, слід зазначити наступне. Оцінка вартості частки у статутному капіталі має важливе практичне значення, оскільки впливає на можливість задоволення прав та інтересів як боржника, так і стягувача. Відмова надати відомості разом з тим не обмежує можливість виконавця або залученого ним фахівця щодо визначення вартості та подальшої реалізації частки. Дії виконавця щодо оцінки вартості натомість можуть оскаржуватись власником частки.

За результатами розгляду Миколаївським окружним адміністративним судом та П'ятим апеляційним адміністративним судом адміністративної справи № 400/3228/18 було відмовлено у задоволенні позовних вимог до Інгульського ВДВС м. Миколаєва (щодо оскарження постанови про опис і арешт майнових (корпоративних) прав та заперечення законності звіту про оцінку корпоративних прав). Суди першої й апеляційної інстанцій встановили факт ненадання на вимогу державного виконавця документів товариства – балансу та статуту, які мали істотне значення для визначення (розрахунку) вартості частки боржника. Зокрема, у судових рішеннях відображено, що позивач прибув до органу ДВС, однак вимогу виконавця не виконав і відмовився надавати пояснення, мотивуючи це незгодою з відповідною вимогою. При цьому важливим є висновок щодо звіту про оцінку майна. Звіт про оцінку майна є документом, який фіксує дії суб'єкта оціночної діяльності – суб'єкта господарювання щодо оцінки майна, здійснювані ним у певному порядку та спрямовані на виконання його професійних обов'язків, визначених законом і встановлених відповідним договором. Звіт про оцінку майна не створює жодних правових наслідків для учасників правовідносин з оцінки майна, а лише відображає та підтверджує зроблені суб'єктом оціночної діяльності – суб'єктом господарювання висновки і його дії щодо реалізації своєї практичної діяльності. Отже,

встановлена правова природа звіту про оцінку майна унеможлиблює здійснення судового розгляду щодо застосування до нього наслідків, пов'язаних зі скасуванням юридичних актів чи визнанням недійсними правочинів [132; 133].

Одним із порушень належного виконання обов'язків є укладання фраздаторних договорів з метою виведення активів та унеможливлення звернення стягнення у виконавчому провадженні.

Щодо укладання фраздаторних договорів у сфері корпоративного права з метою уникнення звернення стягнення на частку у статутному капіталі або майнових активів товариства, слід відзначити, що на практиці визначено ознаки таких договорів.

Верховний Суд напрацював перелік обставин, які окремо або в сукупності можуть враховуватися при оцінці правочину як фраздаторного. Остаточну кваліфікацію певного правочину як фраздаторного повинен здійснювати суд в кожній конкретній справі виходячи із встановлених обставин [95].

У постанові Великої Палати Верховного Суду від 08.06.2022 у справі № 2-591/11 зазначено: «В юридичній науці та судовій практиці договори, дії, бездіяльність та рішення органів, що вчиняються з метою завдати шкоди кредитуру і така мета досягнута, називають фраздаторними. Правочин, вчинений боржником у період виникнення у нього зобов'язання із погашення заборгованості перед кредитуру, внаслідок якого боржник перестає бути платоспроможним, має ставитися під сумнів у частині його добросовісності та набуває ознак фраздаторного правочину як такий, що вчинений боржником на шкоду кредитурам» [95].

Основними ознаками фраздаторних правочинів є:

намір ухилитися від виконання зобов'язань;

порушення прав та законних інтересів кредиторів;

дії сторін, спрямовані на введення в оману інших учасників правовідносин або контролюючих органів;

недобросовісність або шахрайство в процесі укладення угоди; вчиняється у період, коли в особи настав строк виконання зобов'язання перед кредитором, було відкрито виконавче провадження щодо особи, було відкрито провадження за позовною заявою до особи чи провадження у справі про банкрутство/неплатоспроможність; вчиняється на користь близької особи чи родича;

вчиняється безоплатно або за заниженою вартістю, що ставить під сумнів економічну вигоду від вчинення правочину;

внаслідок вчинення правочину боржник стає неплатоспроможним та не може виконати своє зобов'язання перед кредитором [138, с.53].

Враховуючи, що фrawdаторні договори можуть укладатись як оплатні, так і безоплатні, на практиці напрацьовано критерії для кожної з означених категорій.

До критеріїв фrawdаторності оплатних договорів віднесено:

момент вчинення договорів (тобто, після відкриття провадження, відмови в забезпеченні позову і до першого судового засідання в справі);

контрагент, з яким боржник вчинив оспорювані договори (ТОВ боржника вчинило оспорювані договори купівлі-продажу автомобілів з особою, яка була учасником ТОВ на момент вчинення правочинів);

неринкова ціна продажу.

Стосовно безоплатних договорів, то судова практика (Постанова КЦС ВС від 24.07.2019 у справі №405/1820/17) до критеріїв фrawdаторності віднесла наступні моменти:

момент дарування (подібно до оплатного договору);

контрагент – обдаровуваний (близький родич) [47].

У постанові від 24 листопада 2019 по справі №405/1820/17 вирішуючи питання про наявність підстав для визнання недійсним правочину внаслідок укладення договору, зміст якого суперечить ЦК України, Верховний Суд врахував, що:

- 1) відповідач відчужив майно після пред'явлення до нього позову про стягнення заборгованості;
- 2) майно відчужене на підставі безвідплатного договору;
- 3) майно відчужене на користь близького родича;
- 4) після відчуження спірного майна у відповідача відсутнє інше майно, за рахунок якого він може відповідати за своїми зобов'язаннями перед кредитором [100].

Кожен окремий критерій сам по собі не спричиняє фrawdаторність, і вони повинні розглядатися комплексно, а презумпція правомірності правочину може бути спростована тільки вагомими доказами, які у своїй сукупності засвідчують шкідливість вчиненого правочину, вживання права на зло. Оскаржуючи правочин з підстав його фrawdаторності, позивач повинен навести вагомі докази того, що майно було відчужене, наприклад, за явно заниженою ціною, або взагалі безвідплатно, тобто що відчужувач не набув у зв'язку з таким продажем майнових благ [78].

Основними критеріями відмежування фrawdаторного правочину від фіктивного правочину є створення правових наслідків – для фіктивного їх немає, для фrawdаторного – вони є важливими; мета укладання – для фіктивного – уникнення певних зобов'язань, для фrawdаторного – отримання користі шляхом обману чи зловживання до-вірою тощо. Основними критеріями відмежування фrawdаторного правочину від удаваного правочину є кінцевий результат для удаваного – немає реального бажання на створення правового наслідку, для фrawdаторного – бажання настання певної користі шляхом обману [15, с.85].

Учинення власником майна правочину на шкоду своїм кредиторам може полягати як у виведенні майна боржника власником на третіх осіб, так і у створенні преференцій у задоволенні вимог певного кредитора на шкоду іншим кредиторам боржника, внаслідок чого виникає ризик незадоволення вимог інших кредиторів.

Укладення фраздаторних правочинів є характерним для боржників у процедурах банкрутства, позаяк неплатоспроможність боржника означає ситуацію, коли не вистачає коштів для задоволення всіх вимог кредиторів і, діючи недобросовісно, боржник намагається створити переваги для задоволення вимог «дружнього» кредитора на шкоду іншим своїм кредиторам, порушивши встановлену законом черговість або пропорційність задоволення вимог окремого класу кредиторів. Задоволення боржником вимог окремого кредитора поза межами конкурсної процедури банкрутства з використанням пов'язаних (або непов'язаних) із боржником осіб підтверджує неправомірну і недобросовісну мету боржника щодо створення йому преференції у виконанні зобов'язань та порушення імперативно встановленої у банкрутстві черговості задоволення вимог певних класів кредиторів боржника [82].

Серед заходів, які вживають боржники з метою уникнення звернення стягнення на частку в статутному капіталі або активи товариства, є укладання фраздаторних договорів, спрямованих на відчуження частки в статутному капіталі.

У справі № 910/5971/20 про визнання незаконним та скасування наказу про скасування реєстрації змін до установчих документів. Матеріалами справи встановлено, що в межах виконавчого провадження приватний виконавець прийняв постанову про опис та арешт частки 30,8% у статутному капіталі Товариства, що належала самому товариству. Вже після накладення арешту на частку у статутному капіталі Товариство здійснило державну реєстрацію змін до установчих документів (на підставі ухваленого раніше рішення загальних зборів учасників товариства про зменшення розміру його статутного капіталу), частка товариства у капіталі товариства зменшилася з 30,8% до 0,15%, а частки інших учасників збільшилися пропорційно. Цю реєстраційну дію було скасовано наказом Міністерства юстиції за скаргою приватного виконавця, який діяв в інтересах стягувача (банку) за відкритими виконавчими провадженнями [89].

Як приклад укладання фраздаторного договору в рамках виконавчого провадження в особистій практичній діяльності слід навести Справу № 195/953/23. Суть справи полягала в тому, що приватним виконавцем було відкрито виконавче провадження про примусове виконання виконавчого листа про стягнення з відповідача на користь позивача боргу. У квітні постановою приватного виконавця було накладено арешт на 100% частки у статутному капіталі фермерського господарства. Попри накладення арешту, в результаті реєстраційних дій в липні до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань внесено зміни щодо бенефіціарних власників, згідно яких Відповідач став власником 1% уставного капіталу фермерського господарства, тоді як нова учасниця (яка є матір'ю відповідача) фермерського господарства отримала 99%. У рішенні Томаківського районного суду Дніпропетровської області зазначено, що така протизаконна ціль, як укладення особою договору дарування майна зі своїм родичем з метою приховання цього майна від конфіскації чи звернення стягнення на вказане майно в рахунок погашення боргу, свідчить, що його правова мета є іншою, ніж та, що безпосередньо передбачена правочином (реальне безоплатне передання майна у власність іншій особі), а тому цей правочин є фіктивним і може бути визнаний судом недійсним. За результатами розгляду матеріалів справи було прийнято рішення: визнати недійсним рішення засновника фермерського господарства про внесення змін до відомостей про фермерське, яким прийнято до складу матір; скасувати рішення про державну реєстрацію змін до установчих документів фермерського господарства щодо зміни складу засновників (учасників) юридичної особи; повернути у власність відповідача частку у статутному капіталі фермерського господарства – частка у розмірі 100% у статутному капіталі; обов'язати державного реєстратора скасувати реєстраційну дію щодо внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань змін до відомостей про фермерське господарство [134].

Разом з відчуженням частки у статутному капіталі товариства, можуть прийматись рішення щодо зменшення розміру статутного капіталу або відчуженню майна товариства. Такі дії також негативно впливають на можливість забезпечення інтересів кредиторів, оскільки цінність частки безпосередньо залежить від статутного капіталу товариства. Як відомо номінальна вартість частки не співпадає з її ринковою вартістю.

Номінальна вартість є незмінною, натомість ринкова вартість може бути як вищою так і нижчою від номінальної, а може і відповідати їй, та залежить від ряду факторів, які формуються на ринку (попит, пропозиція, динаміка торгів тощо) в певний момент часу [86].

У справі №910/9426/23 зазначено, що частка в статутному капіталі товариства є особливим видом майна. Вона сама по собі не має вартості. Її вартість напряду залежить від вартості майна самого товариства. Отже, при створенні товариства ринкова вартість частки зазвичай дорівнює її номінальній вартості. Тоді як з перебігом часу ця цифра стає «історичною», а ринкова вартість частки може суттєво зрости (якщо бізнес товариства буде успішним) або зменшитися (якщо товариство буде вести збиткову господарську діяльність). Отже, у випадку реалізації належного підприємству нерухомого майна вартість частки у статутному капіталі підприємства беззаперечно зменшиться та не буде становити економічного інтересу для особи, яка звернулася з позовом про стягнення (витребувати з володіння) такої частки [99].

Така різниця застосовується в підході оцінки частки застосовується в Законі, зокрема у випадку виходу учасника зі складу товариства передбачено, що товариство виплачує учаснику, який вийшов з товариства, вартість його частки або передає майно лише пропорційно до розміру оплаченої частини частки такого учасника. При цьому вартість визначається виходячи з ринкової вартості сукупності всіх часток учасників товариства пропорційно до розміру частки такого учасника.

З аналізу зазначеної частини статті вбачається, що законодавець, застосувавши конструкцію «лише пропорційно до розміру оплаченої частини частки такого учасника», тим самим визначив, що обов'язок товариства виплатити учаснику вартість його частки обмежується розміром оплаченої частини частки.

Тобто для вирішення спору про стягнення з товариства на користь учасника, який вийшов з товариства, вартості частки учасника вирішальним є встановлення розміру оплаченої частини частки учасника.

ВС КГС у постанові №920/831/20 від 09.09.2021 р. зазначає, що вартість частини майна товариства, що підлягає виплаті, повинна відповідати вартості його активів за вирахуванням зобов'язань (вартість чистих активів), пропорційній до частки учасника в статутному капіталі. При наявності спору між учасником та товариством про визначення вартості майна останнього, учасник має право вимагати розрахунків на підставі ринкової вартості майна товариства, а не вартості, за якою майно обліковується у товаристві. Взяття майна на облік за певною вартістю є односторонньою дією товариства, яка не може бути беззаперечним доказом ринкової вартості майна. Сторони можуть доводити дійсну (ринкову) вартість майна будь-якими належними доказами, зокрема, висновками експертів [130].

Для задоволення інтересів кредиторів шляхом звернення стягнення на частку практичне значення має саме ринкова вартість частки і відповідна її забезпеченість за рахунок наявних активів товариства.

Запропоновано одночасно з накладенням арешту на частку в статутному капіталі товариства накладати арешт на майно та або кошти товариства, пропорційно до розміру оплаченої частини частки такого учасника, з метою забезпечення прав та інтересів кредиторів та уникнення укладання фраздаторних договорів.

Враховуючи, що ознаки таких договорів визначено на підставі аналізу чисельних справ, для кваліфікації правочину як фраздаторного важливе

значення має аналіз всіх обставин укладання договорів з метою недопущення визнання правомірно укладених договорів фраздаторними.

Оскільки фраздаторні договори, можуть порушувати права та інтереси третіх осіб, а не самих сторін договору, актуальним є питання щодо подання позову про визнання договору фраздаторним третіми особами. В цьому аспекті варто відзначити наступну позицію Верховного Суду. Оспорювати правочин у суді може одна із сторін правочину або інша заінтересована особа. За відсутності визначення поняття «заінтересована особа» такою особою є кожен, хто має конкретний майновий інтерес в оспорюваному договорі. Власний інтерес заінтересованої особи полягає в тому, щоб предмет правочину перебував у власності конкретної особи чи щоб сторона (сторони) правочину перебувала у певному правовому становищі, оскільки від цього залежить подальша можливість законної реалізації заінтересованою особою її прав. Самі по собі дії осіб, зокрема, щодо вчинення правочинів, навіть якщо вони здаються іншим особам неправомірними, не можуть бути оспорені в суді, допоки ці особи не доведуть, що такі дії порушують їх права [93]. Кредитор не може вимагати від боржника, щоб останній з моменту виникнення будь-якої заборгованості чи потенційного спору щодо зобов'язання до вирішення такого спору утримувався від здійснення своєї господарської діяльності та пов'язаних з цим операцій, адже таке становитиме надмірне та непропорційне втручання в майнові права боржника [78].

У справі № 910/16754/21 позивач зазначав, що відповідач на підставі договору купівлі-продажу набув права на часту у ТОВ, однак не здійснивши повну оплату частки за договором, уклав договір дарування зазначеної частки. Позивач обґрунтовував фраздаторність договору дарування частки у ТОВ тим, що грошові зобов'язання відповідача за договором купівлі-продажу частки, є невиконаними в повному обсязі, а відчуження спірної частки призвело до відсутності майна за рахунок якого можливо погасити заборгованість. Відповідно укладенням договору дарування неповністю

оплаченої частки створено негативні наслідки для позивача. На підставі аналізу матеріалів справи Судом враховано, що Договір дарування було укладено як до пред'явлення позову в справі, так і до моменту, коли позивач направив відповідачеві лист про розірвання Договору купівлі-продажу. З огляду на вищевикладене, доводи позивача про те, що Договір дарування було укладено з метою уникнення виконання відповідачем грошового зобов'язання за Договором купівлі-продажу, судом обґрунтовано визнано непереконливими, адже відсутній причинно-наслідковий зв'язок між цими подіями, позаяк Договір дарування укладено до оформлення позивачем претензії відповідачу. До того ж, дарування частки відбулося за згодою заставодержателя за договором застави корпоративних прав [109].

Укладання угод з метою виведення активів товариства є поширеною практикою. У справі № 916/379/23 судовими інстанціями було визнано фродаторним правочин, оформлений актом приймання-передачі нерухомого майна, укладений на підставі рішення загальних борів товариства 1 про внесення до статутного капіталу іншого товариства 2 нерухомого майна. Рішення загальних зборів та підписання акту приймання-передачі було вчинено після того, як у товариства 1 виникли зобов'язання перед позивачем щодо виплати їй вартості частки у статутному капіталі товариства у зв'язку з поданою заявою про вихід з товариства, про що Товариству 1 достовірно було відомо. На думку суду, зазначені дії свідчать про його намір позбутись власних майнових активів, завдяки яким товариство може виконати грошові зобов'язання з виплати позивачеві вартості частки як учаснику, який вибув. Після відчуження нерухомого майна у Товариства 1 не залишилось активів, за рахунок яких можна було б задовольнити вимоги позивача як кредитора, оскільки коштів на рахунках, рухомого та нерухомого майна, за рахунок якого можна здійснити погашення заборгованості, немає. Крім того Суд погодився з доводами позивачки в частині того, що в діях Товариства 1 відсутній критерій розумності при вчиненні правочину, оскільки основним видом діяльності цього товариства є

надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна. Водночас Товариство 1 не мало та не має іншого власного чи орендованого нерухомого майна. Отже, внесення майна до статутного капіталу іншого Товариства не мало економічного обґрунтування, оскільки внаслідок таких дій Товариство втратило єдині ліквідні активи, які приносили йому фінансові прибутки та могли б задовольнити вимоги позивача щодо виплати вартості частки. Правочин був кваліфікований як фраздаторний з огляду на таку сукупність обставин (момент вчинення правочину з відчуження спірного нерухомого майна; відсутність Товариства 1 активів після відчуження спірного нерухомого майна; пов'язаність Товариства 1 і Товариства 2; внесення спірного нерухомого майна до статутного капіталу Товариства 2 за заниженою вартістю) [95]. Попри те, що в розглянутій справі мова не йде про арешт та звернення стягнення на частку, однак схема щодо виведення майна може застосовуватись і у виконавчому провадженні. У зв'язку з чим на нашу думку для належного забезпечення прав та інтересів стягувача у виконавчому провадженні доцільно передбачити право виконавця під час накладення арешту на частку в статутному капіталі товариства одночасно накладати арешт на майно, еквівалентно вартості частки.

Згідно із частиною третьою статті 92 ЦК України орган або особа, яка відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону виступає від її імені, зобов'язана діяти в інтересах юридичної особи, добросовісно і розумно та не перевищувати своїх повноважень. Якщо керівник та інші органи боржника не виконують цих законодавчих приписів, учиняють та виконують від імені боржника фраздаторні правочини, учиняють інші фраздаторні дії або не вчиняють дій щодо стягнення боргів з інших осіб, які мають заборгованість перед боржником, то це свідчить про дефект волі органу управління боржника в особі його керівника. Для виправлення такого дефекту у процедурах банкрутства існує механізм припинення повноважень керівника боржника (інших органів управління) з покладенням таких

повноважень на розпорядника майна (арбітражного керуючого у справі про банкрутство) відповідно до частини другої статті 40 КУзПБ (частини дванадцятої статті 22 Закону України від 14 травня 1992 року № 2343-ХІІ «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»; далі - Закон № 2343-ХІІ) [82].

Законодавство у сфері виконавчого провадження таких прямих механізмів щодо можливості відсторонення керівних органів товариства не містить, що ускладнює можливість належного забезпечення виконавчого провадження.

Запобігання практиці укладання договорів щодо розпорядження корпоративними правами, в тому числі і під час виконавчого провадження, які в подальшому можуть визнаватись фраздаторними, потребує уточнення окремих положень законодавства у сфері визначення повноважень приватного виконавця та дій державних реєстраторів. Відповідно до ст. 25 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» передбачено, що державна реєстрація та інші реєстраційні дії проводяться на підставі зокрема судових рішень, що набрали законної сили та тягнуть за собою зміну відомостей в Єдиному державному реєстрі, а також що надійшли в електронній формі від суду або державної виконавчої служби відповідно до Закону України «Про виконавче провадження» щодо: визнання повністю або частково недійсними рішень засновників (учасників) юридичної особи або уповноваженого ними органу; визнання повністю або частково недійсними змін до установчих документів юридичної особи; заборони (скасування заборони) вчинення реєстраційних дій; накладення/зняття арешту корпоративних прав та ін. Серед суб'єктів, які можуть звертатись до реєстратора з метою внесення змін відомостей в реєстрі приватні виконавці не передбачені. Крім того, зазначена норма не передбачає серед підстав для внесення змін до реєстру постанови виконавця про накладення арешту на корпоративні права. Вбачається, що такий законодавчий підхід не враховує положення законодавства у сфері

примусового виконання рішень та не сприяє ефективному захисту учасників виконавчого провадження в частині обмеження проведення реєстрації змін до реєстру щодо переходу прав на частку в статутному капіталі з метою уникнення звернення стягнення на неї під час виконавчого провадження.

З метою обмеження можливості укладання фраздаторних договорів, спрямованих на уникнення передання майна, корпоративних прав в межах виконавчого провадження, забезпечення прав та інтересів стягувача, кредитора та належного виконання рішення щодо звернення стягнення на частку (корпоративні права) пропонується внести такі зміни до законодавства:

ч.1 ст. 25 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» доповнити п.4 в такій редакції: «постанови виконавця про накладення/зняття арешту корпоративних прав»;

ч.2 ст. 28 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» доповнити п. 2-1 в такій редакції: «2) у Єдиному державному реєстрі містяться відомості про накладення арешту корпоративних прав на підставі постанови виконавця – у разі подання документів для державної реєстрації змін, пов'язаних зі зміною складу учасників або розміру їхніх часток, які перебувають під арештом;»;

ч.4 ст. 56 Закону України «Про виконавче провадження» викласти в такій редакції: «Копії постанов, якими накладено арешт на майно (кошти) боржника, виконавець надсилає банкам чи іншим фінансовим установам, органам, що здійснюють реєстрацію майна, реєстрацію обтяжень рухомого майна, реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань в день їх винесення.

Висновки до 2 розділу

Виконавче провадження у сфері звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства характеризується підвищеною складністю та міжгалузевим регулюванням, оскільки поєднує механізми виконавчого, приватного та корпоративного права з метою забезпечення ефективного та правомірного задоволення вимог кредитора без невинновданого втручання у внутрішні корпоративні відносини товариства.

Звернення стягнення на частку передбачає порядок з загальною процедурою (повідомлення про відкриття провадження, арешт частки в статутному капіталі), застосування спеціальних процедур: витребування від товариства інформації, необхідної для визначення вартості частки, її оцінку, забезпечення реалізації переважного права інших учасників товариства на придбання частки.

Аналіз правових засад звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства в рамках виконавчого провадження дозволяє зробити такі висновки.

По-перше, поєднання публічно-правових (забезпечення ефективного виконавчого процесу як завершальної стадії судового провадження) та приватноправових інтересів (забезпечення інтересів стягувача, товариства, його учасників, боржника). У корпоративних відносинах особливого значення набуває досягнення балансу інтересів стягувачів щодо погашення заборгованості та самого товариства щодо уникнення ризиків діяльності товариства та стабільності складу його учасників.

На підставі аналізу законодавства та практики його застосуванні розкрито функціональну спрямованість виконавчих дій у процесі звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства, що дозволило виділити: організаційні; інформативні, пошукові, оціночні, забезпечувальні заходи, які вживаються виконавцем з метою реалізації частки в статутному капіталі товариства.

По-друге, визначення алгоритму дій виконавця щодо звернення стягнення на підставі корпоративного законодавства та законодавства у сфері виконавчого провадження. Враховуючи особливість частки в статутному капіталі та корпоративних прав, процедура звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства визначена корпоративним законодавством.

По-третє, на підставі аналізу положень ч. 5 ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» та ст. 61 Закону України «Про виконавче провадження» встановлено нормативну неузгодженість, що полягає у відсутності у переліку документів, необхідних для державної реєстрації змін у складі учасників товариства, постанови та акту виконавця, які відповідно до законодавства про виконавче провадження є належними та достатніми підставами для набуття стягувачем права власності на частку у статутному капіталі.

По-четверте, особливість оцінки частки полягає в тому, що вона не дорівнює її номінальній вартості, а визначається виходячи з реальної вартості активів товариства, фінансового стану та пропорційно статутному капіталу. Враховуючи положення законодавства та судової практики, встановлення факту повної або часткової оплати частки має важливе практичне значення для визначення умов реалізації права на отримання частини майна. Факт оплати частки має враховуватись і при визначенні вартості частки у статутному капіталі при її реалізації у виконавчому провадженні. Тому поряд з відомостями, необхідними для визначення вартості частки товариством мають надаватись документи, які підтверджують повну або часткову оплату частки учасником товариства – боржником.

По-п'яте, запропоновано передбачити в Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» право товариства у випадку відмови учасників від реалізації переважного права на викуп частки у випадку її реалізації у виконавчому провадженні. У зв'язку з цим

вбачається доцільним викласти ч. 5 ст.22 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»:

«5. Виконавець пропонує іншим учасникам товариства (крім тих, які письмово відмовилися від свого переважного права щодо частки) придбати частку відповідно до статті 20 цього Закону.

У випадку письмової відмови учасників від переважного права або не скористаються правом на придбання частки в порядку, визначеному законодавством, товариство має переважне право на придбання частки перед іншими набувачами. Для реалізації права товариство має протягом 10 днів після письмової відмови учасників або спливу строку для реалізації переважного права на придбання частки учасниками, повідомити виконавця та укласти договір-купівлі продажу частки.»

Аналіз процедури реалізації частки у виконавчому провадженні дає можливість визначити дії товариства на кожному з етапів провадження. Залученість органів товариства залежить від стадії виконавчого провадження та може передбачати вчинення наступних дій.

По-перше, на етапі відкриття виконавчого провадження – отримання інформації про відкриття виконавчого провадження або арешт частки, доведення інформації до членів товариства з метою реалізації переважного права на придбання частки, якщо це передбачено процедурою, надання інформації виконавцю, необхідної для визначення належної вартості частки в статутному капіталі товариства. На практиці не є виключенням випадки, коли товариство не надає відомості, необхідні для розрахунку вартості частки боржника, що призводить до затягування виконавчого провадження через необхідність звернення виконавця з запитом про отримання з державних реєстрів інформації, необхідної для визначення вартості частки. У подальшому це може призводити до оскарження рішення виконавця або залученого ним фахівця про визначення вартості частки.

По-друге, це вжиття заходів щодо збереження майна та виконання вимог щодо обмеження обігу частки у випадку накладення арешту. На

практиці відомі випадки, коли товариство вживало заходи щодо розпорядження майном, незважаючи на наявні обмеження в рамках виконавчого провадження. Укладання фраздаторних договорів перш за все було спрямовано на виведення активів з метою уникнення звернення на них стягнення. Здійснити відчуження частки може безпосередньо і сам учасник товариства незважаючи на накладення на неї арешту виконавцем. В такому випадку подання інформації для внесення змін до реєстру щодо зміни складу учасників товариства, якщо товариство було повідомлено про відкриття виконавчого провадження, є неналежним виконанням органами товариства покладених на них обов'язків.

По-третє, це вчинення дій щодо включення нового учасника до складу товариства у випадку продажу частки у виконавчому провадженні. Попри те, що на сьогодні реєстрація змін у складі учасників товариства не залежить виключно від рішення органів товариства та внесення змін до статуту, все ж таки реалізація новим учасником належним йому корпоративних прав може отримати як належне сприяння від органів товариства, так і навпаки перешкоди у доступі до інформації про діяльність товариства, не повідомляти про проведення загальних зборів тощо.

Запропоновано одночасно з накладенням арешту на частку в статутному капіталі товариства накладати арешт на майно та або кошти товариства, пропорційно до розміру оплаченої частини частки такого учасника, з метою забезпечення прав та інтересів кредиторів та уникнення укладання фраздаторних договорів.

З метою обмеження можливості укладання фраздаторних договорів, спрямованих на уникнення передання майна, корпоративних прав в межах виконавчого провадження, забезпечення прав та інтересів стягувача, кредитора та належного виконання рішення щодо звернення стягнення на частку (корпоративні права) пропонується внести такі зміни до законодавства:

ч.1 ст. 25 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» доповнити п.4 в такій редакції: «постанови виконавця про накладення/зняття арешту корпоративних прав»;

ч.2 ст. 28 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» доповнити п. 2-1 в такій редакції: «2) у Єдиному державному реєстрі містяться відомості про накладення арешту корпоративних прав на підставі постанови виконавця – у разі подання документів для державної реєстрації змін, пов’язаних зі зміною складу учасників або розміру їхніх часток, які перебувають під арештом;»;

ч.4 ст. 56 Закону України «Про виконавче провадження» викласти в такій редакції: «Копії постанов, якими накладено арешт на майно (кошти) боржника, виконавець надсилає банкам чи іншим фінансовим установам, органам, що здійснюють реєстрацію майна, реєстрацію обтяжень рухомого майна, реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань в день їх винесення.

РОЗДІЛ 3

ЗАХИСТ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ УЧАСНИКІВ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС РЕАЛІЗАЦІЇ ЧАСТКИ У СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ ТОВАРИСТВА

Дослідження практичних аспектів реалізації частки у статутному капіталі товариства дозволило виявити ряд проблемних питань, які потребують удосконалення чинного законодавства та практики його застосування. Внаслідок законодавчих прогалин та відсутності деталізації в регулюванні окремих етапів реалізації частки у виконавчому провадженні, виникають чисельні спори, що актуалізує дослідження захисту прав та інтересів учасників відносин, що виникають у сфері реалізації частки у виконавчому провадженні. Враховуючи спеціальний предмет стягнення – частку в статутному капіталі, спори, що виникають з реалізації частки є по суті корпоративними. Разом з тим, як слушно зазначає Коструба А. традиційна модель права на захист корпоративних правовідносин передбачає вирішення юридичного конфлікту між учасниками відповідних корпоративних правовідносин за допомогою усталених правових конструкцій. Такі конструкції не передбачають спеціальних (нетипових) процедур захисту прав та інтересів тих осіб, які не є безпосередньо учасниками корпоративних правовідносин, хоч й перебувають в межах корпоративного конфлікту. До осіб, які не є учасниками корпоративних правовідносин науковець відносить тих, що, не маючи суб'єктивного цивільного права в структурі корпоративних правовідносин, одночасно володіють об'єктивним прагненням до захисту власного правового інтересу в такому правовідношенні [44, с.121-122]. Під запропоновану конструкцію складу суб'єктів, які можуть бути зацікавлені у стабільній діяльності товариства, збереження його активів може цілком підпадати кредитор, інтереси якого забезпечені часткою в статутному капіталі товариства. Не володіючи часткою (корпоративними правами) у випадку укладання

договору застави частки в статутному капіталі товариства, кредитор стає зацікавленою особою, чиї інтереси безпосередньо пов'язані з товариством. Адже у випадку необхідності звернення стягнення частки, її реалізації з аукціону стягувач розраховує на забезпечення його майнових інтересів. Натомість у випадку незаконного відчуження частки заставодавцем, або відчуженням товариством майна з метою уникнення звернення на нього стягнення у подальшому через зміну суб'єктного складу для кредитора залишаються ризики, коли предмет застави втратить свою комерційну цінність.

Зозуляк О. відмічає, що основними рисами інституту захисту корпоративних прав виступають удосконалення критеріїв поділу способів захисту корпоративних прав, а саме: 1) залежно від правової природи права, яке захищається при набутті, здійсненні та розпорядженні корпоративними правами: речово-правові та зобов'язально-правові; 2) залежно від часу реалізації корпоративних прав: захист під час виникнення, зміни та припинення корпоративних прав та захист під час реалізації корпоративних прав; 3) залежно від змісту корпоративних прав: способи захисту майнових прав та способи захисту немайнових (управлінських) прав учасників підприємницьких товариств; 4) залежно від впливу на юридичний факт, яким порушено корпоративне право: способи захисту шляхом знищення юридичного факту та способи захисту через створення юридичного факту для відновлення права [28, с. 148].

З урахуванням положень Цивільного кодексу України, а також загального смислу актів галузевого корпоративного законодавства можна виділити такі засади здійснення та захисту корпоративних прав: 1) здійснення та захист корпоративних прав вільно й на власний розсуд («свобода» в здійсненні та захисті корпоративних прав); 2) здійснення та захист корпоративних прав добросовісно й розумно («добросовісність і розумність» у здійсненні та захисті корпоративних прав); 3) здійснення та захист корпоративних прав у співвідношенні з розміром частки в статутному

капіталі («співвідношення з розміром частки в статутному капіталі» під час здійснення та захисту корпоративних прав) [171, с.62-63].

Харитонova О. та Харитонов Є., досліджуючи питання захисту корпоративних прав, зазначають, про можливе розрізнення «засобів захисту», що здійснюють вплив шляхом: 1) відмови у визнанні права; 2) визнання права (наприклад, права на отримання дивідендів); 3) припинення дій, які порушують право; 4) поновлення правового стану, який існував до правопорушення; 5) примусового виконання обов'язку, який не виконується добровільно; 6) примусової зміни правовідносин ; 7) примусового припинення правовідносин (наприклад, виключення зі складу учасників товариства) [169, с. 165].

Аналіз судових справ щодо захисту прав та інтересів учасників виконавчого провадження дозволяє визначити найбільш поширені порушення. Для ефективного захисту важливе значення має обрання належних способів захисту, які мають обиратись в тому числі з урахуванням специфіки частки в статутному капіталі та корпоративних прав.

Як зазначає Бесяневич О.А. застосування того чи іншого способу захисту корпоративного права має бути об'єктивно виправданим та обґрунтованим. Це означає, що:

застосування судом способу захисту, обраного позивачем, повинно реально відновлювати його наявне суб'єктивне право, яке порушене, оспорується або не визнається;

обраний спосіб захисту повинен відповідати характеру правопорушення;

застосування обраного способу захисту має відповідати цілям судочинства;

застосування обраного способу захисту не повинно суперечити принципу верховенства права [5].

Гевко В., досліджуючи належні та ефективні способи захисту корпоративних прав, характерними ознаками категорії «належний» спосіб

захисту виділяє: 1. Правочинність. Спосіб має існувати у праві - бути передбаченим у законі, договорі, або, якщо ні, то не суперечити закону. 2. Узгодженість. Спосіб повинен відповідати змісту порушеного права/інтересу та може бути застосований у даному випадку, який «належить» застосувати у даному випадку. У свою чергу «ефективний» спосіб захисту корпоративних прав, на думку науковця, має відповідати таким ознакам: 1. Він повинен відповідати змісту права чи інтересу, за захистом якого звернулася особа, а також характеру його порушення, невизнання або оспорювання, бути у цій частині «належним». 2. Призводити до поновлення порушеного права цієї особи чи визнання такого, що не визнається чи оспорюється, а в разі неможливості поновлення – гарантувати особі можливість отримання нею відповідного відшкодування. 3. Вирішувати спір остаточно “процесуальна економія” щоб у особи була відсутня потреба у поданні нових позовів, необхідність звернення до суду для вжиття додаткових засобів захисту. 4. повинен забезпечувати «баланс інтересів», між позивачем іншими учасниками, юридичною особою, третіх осіб, тощо [13, с.60]. При цьому ознаками ефективності способу захисту виділено: автономність, відповідність, реальність, збалансованість [12, с.47].

Цікало В. зазначає, що вибір належних способів їх захисту залежить від трьох критеріїв: 1) змісту порушеного права, 2) виду порушення права і 3) наслідків його порушення. належним треба вважати такий спосіб захисту корпоративних прав, який передбачений законом або договором і відповідає змісту порушеного корпоративного права, характеру та наслідкам його порушення. При застосуванні окремих способів захисту мають бути враховані критерії ефективного судового захисту: доступність та достатність. Натомість, ефективний спосіб захисту корпоративних прав – це спосіб захисту, який не передбачений законом чи договором для захисту корпоративного права, але має бути доступним і достатнім особі, право якої порушено [174, с. 512].

Слід відзначити, що поряд з визначенням ефективних способів захисту, на підставі аналізу судових справ у сфері корпоративних спорів, Кібенко О. Р. наводить ключові ознаки неефективного способу захисту корпоративних прав, а саме: 1) не вирішує спір остаточно, а тому є потреба у поданні нових позовів; 2) не відновлює права позивача; 3) порушує права чи законні інтереси третіх осіб, які, зазвичай, не є учасниками юридичної особи [37].

Велика Палата Верховного Суду в постанові від 22 жовтня 2019 року у справі No 923/876/16 визначила окремі критерії оцінки ефективності способу захисту позивачем прав на частку в товаристві: суди мають враховувати критерії оцінки ефективності способу захисту позивачем прав на частку в товаристві: суди мають враховувати баланс інтересів усіх учасників і самого товариства, уникати зайвого втручання в питання діяльності товариства, які розв'язуються виключно рішенням загальних зборів учасників товариства та надавати оцінку добросовісності відповідачів, які в разі задоволення позовних вимог будуть позбавлені своїх часток або їхніх частин у грошовому або відсотковому вираженні [98].

У доктрині приватного права під визначенням судом ефективного способу захисту розуміється процесуальна дія суду, що має місце на стадії правової кваліфікації спірних відносин і полягає в оцінці викладеної у позові вимоги на предмет її «ефективності» при вирішенні питання належності (адекватності) обраного позивачем способу захисту приватного права або інтересу та відображенні надалі у резолютивній частині рішення суду. Іншими словами, така дія спрямована не на відмову у позові у зв'язку із неефективністю, на думку суду, способу захисту, а у викладі у рішенні суду оцінки позовних вимог стосовно їх ефективності [27, с.226].

Спосіб захисту є «зв'язуючи» елементом предмета позова та результату, який хоче отримати позивач. І лише у разі обрання належного способу захисту позивач зможе захистити свої корпоративні права в судовому порядку. Зважаючи на аналіз судової практики – постанов КГС ВС, зазначається, що належними способами захисту є: – у разі спору щодо прав

на частку у статутному капіталі ТОВ – витребування з незаконного володіння частки у статутному капіталі ТОВ (постанова КГС ВС від 06.02.2020 у справі № 913/274/19); – у разі спору щодо складу учасників ТОВ – визначення розміру статутного капіталу товариства та розмірів часток учасників товариства (постанови КГС ВС від 03.12.2020 у справі № 5017/1221/2012; від 22.12.2020 у справі № 907/155/19) [3, с.140].

Одним із порушень, які допускаються під час звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства, є порушення переважного права на придбання частки інших учасників товариства. Попри те, що Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» передбачають переважне право учасників товариства на придбання частки у випадку звернення на неї стягнення, крім продажу на аукціоні, на практиці не є виключними випадки, коли частка переходить до кредитора без повідомлення інших учасників товариства. Враховуючи, що новий набувач може здійснити подальше відчуження частки, ще до того як учасники стигнуть вжити заходи щодо захисту свого права переважного покупця, постає питання щодо обрання ефективного, належного способу захисту порушеного права. Вирішуючи питання щодо реалізації переважного права при зверненні стягнення на частку в статутному капіталі, потрібно врахувати, що наприклад, у відносинах застави частка може переходити на підставі акту прийому-передачі (з відкладальною умовою), у випадку її продажу, реалізації з аукціону. Натомість відповідно до Закону «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» у випадку порушення переважного права, учасник товариства має право вимагати в судовому порядку переведення на себе прав і обов'язків покупця частки (частини частки). Важливе значення в цьому аспекті має ч.1 ст. 20 зазначеного Закону, яка чітко визначає, що переважне право на придбання частки (частини частки) іншого учасника товариства фактично виникає у випадку її продажу третій особі.

Слід відзначити, що такий підхід дещо обмежує права та інтереси учасників товариства, та створює підґрунтя для укладання відмінних від

продажу угод з метою передання частки третім особам в обхід переважного права інших учасників [55, с.228-230].

Враховуючи, що у випадку звернення стягнення на частку її перехід не завжди відбувається саме на підставі договору купівлі-продажу, постає питання щодо ефективних способів захисту товариства та його учасників, в тому числі через переведення прав покупця. З метою захисту прав та інтересів учасників товариства Цікало В. обґрунтовує необхідність поширити право учасника товариства на придбання частки іншого учасника не лише на відносини з третіми особами, але й на відносини з рештою учасників. Пропонує абзац перший частини першої ст. 20 Закону України «Про товариства з обмеженою відповідальністю та додатковою відповідальністю» викласти так: «учасники (учасник) товариства мають (має) переважне право на придбання частки (частини частки) іншого учасника товариства, яку він продає». Слова «третій особі» вилучити з першого речення ч. 3 цієї статті [173, с. 45].

Така пропозиція спрямована на скасування обмеження щодо кола потенційних осіб, які можуть набувати частку, як підстави виникнення переважного права на придбання частки. Адже, виходячи зі змісту законодавства переважне право виникає лише у випадку відчуження частки третім особам. Тоді як у випадку відчуження частки іншим учасникам товариства вважається, що переважне право не виникає. Така позиція може бути аргументована тим, що переважне право перш за все спрямовано на захист інтересів самого товариства та його учасників від включення до складу товариства сторонніх осіб. У випадку ж відчуження частки на користь одного з учасників нові учасники у складі товариства не з'являються, натомість може відбуватись суттєвий перерозподіл часток в товаристві, що в свою чергу може впливати на корпоративне управління та діяльність товариства. У зв'язку з чим, надання переважного права на придбання частки у випадку її продажу незалежно від категорії потенційних набувачів (треті особи або учасники товариства) буде спрямовано на забезпечення рівних

прав всіх учасників щодо набуття права на частку у статутному капіталі товариства у випадку її відчуження.

Верховний Суд вважає, що переведення прав покупця можна здійснити лише в тому разі, якщо майно залишилось у володінні первісного покупця. Якщо ж останній вже передав належну йому частку іншій особі, то у такому разі переведення прав не є можливим, оскільки такий спосіб не захистить (не відновить) порушеного переважного права учасника на придбання частки, не забезпечить йому можливості придбати у власність частки, що була відчужені з порушенням його переважного права на їхнє придбання, таке рішення не буде підставою для припинення права власності на частку у статутному капіталі Товариства останнього покупця (власників частки). Захист переважного права на придбання частки Товариства у такому разі може бути реалізовано шляхом переведення прав за останнім договором купівлі-продажу, оскільки позивачі залишаються учасниками Товариства і мають переважне право при укладанні кожного договору купівлі-продажу.

У справі № 904/4790/20 було заявлено позов про переведення пропорційно до розміру належних учасникам товариства часток у статутному капіталі Товариства прав і обов'язків покупців (стягувачів) за договором про передачу майна (майнових прав), а саме частки у статутному капіталі Товариства, від боржника стягувачу в рахунок погашення боргу в межах виконавчого провадження. Під час розгляду справи було встановлено, що Стягувач, як новий учасник Товариства, відчужив спірну частку на користь іншої особи, відповідні зміни у складі учасників Товариства внесені до Державного реєстру. На підставі розгляду матеріалів справи у рішенні зазначено, що зважаючи на те, що відповідач вже передав частку новому набувачеві, це унеможлиблює здійснення переведення прав за договором, Верховний Суд доходить висновку, що у даному випадку у задоволенні позову необхідно було відмовити саме з підстав обрання позивачами способу захисту порушеного права, який хоч і передбачений законом, але,

враховуючи конкретні обставини та права нових власників учасників, є неправильним [107].

Враховуючи, що частка може відчужуватись неодноразово з порушенням переважного права на її придбання, постає питання щодо обрання ефективного способу захисту. У рішенні по справі № 910/5625/23 про захист переважного права на придбання частки у статутному капіталі зокрема зазначено, що якщо купівля-продаж частки відбулася двічі та дійсний учасник дізнався про порушення його переважного права вже після завершення повторної купівлі-продажу частки, яка відбулася у зворотному напрямку від третьої особи назад до попереднього учасника і він втратив статус учасника товариства, то право на продаж частки товариства попередньому учаснику, обмежується обов'язком запропонувати частку дійсному учаснику, який має переважне право на таку купівлю. У випадку, коли частка була предметом кількох послідовних правочинів, тобто кілька разів відчужувалася, порушуючи переважне право учасника, учасник чие переважне право було порушене, може вимагати переведення прав за останнім договором [83].

При дослідженні теоретичних питань сутності та співвідношення таких понять як «частка в статутному капіталі товариства» та «корпоративні права», було відзначено, що на рівні законодавства в переважній більшості мова йде саме про частку як предмет звернення стягнення. Натомість окремі норми в частині реєстраційних дій чи арешту ще використовують корпоративні права. Певних неточностей щодо використання вказаних понять допускаються під час формулювання позовних вимог, внаслідок чого сторони не можуть належним чином захистити права. Як приклад, слід навести Справу № 909/863/19, в якій позивачем було заявлено позовні вимоги про визнання переважного права на придбання корпоративних прав та часток у статутному фонді (статутному капіталі) Дочірнього підприємства. У рішенні по справі сформульовані важливі висновки не лише щодо ефективних способів захисту, а й розмежування частки та корпоративних

прав як предмету звернення. Зокрема зазначено, що у разі, якщо позовні вимоги обґрунтовані посиланням на порушення переважного права позивача на придбання частки у праві спільної часткової власності, належним способом захисту порушених прав позивача, який фактично прагне придбати таку відчужену частку іншого учасника, є позов про переведення на позивача прав і обов'язків покупця частки (частини частки). Саме такий спосіб захисту передбачений частиною четвертою статті 362 Цивільного кодексу України та частиною п'ятою статті 20 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Належність та ефективність саме такого способу захисту порушених прав обумовлюється тим, що цей спосіб захисту безпосередньо передбачений законом та саме у такий спосіб (у разі задоволення позову) будуть відновлені порушені права / інтереси позивача. Саме по собі визнання судом за позивачем переважного права на придбання частки іншого учасника не призведе до захисту цього порушеного права (у разі, якщо будуть встановлені обставини наявності такого права та його порушення), оскільки фактично таке визнання буде декларативним, що не тягне за собою значущих для позивача наслідків у вигляді набуття права на частку інших учасників товариства.

Корпоративні права учасника визначаються часткою в статутному капіталі господарського товариства, тобто корпоративні права обумовлені наявністю в особи прав на частку в статутному капіталі господарського товариства.

При цьому, як правильно зазначив суд апеляційної інстанції, корпоративні права не є об'єктом права власності та не можуть переходити у власність. Об'єктом права власності є частка в статутному капіталі товариства.

Однак, позивач, заявляючи вимогу про визнання за ним переважного права на придбання відчужуваних корпоративних прав, фактично ототожнює такі різні поняття як «корпоративні права» (так звані «права з частки») з правами на частку, що не узгоджується з положеннями статті 20 Закону

України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та статтею 362 Цивільного кодексу України, які стосуються виключного переважного права на придбання саме частки, а не права з частки.

З огляду на викладене позовні вимоги про визнання за позивачем переважного права на придбання відчужуваних корпоративних прав та часток у статутному фонді (статутному капіталі) Дочірнього підприємства, не відповідають належним та ефективним способам захисту, передбаченим законом, оскільки такий спосіб захисту не відповідає вимогам чинного законодавства та у разі їх задоволення порушені права позивача не будуть відновлені у спосіб, до якого фактично прагне позивач. Враховуючи те, що позовні вимоги у цій справі не відповідають належним та ефективним способам захисту, то відповідно не підлягають і розгляду по суті [91].

З аналізу судових позицій випливає, що такий спосіб захисту, як витребування із незаконного володіння частки у статутному капіталі, є можливим до застосування у разі відчуження корпоративних прав власника частки у статутному капіталі без відповідного волевиявлення учасника товариства, що зумовило перехід права власності до недобросовісного набувача. Йде мова про ті випадки, коли корпоративні права учасника товариства вже перейшли у власність третіх осіб за договором без його волевиявлення, а їх власник хоче відновити своє становище, що існувало до порушення права. У такому разі можливість застосування вказаного способу захисту корпоративних прав є доречним із підстав, передбачених ст. 387 ЦК України та п. е) ч. 5 ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань». З наведеного випливає, що загальний спосіб захисту права у контексті захисту корпоративних прав учасника товариства з обмеженою відповідальністю перетворився на спеціальний спосіб захисту [145, с.111-112].

Досліджуючи захист переважного права на придбання частки, слід відзначити, що відповідно до закону передбачено обов'язок учасника

письмово повідоми інших учасників про намір здійснити продаж частки. Разом з тим, в судовій практиці відзначено, що порушення порядку повідомлення учасника про намір продати частку не завжди означає порушення його переважного права на придбання частки. Якщо учасник товариства бере участь у засіданні загальних зборів, на яких розглядається питання про зміни у складі у зв'язку з відчуженням частки та включенням нового учасника, голосує за включення до складу товариства нового учасника і внесення відповідних змін до статуту вважається, що він відмовився від реалізації свого переважного права. При цьому така відмова свідчить про обізнаність учасника з наміром продати частку і відсутність намірів її придбати. Відповідно, переважне право учасника на придбання частки не порушено. Отже надання учасником товариства згоди на вступ у товариство третьої особи – покупця частки, вважається письмовою відмовою від реалізації переважного права, факт його обізнаності про намір продати частку і умови продажу частки презюмується, якщо інше не буде доведено (наприклад, що учасник був уведений в оману щодо істотних умов договору купівлі-продажу частки) [80].

Також неповідомлення учасників про продаж частки у статутному капіталі, через що не було реалізовано переважне право, не є порушенням публічного порядку. Як відмічає Погрібний Д. неможливість визнання договорів купівлі-продажу недійсними як спосіб захисту переважного права купівлі частки у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю досить вдало обґрунтовано у рішенні Господарського суду Волинської області від 25 лютого 2009 року (Справа № 07/25/9-76) [128]. У цій справі на підставі того, що відповідачі (учасники товариства) не повідомили позивачів (учасників товариства) про намір продати свою частку в товаристві відповідачу (учаснику товариства), що позбавило позивачів можливості скористатися переважним правом купівлі частки (її частини) як учасників товариства, позивачі вимагали визнати укладені договори недійсними. Вони вважали, що неповідомлення їх про продаж – порушує

публічний порядок укладення правочину. Суд, дослідивши обставини справи, зазначив, що відповідно до ст. 228 ЦК правочин вважається таким, що порушує публічний порядок, якщо він був спрямований на порушення конституційних прав і свобод людини і громадянина, знищення, пошкодження майна фізичної або юридичної особи, держави, Автономної Республіки Крим, територіальної громади, незаконне заволодіння ним. Правочин, який порушує публічний порядок, є нікчемним. Відповідно до абзацу 1 ч. 2 ст. 215 ЦК нікчемним є правочин, якщо його недійсність встановлена законом. Оскільки законом прямо не встановлено, що відсутність повідомлення про відчуження частки, адресована іншим учасникам, тягне недійсність договору, то у позові необхідно відмовити [74, с.202].

Слід відзначити, що у сфері реалізації частки в рамках виконавчого провадження чимало спорів виникає через оскарження дій реєстратора. Поширеними є випадки оскарження дій виконавця в частині визначення вартості частки в статутному капіталі. Як вже було зазначено, враховуючи, що оцінка частки може проводитись виконавцем самостійно або із залученням фахівця, можуть поставати питання щодо належної оцінки, відповідності вартості частки ринковим цінам. Питання вартості частки має значення як для власника частки – боржника, так і кредитора, оскільки від цього залежить ступінь задоволення вимог та інтересів кожної сторони.

Під час оскарження дій виконавця, суб'єкта оціночної діяльності щодо визначення вартості частки, важливе значення має доведення того, що можливі порушення в процедурі дійсно призвели до порушення прав.

Попри те, що законодавство передбачає можливість проведення оцінки безпосередньо виконавцем, це може нести певні ризики та призводити до конфліктів між сторонами провадження. Малиновським районним судом м. Одеса було розглянуто матеріали скарги на дії приватного виконавця, відповідно до яких скаржниця зазначила про: порушення строків визначення вартості частки, відсутність звернення про надання доступу чи надання копій

документів фінансової звітності, інших документів, необхідних для визначення вартості її частки в статутному капіталі ТОВ, відсутність перевірки інформації щодо завершення формування статутного капіталу ТОВ, оцінку корпоративних прав за їх номінальною вартістю, а не за ринковою вартістю [57, с.808-814].

На підставі розгляду матеріалів в Ухвалі було зазначено, що для підтвердження необ'єктивності оцінки майна скаржник має довести причинно-наслідковий зв'язок між використаними оцінювачем неправдивими вихідними даними та штучним заниженням/завищенням вартості майна. Таким чином, якщо державний виконавець або інша посадова особа державної виконавчої служби, приватний виконавець порушив встановлений порядок вчинення виконавчих дій, проте при цьому не порушив права скаржника (скаржник не обґрунтував, а суд не встановив порушення прав саме скаржника), то така скарга задоволенню не підлягає [164].

На практиці оскарження дій виконавця відбувається не лише через визначення вартості частки (корпоративних прав), на які звертається стягнення, а й через правомірність дій щодо арешту корпоративних прав. У справі № 925/819/17 предметом судового розгляду стала правомірність постанови приватного виконавця про арешт корпоративних прав боржника, що становлять 100% участі у статутному капіталі ТОВ. Заявник стверджував про порушення принципу співмірності заходів примусового виконання та норм процесуального порядку арешту, вказуючи на необґрунтованість арешту всього обсягу корпоративних прав у межах боргу, вартість яких перевищувала суму заборгованості. Верховний Суд, залишаючи без змін рішення апеляційного суду, дійшов висновку, що приватний виконавець вичерпав інші способи звернення стягнення та діяв у межах наданих йому повноважень, з дотриманням вимог статті 48 Закону України «Про виконавче провадження» щодо черговості та принципу пропорційності. Накладення арешту на майно (кошти) боржника (для забезпечення реального виконання

рішення) та звернення стягнення на майно боржника є різними виконавчими діями, тому такі дії мають різні правові наслідки, чим спростовується твердження скаржника про те, що шляхом накладення арешту на 100% статутного капіталу ТОВ державний виконавець здійснив неспівмірні заходи щодо примусового виконання рішення [79].

Разом з тим не виключними є випадки, коли дії виконавця щодо реалізації частки, визнаються такими, що проведені з порушенням процедури та вимог законодавства, що призводить до порушення прав та інтересів власника частки. Разом з тим, при оцінці дій виконавця має бути встановлено, чи допущені недотримання процедури призвели до порушення прав та інтересів сторін, чи не вплинули на задоволення вимог сторін виконавчого провадження. Як неодноразово зазначав Верховний Суд у своїх постановках, зокрема від 28.11.2018 у справі № 924/374/17, від 11.11.2020 у справі № 754/4762/16-ц, вирішуючи спір про визнання торгів недійсними, суду необхідно встановити, чи порушено права і законні інтереси позивача, який оспорує результати торгів. Про необхідність встановити, чи були порушені, не визнані або оспорені права, свободи чи інтереси особи, і залежно від установленого вирішити питання про задоволення позовних вимог або відмову в їх задоволенні, зазначає також Велика Палата Верховного Суду у постанові від 23.10.2019 у справі № 922/3537/17. Порушення процедури, які не призвели до порушення прав боржника, не можуть бути підставою для визнання недійсними електронних торгів, результатом яких стало ефективне виконання судового рішення [84].

Як приклад слід розглянути Справу № 915/533/21, в якій було задоволено позовні вимоги про визнання недійсними електронних торгів, предметом продажу на яких були корпоративні права позивача - 50 % частки у статутному капіталі. Підставою для задоволення позовних вимог стали порушення, допущені виконавцем під час визначення вартості частки в статутному капіталі та при проведенні аукціону. В частині визначення вартості частки допущено такі порушення: неповідомлення

сторін (боржника та стягувачів) виконавчого провадження про можливість визначити вартість арештованого майна за взаємною згодою; призначення оцінювача без дотримання 10-ти денного строку, встановленого сторонами виконавчого провадження для самостійного визначення вартості корпоративних прав; неповідомлення учасників виконавчого провадження про результати оцінки, на думку позивача, є порушеннями вимог ст. 57 Закону України «Про виконавче провадження», в результаті яких вартість корпоративних прав була суттєво занижена (стартова ціна реалізації 23 700,0 грн, тоді як відповідно до оцінки, наданої ТОВ «Незалежний центр оцінки експертизи та аналітики» 3 608 432,0 грн.). Щодо порушення процедури, крім визначення вартості частки, допущено такі: передчасна передача корпоративних прав на реалізацію, тобто до завершення, встановленого 30-денного строку, який наданий законом іншому учаснику товариства для відповіді на пропозицію виконавця придбати частку позивача. Крім того у заявці на реалізацію арештованого майна, в порушення вимог абз. 2 п. 2 та абз. 3 п. 5 розділу II Порядку реалізації арештованого майна, зазначено місцезнаходження майна в районному центрі Кіровоградської області, замість м. Миколаєва, що унеможливило відстеження дати проведення торгів за критерієм «Миколаївська область» та прийняття у них участі. Крім того, такими діями було зменшено інтерес потенційних покупців, що свідчить про вчинення перешкод для позивача та інших осіб щодо їх участі в електронних торгах. З урахуванням системних порушень, які призвели до встановлення неналежної вартості частки в статутному капіталі товариства, обмежили коло потенційних учасників торгів, рішенням суду визнано недійсними електронні торги, предметом продажу на яких були корпоративні права позивача у вигляді 50 % частки у статутному капіталі товариства, які були проведенні Державним підприємством «Сетам» [97].

Протилежним прикладом є справа, в якій у задоволенні позовних вимог про визнання недійсними результатів електронних торгів СЕТАМ щодо продажу частки в статутному капіталі товариства, відмовлено. Позовні вимоги

були обумовлені тим, що на торгах продано «неіснуюче майно», оскільки частка позивача-боржника була зменшена. Разом з тим під час розгляду справи було встановлено, що перерозподіл частки відбувся вже після накладення арешту в рамках виконавчого провадження, а реєстрація змін щодо власників часток у статутному капіталі товариства була скасована. Відповідно, на торгах було реалізовано частку, яка належала учаснику товариства-боржнику на момент накладення арешту, що спростовує доводи позивача про порушення процедури та продаж неіснуючого майна [84].

Як вже було встановлено у дослідженні, у сфері примусового виконання рішень, в тому числі й відносин, які стосуються звернення стягнення на частку у статутному капіталі товариства, поширеною є практика укладання фродаторних договорів, спрямованих на відчуження майна (майнових прав) з метою уникнення їх передання стягувачу. У зв'язку з чим актуального значення набуває розкриття ефективних та належних способів захисту, на підставі аналізу судової практики, яка склалась у зазначеній сфері.

Відповідно до ч.4 ст.9 Закону України «Про виконавче провадження» «укладення протягом строку, зазначеного в частині третій цієї статті, правочину щодо майна боржника, який призвів до неможливості задовольнити вимоги стягувача за рахунок такого майна, є підставою для визнання такого правочину недійсним, крім випадків продажу у процесі приватизації майна, яке входить до складу єдиного майнового комплексу державного або комунального підприємства, внесеного до Єдиного реєстру боржників».

Відсутність у виконавця окремо визначеного повноваження звертатися до суду із позовною заявою про оспорення фродаторного правочину, вчиненого боржником на шкоду кредитору, не повинна перешкоджати реалізації права цього кредитора на виконання судового рішення. Повноваження виконавця на звернення з позовною заявою про визначення частки майна боржника в майні, яким він володіє спільно з іншими особами,

в порядку позовного провадження є повноваженням звертатися до суду в інтересах інших осіб (частина друга статті 4, частина четверта статті 42 ЦПК України), в тому числі за позовом про визнання недійсним правочину щодо майна боржника, який призвів до неможливості задовольнити вимоги стягувача за рахунок такого майна (оспорення фраздаторного правочину) [69].

У постанові ВП ВС від 03.07.2019 у справі № 369/11268/16-ц зазначено, що позивач вправі звернутися до суду із позовом про визнання договору недійсним, як такого, що направлений на уникнення звернення стягнення на майно боржника, на підставі загальних засад цивільного законодавства (пункт 6 статті 3 ЦК України) та недопустимості зловживання правом (частина третя статті 13 ЦК України), та послатися на спеціальну норму, що передбачає підставу визнання правочину недійсним, якою може бути як підстава, передбачена статтею 234 ЦК України, так і інша, наприклад, підстава, передбачена статтею 228 ЦК України [46].

Приватно-правовий інструментарій (зокрема, визнання договору дійсним внаслідок відсутності його нотаріального посвідчення) не повинен використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення сплати боргу (коштів, збитків, шкоди) або виконання судового рішення про стягнення боргу (коштів, збитків, шкоди), що набрало законної сили. Відповідно, не виключається визнання договору недійсним, який був визнаний дійсним внаслідок відсутності його нотаріального посвідчення, як такого, що вчинений на шкоду кредиторі (фраздаторний договір) [94].

У постанові Верховного Суду в складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 05 липня 2018 у справі № 922/2878/17 зазначено, що «цивільно-правовий договір (в тому числі й договір купівлі-продажу) не може використовуватися учасниками цивільних відносин для уникнення сплати боргу або виконання судового рішення про стягнення боргу, що набрало законної сили. Укладення боржником, проти якого розпочате судове провадження про стягнення боргу, договору купівлі-продажу, і в першу

чергу, з тривалою відстрочкою платежу, може свідчити про його недобросовісність та зловживання правами стосовно кредитора, оскільки такий договір купівлі-продажу може порушити майнові інтереси кредитора і бути направлений саме на недопущення звернення стягнення на майно боржника. Тому правопорядок не може залишати поза реакцією такі дії, які можуть хоч і не порушувати конкретних імперативних норм, але бути недобросовісними та зводитися до зловживання правом» [81].

В одній зі справ, де ставилося питання про витребування майна, яке вибуло від боржника на підставі фrawdаторного правочину і зазнало декількох продаж, ВС зазначив, що у такій ситуації визнання недійсним фrawdаторного першого правочину не буде належним способом захисту, що позивач своє право власності не втратив і що він має право витребувати своє майно у останнього набувача без визнання недійсним першого правочину (постанова ВС від 22.11.2022 у справі №29/5005/6325/2011 (904/7806/21) [7].

Питання порядку застосування наслідків фrawdаторних правочинів отримало розвиток у постанові Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 22.05. 2024 у справі № 924/408/21 (924/287/23) щодо застосування пункту 3 частини 1 статті 388 Цивільного Кодексу України при витребуванні майна у добросовісного набувача. У постанові зазначається, що визнання фrawdаторного правочину недійсним не є безумовною підставою для витребування відчуженого за ним майна з володіння останнього набувача. Необхідною передумовою для цього є встановлення обставин щодо недобросовісності саме цього набувача. Водночас недобросовісність наміру (мотиву) дій власника – з боржника при укладенні визнаного судом недійсним правочину щодо відчуження майна (якщо воно відбулось за його бажанням) не може бути достатньою підставою для витребування майна у добросовісного набувача за останнім правочином в порядку статті 388 Цивільного кодексу України. Без встановлення наведених конкретних обставин щодо вчинення правочину з відповідними

вадами волі самий лише факт визнання недійсним такого фrawdаторного правочину не є достатньою підставою для висновку про вибуття відчуженого за ним майна не з волі власника або особи, якій він передав майно у володіння, в розумінні зазначеної норми цивільного законодавства [16].

Важливим для захисту прав кредиторів саме у сфері корпоративних відносин є рішення по справі № 916/379/23. Справа стосувалася оскарження рішення загальних зборів ТОВ про внесення нерухомого майна до статутного капіталу іншого підприємства, а також рішення установчих зборів цього підприємства про прийняття майна. Позивачка вважала, що такі дії були спрямовані на ухилення ТОВ від виконання своїх фінансових зобов'язань перед нею як колишнім учасником товариства. ВП визнала акт приймання-передачі нерухомого майна фrawdаторним, оскільки передача майна відбулася після виникнення боргових зобов'язань перед позивачкою, внаслідок відчуження майна у ТОВ не залишилося активів для погашення боргу. Також суд урахував, що майно було передано за заниженою вартістю між пов'язаними особами, що вказує на умисний характер угоди. Суд встановив, що акт приймання-передачі є правочином, оскільки:

- він підтверджує волевиявлення сторін на передачу майна;
- він спричинив зміну прав власності на нерухоме майно;
- укладення цього акта було необхідним для оформлення переходу прав.

Отже, саме акт приймання-передачі, а не рішення загальних зборів, може бути визнаний недійсним як фrawdаторний правочин [53]. Рішення загальних зборів учасників є актами ненормативного характеру (індивідуальними актами), тобто офіційними письмовими документами, що породжують певні правові наслідки, які спрямовані на регулювання господарських відносин і мають обов'язковий характер для суб'єктів цих відносин [103].

Узагальнюючи судову практику, яка сформувалась щодо фrawdаторних договорів, слід відзначити таке. Оскарження укладання фrawdаторних договорів спрямовано на забезпечення можливості виконання зобов'язань

боржником перед кредитором, кредиторами. Верховний Суд неодноразово зазначив, що кредитор вправі оспорювати правочин боржника, який спрямований на уникнення звернення стягнення на майно, на підставі загальних засад цивільного законодавства (пункт 6 статті 3 ЦК України), принципу добросовісності та заборони зловживання правом (частина третя статті 13 ЦК України), незалежно від наявності спеціальної норми, що прямо передбачає фrawdаторність. Такий підхід застосовується і в господарських спорах, зокрема щодо відчуження активів товариства, передачі майнових прав або корпоративних активів пов'язаним особам після виникнення у боржника заборгованості.

При цьому визнання правочину недійсним не завжди є єдиним і достатнім способом захисту, особливо у випадках багаторазового відчуження майна. У таких ситуаціях належним способом захисту може бути витребування майна у останнього набувача. Така позиція має особливе значення у корпоративних спорах, де частка може неодноразово передаватися між афілійованими особами з метою ускладнення виконання рішення суду.

Ефективним способом захисту визнається застосування реституційних наслідків недійсності правочину з метою відновлення активів боржника, на які може бути звернено стягнення.

У сфері корпоративних правовідносин суди визнають належним способом захисту також оспорення не лише цивільно-правових договорів, а й правочинів, пов'язаних із передачею активів товариства, зокрема актів приймання-передачі майна, внесення майна до статутного капіталу інших юридичних осіб. Верховний Суд виходить з того, що такі акти, якщо вони спричиняють перехід прав на майно та мають ознаки волевиявлення сторін, можуть кваліфікуватися як правочини і, відповідно, бути визнані недійсними як фrawdаторні.

Належний та ефективний спосіб захисту у справах про фrawdаторні правочини визначається з урахуванням кінцевої мети – відновлення

можливості звернення стягнення на майно боржника, у тому числі на корпоративні права та частку у статутному капіталі товариства.

Фраудаторні правочини у сфері корпоративних правовідносин спрямовані на штучне виведення активів боржника, зокрема часток у статутному капіталі, з-під можливого звернення стягнення, є однією з перешкод ефективного виконання судових рішень, захисту прав та інтересів кредиторів.

Правозастосовна практика підкреслює важливість визначення належного та ефективного способу захисту у справах, пов'язаних із фраудаторними правочинами. Визнання правочину недійсним не завжди призводить до фактичного відновлення порушених прав, особливо у випадках багаторазового відчуження майна або переходу частки до добросовісного набувача. Особливість справ, які стосуються фраудаторних договорів, полягає у необхідності доведення недобросовісності сторін правочину та причинно-наслідкового зв'язку між укладенням правочину і порушенням прав кредитора. Важливого значення набуває застосування принципів добросовісності, заборони зловживання правом та забезпечення балансу інтересів сторін.

Спростити виконання рішень та уникнути чисельних спорів щодо оскарження рішень та дій як власників часток в статутному капіталі товариства, так і дій виконавця щодо реалізації частки у виконавчому провадженні, можливо завдяки досягненню згоди між учасниками виконавчого провадження, укладання мирової угоди або через звернення до медіації, як альтернативного способу вирішення спорів.

Згідно із ч. 2 ст. 19 Закону України «Про виконавче провадження» сторони у процесі виконання рішення мають право укласти мирову угоду, що затверджується (визнається) судом, який видав виконавчий документ. Щодо господарських товариств передбачено спеціальні умови, які полягають в тому, що у виконавчому провадженні за виконавчим документом на підставі судового рішення у справі за позовом, поданим учасником господарського

товариства в інтересах останнього, укладення мирової угоди, відмова від стягнення і повернення виконавчого документа можливі лише за письмовою згодою всіх осіб, які у відповідній справі діяли в інтересах господарського товариства [114].

Процедура подання та затвердження мирової угоди у виконавчому провадженні закріплена у ст. 330 Господарського процесуального кодексу, відповідно до якого:

суб'єктом подання мирової угоди до суду є виконавець (а не самі сторони мирової угоди);

мирова угода має бути подана до суду не пізніше триденного строку після подання сторонами в письмовій формі виконавцю;

мирова угода подається до суду, який видав виконавчий документ [14].

Зі змісту ч. 1 ст. 330 ГПК України вбачається, що на законодавчому рівні встановлений імперативний припис щодо часу, коли може бути укладена мирова угода після ухвалення судового рішення, тобто закінчення судового процесу, та щодо кола осіб, які уповноважені звернутися до суду із клопотанням про затвердження мирової угоди, яке розширеному тлумаченню не підлягає [158].

Недотримання визначених умов призводить до відмови в затвердженні мирової угоди у процесі виконання рішення. Свідченням є наявна судова практика щодо відмови у затвердженні мирових угод через порушення процедур їх подання до суду.

Щодо порушення стадії виконавчого провадження, на якій може бути подано мирову угоду слід відзначити, що мирова угода може бути укладена лише за наявності відкритого виконавчого провадження. У справі № 910/1460/17 прийнято рішення про відмову у задоволенні заяви приватного виконавця про затвердження мирової угоди у процесі виконання рішення у повному обсязі. Відмова обумовлена наступним. Мирова угода сторін була подана до суду виконавцем в той же день, коли приватним виконавцем було прийнято рішення про закінчення виконавчого провадження, про що була

прийнята відповідна постанова. При цьому, підставою для закінчення вказаного виконавчого провадження приватний виконавець зазначив п. 9 ч. 1 ст. 39 Закону України «Про виконавче провадження», відповідно до якої виконавче провадження підлягає закінченню у разі фактичного виконання в повному обсязі рішення згідно виконавчим документом. Тобто, на момент подачі приватним виконавцем заяви про затвердження мирової угоди, виконавче провадження вже фактично не існувало (було закінчене), а можливість затвердження судом мирової угоди у порядку ст. 330 ГПК України за відсутності виконавчого провадження, законом не передбачено. Доводи приватного виконавця про те, мирова угода між боржником та стягувачем була підписана за день до прийняття постанови про закінчення виконавчого провадження, тобто у момент, коли виконавче провадження було відкрито, колегія суддів вважає необґрунтованими, оскільки нормами чинного законодавства передбачено саме затвердження судом мирової угоди в процесі виконавчого провадження, а не підписання сторонами мирової угоди [110].

Щодо подання на затвердження мирової угоди сторонами виконавчого провадження, а не виконавцем, як того вимагає ГПК України, слід відзначити, що в судовій практиці склались різні позиції.

У справі № 910/6430/19 заяву про затвердження мирової угоди у процесі виконання рішення суду про стягнення заборгованості безпосередньо до суду подав боржник. Під час розгляду заяви Судом встановлено, що у даній справі було прийнято рішення по суті справи, яке залишено без змін постановою апеляційного господарського суду та набрало законної сили, а отже судове провадження у даній справі закінчилось, у зв'язку з чим посилення заявника на ст. 192, 193 ГПК України, які визначають загальні засади укладання мирової угоди, є помилковим. Відповідно застосуванню підлягали норми ст. 330 ГПК України, які передбачають подання до суду на затвердження мирової угоди у процесі виконання рішення виключно державним або приватним виконавцем. Отже

порушення процедури подання заяви через неналежність суб'єкта стала підставою для відмови у в задоволенні заяви про затвердження мирової угоди [161]. Аналогічне рішення прийнято у справі № 753/16296/14-ц. Враховуючи що мирова угода була подана до суду сторонами, а не виконавцем, у рішенні зазначено, що у разі звернення сторін безпосередньо до суду з письмовою заявою про укладення мирової угоди під час виконання судового рішення, суд має виходити з того, що заява підписана особами, які не мають права її підписувати [101].

Важливою в цьому аспекті є Ухвала Господарського суду Київської області по Справі № 904/36/19 щодо затвердження мирової угоди на стадії виконання рішення суду. Заява до суду була подана сторонами (стягувачем та боржником). Попри те, що сторони порушили порядок подання заяви, та подали її особисто, а не через виконавця, в ухвалі зазначено, що суд вважає за можливе розглянути означену заяву, що була спільно подана сторонами безпосередньо до суду, не припускаючись надмірного формалізму, з метою недопущення порушення права учасників справи на доступ до правосуддя, реалізація якого (в означеній справі - затвердження мирової угоди між ними), залежить від дотримання виконавцем норм закону щодо передачі їх заяви до суду. Європейський суд з прав людини у своєму рішенні у справі "ТОВ «Фріда» проти України» від 08.12.2016 вказує на те, що при застосуванні процедурних правил, національні суди повинні уникати як надмірного формалізму, який буде впливати на справедливість процедури, так і зайвої гнучкості, яка призведе до нівелювання процедурних вимог, встановлених законом. Боржник і стягувач заявляють, що ні в процесі укладення цієї Мирової угоди, ні в процесі виконання її умов не були і не будуть порушені права будь-яких третіх осіб, зокрема, й держави. Враховуючи те, що вказана мирова угода за своїми умовами відповідає вимогам зазначених норм закону та не порушує прав і охоронюваних законом інтересів інших осіб, суд дійшов висновку, мирова угода підлягає затвердженню [160].

Вбачається, що такий підхід має важливе значення, оскільки перш за все спрямований на забезпечення задоволення прав та інтересів сторін. Адже укладання мирової угоди свідчить про прагнення сторін належним чином виконати зобов'язання та прийняти таке виконання. Крім того, як свідчить практика, через неналежні дії виконавця може унеможливлуватись затвердження мирової угоди, що призводить до порушення інтересів сторін. Зокрема у справі № 752/11324/14-ц державний виконавець звернувся до суду 18 січня 2023 року із клопотанням про затвердження мирової угоди від 21 листопада 2022 року в рамках виконавчого провадження. Враховуючи порушення виконавцем триденного строку для звернення до суду Ухвалою Голосіївського районного суду, Постановою Київського апеляційного суду клопотання залишено без розгляду. Натомість у постанові Верховного Суду зазначено, що суди не звернули увагу, що триденний строк (частина перша статті 434 ЦПК України), протягом якого виконавець має звернутися до суду для вирішення питання про затвердження мирової угоди, - це службовий строк, встановлений в ЦПК України саме для виконавця; оскільки триденний строк належить до службових, то на нього не поширюються положення статей 126 і 127 ЦПК України. Тобто, пропуск виконавцем цього строку не зумовлює такий наслідок як необхідність подання клопотання про поновлення вказаного строку та не звільняє його від обов'язку передати клопотання про затвердження мирової угоди, а в суду відсутні підстави для залишення клопотання без розгляду, або для відмови в затвердженні мирової угоди внаслідок пропуску триденного строку [96]. Попри те, що справа розглядалась з урахуванням положень Цивільного процесуального кодексу України, по суті процедури подання на затвердження мирової угоди є аналогічними, зокрема й по строкам, визначеним в ГПК України. Позиція Верховного суду в даному випадку спрямована на захист прав та інтересів сторін, адже пропуск строків виконавцем може призвести до унеможливлення реалізації стягувачем та боржником мирової угоди.

В дисертаційному дослідженні вже відзначалось, що виконання рішення щодо стягнення частки у статутному капіталі товариства у випадку відкриття провадження про банкрутство, регулюється нормами законодавства у сфері банкрутства, яке має переважне значення над нормами виконавчого провадження. Відповідний пріоритет зберігається і у випадку укладання мирової угоди у справі про банкрутство, яка стає підставою для закриття виконавчого провадження. За результатами розгляду справи № 35/164-09 про оскарження рішення виконавця щодо закриття виконавчого провадження у зв'язку з укладанням мирової угоди у справі про банкрутство, зроблено такі висновки. Оскільки мировою угодою, укладеною у справі про банкрутство, було врегульовано подальше виконання наказу господарського суду, на підставі якого було відкрито виконавче провадження, вона є такою, що затверджена саме під час здійснення виконавчого провадження, тобто у процесі виконання рішення, а тому державний виконавець правомірно закрив виконавче провадження відповідно до пункту 2 частини першої статті 39 Закону [92; 68].

Враховуючи, що мирова угода ґрунтується на добровільності волевиявлення сторін, постає питання щодо можливості її примусового виконання у випадку невиконання або неналежного виконання зобов'язань боржником. Статтею 193 ГПК України визначено, що виконання мирової угоди здійснюється особами, які її уклали, у порядку і строки, передбачені цією угодою. Ухвала про затвердження мирової угоди є виконавчим документом та має відповідати вимогам до виконавчого документа, встановленим Законом України Про виконавче провадження. У разі невиконання затвердженої судом мирової угоди ухвала суду про затвердження мирової угоди може бути подана для її примусового виконання в порядку, передбаченому законодавством для виконання судових рішень [163].

Як відмічає Притуляк В. мирова угода – хоча і не віднесена Законом України «Про виконавче провадження» до категорії виконавчих документів,

але все ж таки може бути виконана в примусовому порядку, у разі відповідності ухвали про затвердження мирової угоди вимогам Закону «Про виконавче провадження» та у разі встановлених ухвалою заходів примусового характеру, що повинен буде вчинити державний виконавець при примусовому виконанні такої ухвали. В результаті укладення сторонами мирової угоди на стадії виконання рішення суду, по-перше, буде досягнуто такі наслідки як припинення чинності арешту на майно та рахунки боржника, а також припинення дії інших заходів примусового виконання щодо особи боржника, а по-друге до того, що завершене виконавче провадження не може бути розпочате знову, крім випадків, передбачених Законом, до яких наш випадок не відноситься [112, с.146-148].

Досліджуючи питання захисту прав учасників відносин, які виникають під час реалізації частки в статутному капіталі товариства, слід відзначити, що як правило обирається судова форма захисту. Натомість така категорія спорів, на нашу думку могла б більш ефективно вирішуватись шляхом звернення до процедури медіації. Як вже відзначалось в дослідженні звернення стягнення на частку може відбуватись як в межах договірних відносин за погодженням сторін, так і в рамках примусового виконавчого провадження. Саме в другому випадку відносини вирізняються імперативною складовою, оскільки відчуження частки відбувається в примусовому порядку відповідно до встановленої процедури із залученням спеціального суб'єкта – державного, приватного виконавця. Такий склад учасників та примусовість процедури реалізації частки на виконання рішення суду на перший погляд може поставити під сумнів доцільність та можливість звернення до медіації. Натомість, як свідчить практика та наукові підходи, звернення до медіації у виконавчому провадженні може бути ефективним шляхом задоволення інтересів всіх учасників. Для товариства та його учасників перш за все – це можливість збереження існуючого складу учасників або введення до складу визначених товариством осіб. Для кредитора – швидке задоволення інтересів без довгих процедур торгів та

переоформлення прав на частку в статутному капіталі та можливого подальшого відчуження. Особливо це актуально щодо виконання рішень у сфері звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства, адже як вже відзначалось негативні наслідки можуть наставати не лише для власника частки, який її втрачає, а й для товариства та інших його учасників. При цьому такі втрати можуть бути як майнового характеру, так і репутаційні.

Слід підкреслити, що товариство є самотійним учасником господарського обороту, майно якого слугує основою забезпечення зобов'язань перед інвесторами, банками, працівниками та іншими кредиторами. Тому застосування виключно примусових заходів виконання без використання медіаційних механізмів може призвести до непропорційного втручання у господарську діяльність юридичної особи та фактичного знецінення її активів. Не менш важливим є аспект захисту майна товариства та запобігання його економічному знеціненню. У разі примусової реалізації активів у виконавчому провадженні (особливо корпоративних прав або цілісних майнових комплексів) їхня ринкова вартість часто суттєво знижується через фактор терміновості та обмежене коло покупців. Медіація дозволяє сторонам погодити економічно більш ефективний спосіб задоволення вимог стягувача зокрема шляхом добровільного відчуження активу за ринковою ціною, залучення інвестора, погодженого графіка погашення боргу. Це забезпечує збереження економічної цінності майна та узгоджується з принципом ефективності виконавчого провадження.

Натомість медіація дозволяє узгодити спосіб виконання судового рішення таким чином, щоб зберегти баланс між правом стягувача на ефективне виконання рішення та необхідністю захисту економічних інтересів інвесторів, кредиторів і самого товариства як стабільного учасника ринку.

Хоча управління конфліктами може мати позитивні результати й допомагати визначити ключові питання, що потребують вирішення,

повномасштабні корпоративні спори завжди мають негативні наслідки для компанії. Вони можуть призводити до погіршення результатів діяльності, відлякувати інвесторів, спричиняти неефективні витрати, відволікати ресурси, знижувати вартість акцій і, в окремих випадках, навіть паралізувати діяльність компанії.

Тому не дивно, що багато корпоративних спорів вирішуються поза судами, а компанії дедалі частіше вдаються до альтернативного вирішення спорів (ADR). Корпорації поступово розробляють альтернативи традиційному судовому розгляду у відповідь на слабе правозастосування, недовіру до судової системи, високі витрати й тривалі строки судових процесів, складнощі із забезпеченням виконання необов'язкових стандартів, а також репутаційні ризики [196].

Коли сторони мають тривалі комерційні відносини, медіація є особливо важливою, оскільки вона дозволяє їх зберегти та досягти взаємовигідного рішення, що складніше досягається через арбітраж або судовий розгляд. Важливо, що сторони спору мають право самостійно визначати процес медіації відповідно до своїх інтересів і бізнес-потреб. Зокрема, вони можуть обрати місце проведення медіації, її форму, мову, медіатора, часові рамки та багато інших аспектів процесу. До переваг медіації також належать економія часу та коштів. Медіація пропонує широкий спектр варіантів врегулювання конфлікту, які часто неможливі в арбітражі чи суді. Як і арбітраж, медіація забезпечує конфіденційність, що іноді є критично важливим для бізнес-інтересів і репутації. Переваги медіації можуть сприяти перетворенню конфліктних відносин на співпрацю, що позитивно впливає на довгострокові відносини сторін і їхні бізнес-цілі [201].

Як слушно відмічає Харитонova О. та Галупова Л. наслідками корпоративних конфліктів може бути: фінансові втрати, втрати клієнтів, партнерів, працівників та репутації. Судовий захист не завжди може бути ефективним способом вирішення корпоративних спорів. Хоча б одна із сторін залишається незадоволена рішенням суду. Крім того, гласність

судового процесу може завдати шкоди діловій репутації корпорації, навіть у випадку, коли в конфлікті задіяний лише один із учасників органів колективного управління [168, с.49].

Григорчук М. приходять до висновку, що особливо чутливим до внутрішньоекономічних потрясінь є корпоративний сектор економіки, що ґрунтується на поєднанні не тільки матеріальних ресурсів учасників підприємства зі складеним капіталом, а в багатьох випадках залежить від міжособистісних стосунків серед його засновників. Саме в таких умовах найбільш затребуваною є медіація, оскільки створює необхідні умови як для збереження позитивних стосунків між учасниками суб'єкта господарювання, так і збереження цілого підприємства. Усе це набуло форми єдиної економіко-правової проблеми, що вимагає нагального вирішення [18, с.58].

Важливою особливістю медіації є те, що вона дозволяє врахувати всі аспекти спору та допомагає виявити ключові проблеми, які перешкоджають ухваленню корпоративного рішення в найкращих інтересах компанії.

На відміну від судового розгляду, який зосереджується лише на юридичній стороні конфлікту, медіація дає можливість сторонам висловити свої емоції та позиції, виявити приховані конфлікти. Саме це дозволяє досягати напрацювання рішень, які задовольняють інтереси сторін конфлікту, а не лише однієї сторони, що більш властиво судовому розгляду справ.

Диспозитивні начала виконавчого провадження проявляються у підставах для відкриття виконавчого провадження та здійснення виконавчих процедур, вони залишають за стороною/сторонами виконавчого провадження обсяг прав та обумовлюють моделі процесуальної поведінки, що істотно впливають на його хід та можливий кінцевий результат. Запроваджені законом медіативні процедури розширюють диспозитивні начала як судового процесу, так і виконавчого провадження [142, с.50].

Телявський А. М. розглядає медіацію як превентивно-диспозитивний засіб деескалації конфлікту в межах виконавчого провадження, що здатний компенсувати недоліки традиційного репресивного підходу до виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів. Медіація в ході виконавчого провадження є ефективним інструментом консенсусного врегулювання спорів між стягувачем і боржником. Вона здатна компенсувати дефіцит інституційних механізмів, які передбачені чинним законодавством про виконавче провадження для врегулювання нестандартних, конфліктогенних ситуацій, пов'язаних із виконанням рішень юрисдикційних органів. Застосування медіаційних технік у виконавчому провадженні знижує рівень конфліктності, мінімізує потребу у застосуванні державного примусу та сприяє підвищенню рівня довіри до органів примусового виконання. Інтеграція інституту медіації у механізм виконання рішень сприятиме не лише підвищенню ефективності системи примусового виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів, а й зменшенню навантаження на судову систему, розвитку культури альтернативного вирішення спорів та утвердженню принципів правової визначеності, співпраці і взаємної поваги сторін правовідносин [152, с.143-144].

Ульянова Г. відзначає, медіація є ефективним альтернативним механізмом вирішення міжнародних комерційних спорів, що дозволяє сторонам оптимізувати витрати, скоротити строки розгляду справ та зберегти ділові відносини. Попри її переваги, інститут медіації в Україні перебуває на стадії формування та стикається з низкою нормативно-правових і практичних викликів, які потребують подальшого врегулювання. Закон України "Про медіацію" заклав правову основу для розвитку цієї процедури, однак для ефективного її застосування необхідні додаткові законодавчі зміни, зокрема у сфері виконання медіаційних угод у міжнародних комерційних спорах [155].

Досліджуючи застосування медіації у виконавчому провадженні Каращук К. визначає перевагами використання медіації у виконавчому

провадженні, до яких віднесено: зменшення конфліктів та скарг на діяння виконавців до суду, Мін'юсту, АПВУ, правоохоронних органів; більш ефективне виконання рішень, підвищення відсотка фактичного виконання; збільшення кількості стягнутих основної винагороди приватного виконавця / виконавчого збору; краще розуміння інтересів та потреб сторін; збереження або відновлення партнерських стосунків між сторонами; економія часу та ресурсів; покращення іміджу органів примусового виконання; підвищення довіри до приватних виконавців з боку суспільства [36, с.185]. Також до переваг медіації у виконавчому провадженні крім зазначених віднесено: можливість застосування медіації на етапі розгляду скарги на дії приватного виконавця в суді; можливість застосування медіації на етапі до початку або під час проведення засідання Дисциплінарної комісії приватних виконавців [63].

Фурса С. зазначає, що за допомогою медіації на стадії виконання судових рішень можна вирішити цілу низку проблем, які пов'язані із великою кількістю виконавчих проваджень порушенням строків примусового виконання, а також складністю та неможливістю примусового виконання певних видів рішень. Процедури медіації допомагають враховувати інтереси як боржника, так і кредитора, сторони самі можуть вирішити питання про добровільне виконання рішення шляхом взаємних уступок, вказівкою майна, на яке у першу чергу може бути звернено стягнення [165, с.7; 166, с. 8-12].

Слід наголосити, що процедура медіації не заміняє виконавчих дій, а є додатковою процедурою, з допомогою якої можливе врегулювання розбіжностей без застосування засобів примусу. Процедура медіації має на меті досягнення консенсусу, а не з'ясування того, яка зі сторін права. На стадії виконавчого провадження цей факт є дуже важливим, оскільки юридична правильність тих чи інших дій вже була підтверджена рішенням суду, яке набрало законної сили, за винятками випадків негайного виконання рішення [35, с.69].

Розглядаючи спеціально підготовлених працівників суду або державної виконавчої служби в якості медіаторів, слід зазначити, що в медіації роль медіатора є управлінською - сприяти переговорам, проте примирення сторін не узгоджується з принципами переговорного процесу та особливо із застосуванням медіативних технік та технологій. Скоріш це пов'язано з допомогою примирителя (судового примирителя або примирителя у виконавчому процесі), що виводить примирення за межі судового (або виконавчого) процесу. Технологія медіації, не зважаючи на поширену у юридичній літературі думку щодо її універсальності, є ефективним способом вирішення лише певного типу конфлікту і далеко не на всіх етапах його розвитку [179].

Денисова А.В. зазначає, що успішне застосування альтернативних методів потребує чіткого юридичного регулювання, оскільки без належної правової визначеності щодо обов'язковості виконання медіаційних угод або рішень арбітражу, механізми примусового виконання рішень залишатимуться неефективними. На шляху до успішної реалізації таких практик існують і значні виклики. Одним з них є відсутність достатньої правової визначеності щодо статусу та обов'язковості виконання рішень, прийнятих альтернативними методами, таких як медіація чи арбітраж. Крім того, проблема виникає через недостатній рівень правової обізнаності громадян щодо можливості використання АМВС, що може стримувати їх застосування на практиці. Важливим також є розроблення ефективних механізмів контролю за дотриманням угод, що укладаються в рамках медіації чи арбітражу, а також забезпечення належної гарантії виконання цих рішень без необхідності звертатися до суду [21, с.67].

Аналізуючи місце медіації у виконавчому провадженні, виникає застереження щодо її наслідків, адже не встановлена можливість зупинення виконавчого провадження чи зупинення строків; відсутнє застереження щодо винагороди чи судового збору. Крім того, виникає сумнів щодо її доцільності на стадії виконання судового рішення, адже сторони не реалізували право на

медіацію під час розгляду судової справи. Такі міркування спричинені, зокрема, пошуком можливостей уникнути сплати додаткових платежів або затягнути процес [140, с. 130.].

Рішенням Ради Приватних виконавців України від 06.11.2023 р. створено як її дорадчий орган Комітет з медіації та інших видів альтернативного врегулювання спорів при РПВУ та затверджене відповідне Положення. Комітет діє з метою поширення інформації серед приватних виконавців про альтернативні види врегулювання конфліктів (спорів), а саме медіацію. Завданням Комітету є: поєднання медіації та діяльності приватних виконавців для гарантованого вирішення питань.

Як і для будь-яких відносин, в яких укладається угода за результатами медіації, у сфері виконавчого провадження актуальним є питання щодо виконання досягнутих сторонами домовленостей.

Відповідно до ГПК України сторони можуть примиритися, у тому числі шляхом медіації, на будь-якій стадії судового процесу. Результат домовленості сторін може бути оформлений мировою угодою. В Законі України «Про медіацію» одним із ключових принципів медіації визнається її добровільність, яка в тому числі передбачає добровільність волевиявлення учасників медіації. Участь сторони в медіації не може вважатися визнанням такою стороною вини, позовних вимог або відмовою від позовних вимог (ст.5). Одним із обов'язкових пунктів, який має бути визначено в угоді за результатами медіації – це узгоджені сторонами медіації зобов'язання, способи та строки їх виконання, а також наслідки їх невиконання або неналежного виконання [122].

Світовий досвід показує, що існує декілька можливих варіантів надання примусової сили та приведення до виконання угод, укладених за результатами медіації. По-перше, можливе застосування загальних норм цивільного права і надання угоді за результатами медіації статусу цивільно-правового правочину (США, Англія та ін.). однозначно сформульовано зобов'язання сторін. По-друге, можливе надання угоді за результатами

медіації статусу судового рішення. Звісно, за умови присудової медіації така угода затверджується судовим рішенням, що не викликає особливих проблем щодо її виконання, водночас, за умови позасудової медіації, можливим є і прискорений порядок приведення угоди за результатами медіації у виконання рішенням суду. По-третє, можливість надання угоди за результатами медіації статусу арбітражного рішення передбачено законодавством Англії, Кореї, окремих штатів США, Правилами медіації Стокгольмської торгово-промислової палати [38, с.124.].

Медіація у сфері корпоративних правовідносин, зокрема у спорах, пов'язаних із реалізацією частки у статутному капіталі товариства, виступає ефективним альтернативним способом врегулювання конфліктів, який ґрунтується на принципах добровільності, конфіденційності та взаємного врахування інтересів сторін. Її застосування дозволяє уникнути тривалих судових процедур, знизити рівень конфліктності між учасниками правовідносин та забезпечити більш гнучке і взаємовигідне вирішення спору. Особливого значення медіація набуває у випадках, коли правовідносини мають складний корпоративний характер і пов'язані не лише з юридичними, а й економічними інтересами сторін, зокрема збереженням вартості активів товариства та стабільності його діяльності .

Водночас поширеність медіації у зазначеній сфері обмежується низкою факторів, серед яких: недостатній рівень нормативної деталізації процедур її застосування у виконавчому провадженні, відсутність усталеної практики використання медіації у корпоративних спорах, а також низький рівень обізнаності учасників правовідносин щодо її переваг. Специфіка конфліктів у сфері реалізації частки у статутному капіталі товариства у виконавчому провадженні, полягає у поєднанні учасників, які мають протилежні майнові, корпоративні інтереси, що може ускладнювати досягнення компромісу.

Медіація має значний потенціал як ефективний інструмент досудового та позасудового врегулювання корпоративних спорів, здатний доповнити традиційні механізми захисту прав. Її подальший розвиток вимагає

вдосконалення законодавчого регулювання, популяризації серед учасників корпоративних відносин та формування сталої практики застосування. У комплексі з іншими альтернативними способами вирішення спорів медіація може суттєво підвищити ефективність захисту прав та інтересів сторін і сприяти зменшенню навантаження на судову систему.

Висновки до Розділу 3.

На підставі проведеного дослідження судової практики у сфері реалізації частки у статутному капіталі в рамках виконавчого провадження встановлено, що через відсутність чіткої регламентації окремих стадій виконавчого провадження, неузгодженість між нормами корпоративного та виконавчого законодавства, виникають спори зокрема щодо:

процедури звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства (належність оцінки корпоративних прав, дотримання визначених законодавством строків, оскарження дій виконавця);

укладання фраздаторних договорів з метою уникнення звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства;

порушення переважного права на придбання частки в статутному капіталі товариства.

У сфері корпоративних правовідносин суди визнають належним способом захисту також оспорення не лише цивільно-правових договорів, а й правочинів, пов'язаних із передачею активів товариства, зокрема актів приймання-передачі майна, внесення майна до статутного капіталу інших юридичних осіб. Верховний Суд виходить з того, що такі акти, якщо вони спричиняють перехід прав на майно та мають ознаки волевиявлення сторін, можуть кваліфікуватися як правочини і, відповідно, бути визнані недійсними як фраздаторні.

Фраздаторні правочини у сфері корпоративних та виконавчих правовідносин становлять одну з ключових загроз ефективності захисту прав

кредиторів і виконання судових рішень, оскільки вони спрямовані на штучне виведення активів боржника, зокрема часток у статутному капіталі, з-під можливого звернення стягнення. Їх поширення свідчить про наявність системної проблеми зловживання правом та використання формально правомірних інструментів цивільного обороту всупереч принципам добросовісності. У цьому контексті інститут оспорення фраздаторних правочинів виконує важливу гарантійну функцію, спрямовану на відновлення майнової основи боржника та забезпечення реального виконання зобов'язань.

Мирова угода у виконавчому провадженні виступає важливим інструментом врегулювання спорів, який забезпечує реалізацію принципів диспозитивності та добровільності виконання зобов'язань, можливість досягнення балансу інтересів сторін, що особливо актуально у справах, пов'язаних із реалізацією частки у статутному капіталі, де конфлікти мають комплексний корпоративний та майновий характер. Водночас встановлений порядок подання та затвердження мирової угоди (через виконавця, у визначені строки, за наявності відкритого виконавчого провадження) суттєво ускладнює реалізацію права на мирову угоду через залежність від дій виконавця та відсутності ефективних механізмів їх оскарження у цій сфері.

Специфіка корпоративних спорів обумовлює підвищене значення медіації на стадії виконання, оскільки примусове звернення стягнення на корпоративні права (частку в статутному капіталі, корпоративні права боржника) може мати наслідком втрату контролю над товариством, корпоративні конфлікти між учасниками, блокування управління та зниження інвестиційної привабливості товариства. У таких випадках медіація виступає інструментом балансування інтересів стягувача, боржника та безпосередньо товариства як окремого суб'єкта корпоративних правовідносин. На відміну від процедури примусового виконання рішень, яка в тому числі передбачає арешт частки, її реалізацію на торгах, медіація дозволяє сторонам узгодити альтернативні варіанти погашення

заборгованості: поетапне виконання, зміну способу виконання, викуп частки іншими учасниками, що дозволить забезпечити інтереси товариства та його учасників, і можливого самого боржника.

Медіація у виконавчому провадженні дозволяє врахувати ці особливості та узгодити виконання рішення у спосіб, який не руйнує внутрішню корпоративну структуру товариства, що особливо важливо для збереження функціонування товариства та його сталого розвитку.

Таким чином, медіація у виконавчому провадженні, особливо у сфері корпоративних спорів, має системне значення як інструмент забезпечення балансу між примусовістю виконання судового рішення та необхідністю збереження корпоративної стабільності, майнової цілісності та ділової репутації товариства. Її впровадження відповідає сучасним тенденціям розвитку альтернативних методів вирішення спорів та концепції ефективного правосуддя, в межах якої стадія виконання розглядається не лише як завершальна, але й як гнучка фаза узгодженого досягнення фактичного результату з мінімальними економічними та репутаційними втратами.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження реалізації корпоративних прав боржника в рамках виконавчого провадження дозволило зробити такі висновки та пропозиції.

1. На підставі системного аналізу доктринальних, законодавчих та емпіричних підходів, сформованих в судовій практиці, до співвідношення понять «частка у статутному капіталі» та «корпоративні права» визначено, що предметом звернення стягнення у виконавчому провадженні є частка у статутному капіталі, а не корпоративні права.

Пропонується внести такі зміни:

Закон України «Про виконавче провадження» в п.1 ч.1 ст.10 замінити «корпоративні права» на «частку в статутному капіталі господарського товариства»;

Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань»:

- в ч.10 ст. 13 замінити «корпоративних прав» на «частки у статутному капіталі товариства господарського товариства»;
- у ст.25 накладення / зняття арешту «корпоративних прав» замінити на накладення / зняття арешту на «частку у статутному капіталі товариства господарського товариства»;
- у ст. 28 обтяження «корпоративних прав» замінити на обтяження «частик у статутному капіталі товариства господарського товариства».

2. У сучасній юридичній доктрині частка у статутному капіталі товариства розглядається не просто як майнове право, а як комплексний об'єкт, що поєднує організаційно-правову, майнову та функціонально-інвестиційну складову. Такий підхід відображає подвійну природу частки: як форми закріплення обсягу участі особи в товаристві (власне інтерес у товаристві), та самостійного оборотоздатного об'єкту приватних правовідносин, придатного зокрема до відчуження, застави, спадкування.

Виділено подвійну організаційно-структурну та майнову функціональну складову частки. З однієї сторони, частка виступає елементом організаційної структури товариства, що забезпечує реалізацію корпоративних прав учасника. З іншого – самостійним об'єктом цивільного обігу під час укладення правочинів, спрямованих на її відчуження. Така характеристика дозволяє розглядати частку не лише як інструмент участі у корпоративному управлінні, а й як об'єкт, який має еквівалентну економічну вартість і може бути предметом цивільного обороту за загальними правилами договірної права.

Частка забезпечує реалізацію внутрішнього інтересу її власника (через участь в управлінні, отримання частки прибутку, контролю за діяльністю товариства) та зовнішнього інтересу (через можливість відчуження, передачі у заставу або використання як об'єкта інвестування).

Виділено повний та обмежений правовий режим частки. На умовах повного правового режиму частка є самостійним оборотоздатним об'єктом, який наділяє його власника, відокремленого інституційно від самого товариства, сукупністю майнових та організаційно-управлінських (особистих) корпоративних прав.

На умовах обмеженого правового режиму частка належить товариству та не забезпечує набуття комплексу організаційно-управлінських (особистих) корпоративних прав, зокрема права голосу, права участі в управлінні, розподілі прибутку товариства, а також при розподілі майна товариства у разі його ліквідації.

3. Запропоновано закріпити в ЦК України таке визначення: «частка в статутному капіталі – це об'єкт, що засвідчує участь особи у статутному капіталі товариства у відсотковому співвідношенні до його загального розміру, визначає корпоративні права, поєднуючи організаційно-управлінську і майнову складові. У випадку придбання частки товариством можуть встановлюватись обмеження щодо реалізації організаційно-управлінської та майнової складових, визначені в законодавстві».

4. Особливість реалізації частки у статутному капіталі товариства в рамках виконавчого провадження зумовлена необхідністю забезпечення балансу приватноправових та публічних інтересів усіх суб'єктів відповідних правовідносин. Приватноправові інтереси передбачають забезпечення та захист інтересів кредитора (стягувача) щодо задоволення їх майнових вимог з однієї сторони, та товариства як самостійного суб'єкта корпоративних правовідносин, а також його учасників щодо збереження цілісності статутного капіталу, суб'єктного складу, фінансової стабільності та інвестиційної привабливості. Публічно-правовий інтерес полягає у забезпеченні ефективного виконавчого провадження як гарантії дієвості механізмів захисту прав, забезпечення законності та підтримання правопорядку. Особливості реалізації частки мають змістовний та процедурний характер, що зумовлено специфікою корпоративних прав та умовами їх реалізації.

По-перше, особливість реалізації частки в статутному капіталі товариства в рамках виконавчого провадження обумовлена подвійною природою корпоративних прав, які поєднують організаційно-управлінську і майнову складові та, попри різний правовий режим відчуження, функціонально пов'язані між собою. Накладення обтяження, арешту на частку обмежує лише частково майнову складову щодо заборони передання, відчуження частки та корпоративних прав, які з неї слідує. При цьому зі збереженням можливості реалізації організаційно-управлінських корпоративних прав. У випадку відчуження частки до нового набувача переходить весь комплекс корпоративних прав, які з неї слідує і майнові і організаційно-управлінські (немайнові), які окремо не можуть переходити та завжди належать виключно учаснику товариства.

По-друге, залежно від підстав звернення стягнення та процедури, відповідно до якої відбувається реалізація частки в статутному капіталі боржника, пріоритет над виконавчим законодавством отримує переважне право інших учасників на придбання частки.

По-третє, незважаючи на підстави звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства, для повноцінного набуття новим власником статусу учасника товариства необхідним є внесення змін до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

По-четверте, без належної реєстрації обтяжень, кредитор навіть попри укладання договору застави, може нести ризики щодо передачі частки в статутному капіталі товариства іншим суб'єктам. Враховуючи, що частка є складовою статутного капіталу товариства, не є виключенням ризики щодо зменшення її вартості через проблеми у діяльності товариства, втрати майна чи відчуження активів товариства на підставі фraudаторних договорів тощо.

По-п'яте, відсутність чіткої процедури визначення вартості частки, що зумовлює високий рівень суб'єктивізму та спірності результатів оцінки, та впливає на ефективність звернення стягнення, оскільки занижена або завищена вартість частки порушує баланс інтересів кредитора, боржника та інших учасників товариства.

5. Визначено пріоритетність застосування законодавства до відносин, які виникають у сфері переходу прав на частку в статутному капіталі залежно від підстав: перший рівень – приватні відносини, які регулюються корпоративним законодавством та визначають загальні засади розпорядження часткою за волевиявленням власника, в тому числі й щодо реалізації переважного права на придбання частки; другий рівень пріоритет законодавства у сфері застави частки в статутному капіталі товариства над корпоративним законодавством, відповідно пріоритет переважного права на придбання частки обтяжувачів над переважним правом учасників товариства; третій рівень пріоритет законодавства у сфері виконавчого провадження, в межах якого може допускатись реалізація переважного права учасників на придбання частки в статутному капіталі товариства, якщо реалізація частки відбувається не з аукціону; четвертий рівень – пріоритет законодавства у сфері банкрутства над корпоративним та законодавством у сфері застави.

6. Проведене дослідження досвіду зарубіжних країн щодо звернення стягнення на частку у статутному капіталі товариства та її реалізації в межах виконавчого провадження дозволяє зробити такі висновки.

По-перше, частка у статутному капіталі товариства визнається самостійним оборотозданим об'єктом, який підлягає відчуженню. В установчих документах товариства можуть встановлюватись обмеження щодо вільного розпорядження часткою (необхідність погодження товариства) або щодо включення до складу нових учасників.

По-друге, у випадку примусового звернення на частку та її реалізації на аукціоні може передбачатись переважне право учасників товариства, самого товариства або призначеної товариством особи на придбання частки. При цьому з метою захисту інтересів кредиторів може визначатись за якою може бути придбана частка.

По-третє, враховуючи, що частка прирівнюється до майнових прав, до відносин щодо звернення стягнення на частку виконавцями застосовуються положення законодавства щодо примусової реалізації майнових прав.

По-четверте, набуття статусу учасника товариства та легалізація переходу прав на частку пов'язується не лише з укладанням договору, придбання частки з аукціону, а обов'язково з реєстрацією відповідних змін у відповідних реєстрах.

По-п'яте, на відміну від законодавства України, яке передбачає можливість реалізації переважного права учасників товариства на придбання частки у випадку звернення стягнення на неї, крім реалізації на аукціоні, за законодавством європейських країн переважне право може надаватись крім учасників товариства безпосередньо товариству, а також особі, призначеній товариством. Такий підхід дозволяє максимально захистити інтереси товариства та забезпечити стабільність складу учасників. При цьому завдяки встановленню вимог щодо вартості придбання частки не створюються ризики для порушення прав та інтересів забезпечених кредиторів. Враховуючи зазначене, вбачається доцільним закріпити в національному

законодавстві переважне право товариства на придбання частки в статутному капіталі у випадку звернення на неї стягнення, якщо жоден з учасників товариства не скористався таким правом.

З метою реалізації такого права пропонується викласти ч. 5 ст.22 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» в такій редакції:

«5. Виконавець пропонує іншим учасникам товариства (крім тих, які письмово відмовилися від свого переважного права щодо частки) придбати частку відповідно до статті 20 цього Закону.

У випадку письмової відмови учасників від переважного права або не скористаються правом на придбання частки в порядку, визначеному законодавством, товариство має переважне право на придбання частки перед іншими набувачами. Для реалізації права товариство має протягом 10 днів після письмової відмови учасників або спливу строку для реалізації переважного права на придбання частки учасниками, повідомити виконавця та укласти договір-купівлі продажу частки.»

7. Залученість органів товариства залежить від стадії виконавчого провадження та може передбачати вчинення наступних дій.

По-перше, на етапі відкриття виконавчого провадження – отримання інформації про відкриття виконавчого провадження або арешт частки, доведення інформації до членів товариства з метою реалізації переважного права на придбання частки, якщо це передбачено процедурою, надання інформації виконавцю, необхідної для визначення належної вартості частки в статутному капіталі товариства. На практиці не є виключенням випадки, коли товариство не надає відомості, необхідні для розрахунку вартості частки боржника, що призводить до затягування виконавчого провадження через необхідність звернення виконавця з запитом про отримання з державних реєстрів інформації, необхідної для визначення вартості частки. У подальшому це може призводити до оскарження рішення виконавця або залученого ним фахівця про визначення вартості частки.

По-друге, це вжиття заходів щодо збереження майна та виконання вимог щодо обмеження обігу частки у випадку накладення арешту. На практиці відомі випадки, коли товариство вживало заходи щодо розпорядження майном, незважаючи на наявні обмеження в рамках виконавчого провадження. Укладання фраздаторних договорів перш за все було спрямовано на виведення активів з метою уникнення звернення на них стягнення. Здійснити відчуження частки може безпосередньо і сам учасник товариства незважаючи на накладення на неї арешту виконавцем. В такому випадку подання інформації для внесення змін до реєстру щодо зміни складу учасників товариства, якщо товариство було повідомлено про відкриття виконавчого провадження, є неналежним виконанням органами товариства покладених на них обов'язків.

По-третє, це вчинення дій щодо включення нового учасника до складу товариства у випадку продажу частки у виконавчому провадженні. Попри те, що на сьогодні реєстрація змін у складі учасників товариства не залежить виключно від рішення органів товариства та внесення змін до статуту, все ж таки реалізація новим учасником належним йому корпоративних прав може отримати як належне сприяння від органів товариства, так і навпаки перешкоди у доступі до інформації про діяльність товариства, не повідомляти про проведення загальних зборів тощо.

8. Для задоволення інтересів кредиторів шляхом звернення стягнення на частку практичне значення має ринкова вартість частки і її забезпеченість за рахунок наявних активів товариства.

Запропоновано одночасно з накладенням арешту на частку в статутному капіталі товариства накладати арешт на майно та або кошти товариства, пропорційно до розміру оплаченої частини частки такого учасника, з метою забезпечення прав та інтересів кредиторів та уникнення укладання фраздаторних договорів.

9. На підставі проведеного дослідження судової практики у сфері реалізації частки у статутному капіталі в рамках виконавчого провадження

встановлено, що через відсутність чіткої регламентації окремих стадій виконавчого провадження, неузгодженість між нормами корпоративного та виконавчого законодавства, виникають спори зокрема щодо:

процедури звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства (належність оцінки корпоративних прав, дотримання визначених законодавством строків, оскарження дій виконавця);

укладання фродакторних договорів з метою уникнення звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства;

порушення переважного права на придбання частки в статутному капіталі товариства.

10. Мирова угода у виконавчому провадженні виступає важливим інструментом врегулювання спорів, який забезпечує реалізацію принципів диспозитивності та добровільності виконання зобов'язань, можливість досягнення балансу інтересів сторін, що особливо актуально у справах, пов'язаних із реалізацією частки у статутному капіталі, де конфлікти мають комплексний корпоративний та майновий характер. Водночас встановлений порядок подання та затвердження мирової угоди (через виконавця, у визначені строки, за наявності відкритого виконавчого провадження) суттєво ускладнює реалізацію права на мирову угоду через залежність від дій виконавця та відсутності ефективних механізмів їх оскарження у цій сфері.

11. Медіація у виконавчому провадженні у сфері корпоративних спорів має системне значення як інструмент забезпечення балансу між примусовістю виконання судового рішення та необхідністю збереження корпоративної стабільності, майнової цілісності та ділової репутації товариства. Її впровадження відповідає сучасним тенденціям розвитку альтернативних методів вирішення спорів та концепції ефективного правосуддя, в межах якої стадія виконання розглядається не лише як завершальна, але й як гнучка фаза узгодженого досягнення фактичного результату з мінімальними економічними та репутаційними втратами.

12. З метою обмеження можливості укладання фраздаторних договорів, спрямованих на уникнення передання майна, корпоративних прав в межах виконавчого провадження, забезпечення прав та інтересів стягувача, кредитора та належного виконання рішення щодо звернення стягнення на частку (корпоративні права) пропонується внести такі зміни до законодавства:

ч.1 ст. 25 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» доповнити п.4 в такій редакції: «постанови виконавця про накладення/зняття арешту частки в статутному капіталі товариства»;

ч.2 ст. 28 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» доповнити п. 2-1 в такій редакції: «2) у Єдиному державному реєстрі містяться відомості про накладення арешту частки в статутному капіталі товариства на підставі постанови виконавця – у разі подання документів для державної реєстрації змін, пов'язаних зі зміною складу учасників або розміру їхніх часток, які перебувають під арештом;»;

ч.4 ст. 56 Закону України «Про виконавче провадження» викласти в такій редакції: «Копії постанов, якими накладено арешт на майно (кошти) боржника, виконавець надсилає банкам чи іншим фінансовим установам, органам, що здійснюють реєстрацію майна, реєстрацію обтяжень рухомого майна, реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань в день їх винесення».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабецька І. Я. Корпоративні правовідносини та корпоративні права: до проблеми визначення поняття. *Науково-інформаційний вісник Право*. 2013. №8. С. 150-155.
2. Баранець О. Як судові рішення формують бізнес-клімат України. *Юридична газета*. 2024. №7. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/yak-sudovi-rishennya-formuyut-biznesklimat-ukrayini.html> (Дата звернення: 30.03.2026).
3. Бевз С., Фуксман Д. Публічно-правове та приватно-правове регулювання окремих сфер суспільних відносин. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 132-144.
4. Беяневич О.А. Про визначення розміру статутного капіталу та визначення часток учасників ТОВ як способи захисту корпоративних прав Координата. 2024. URL: <https://coordynata.com.ua/pro-viznacenna-rozmiru-statutnogo-kapitalu-ta-viznacenna-castok-ucasnikiv-tov-ak-sposobi-zahistu-korporativnih-prav> (Дата звернення: 30.03.2026).
5. Беяневич О.А. Про способи захисту корпоративних прав. *Право і суспільство*. 2020. № 6. С.14-23.
6. Берназ-Лукавецька О.М. Проблемні питання при зверненні стягнення за договором застави корпоративних прав. *Часопис цивілістики*. Вип.20. С. 77-80.
7. Білецька Л. Нормативна і прецедентна фраздаторність в українському та зарубіжному судочинстві. 19.01.2023. URL: <https://zib.com.ua/ua/154493.html?utm> (Дата звернення: 30.03.2026).
8. Боєру В. С. Приватний виконавець як суб'єкт виконавчих процесуальних правовідносин: дис. ... д-ра філософії : 081 Право. Львів, 2023. 176 с.

9. Бутрин Н.С. Правочин як підстава виникнення та припинення корпоративних прав: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Івано-Франківськ, 2014. 207 с.

10. Васильєва В.А. проблеми розвитку корпоративного права. *Приватне право*. 2013. №1. С.135-145.

11. Вінтоняк Н.Д. Відповідальність посадових осіб ТОВ та АТ. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. №3. С. 116-119.

12. Гевко В. Ефективні способи захисту порушених, невизнаних або оспорюваних корпоративних прав та інтересів особи у суді. *Юридична Україна*. 2021. № 12. С.39-51.

13. Гевко В.Л. Належний та ефективний спосіб захисту корпоративних прав особи: спільні та відмінні ознаки. *Ефективність національних засобів захисту приватних прав та інтересів в Україні* [Електронний ресурс]: збірник матеріалів науково-практичного круглого столу (м. Київ, 03 грудня 2025 р.) / упорядник М. О. Гетманцев Київ: Електрон. текст. дані. НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2025. С.53-61

14. Господарський процесуальний кодекс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#n4100> (Дата звернення : 30.03.2026).

15. Гофельд Г.С. Відмежування фраздаторного правочину від фіктивного та удаваного правочинів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2024. Вип.86. Ч.2. С.82-86.

16. Грабован Л. Фраздаторні правочини у справах про банкрутство. *Судово-юридична газета*. 07.03.2025. URL: <https://sud.ua/uk/news/blog/325086-fraudatornye-sdelki-v-delakh-o-bankrotstve> (Дата звернення : 30.03.2026).

17. Граждански процесуален кодекс. В сила от 01.03.2008 г. URL: <https://www.justice.government.bg/home/normdoc/2135558368> (Дата звернення: 30.03.2026).

18. Григорчук М. Міжнародний і європейський досвід із застосування медіації як одного з інструментів вирішення корпоративних спорів. *Legal Bulletin*, 2020. С. 58–65.
19. Гриновець О.Б. Ускладнення у здійсненні виконавчого провадження: дис. ...д-ра філософії : 081 «Право», Львів, 2025. 183 с.
20. Гук Б. М. Проблеми дефініції поняття виконавчого провадження. *Університетські наукові записки*. 2009. № 1 (29). С. 101–106.
21. Денисова А.В. Виконавче провадження у контексті альтернативних методів вирішення спорів: перспективи та виклики. *Правова держава*. 2025. № 58. С. 61-70.
22. Деєв М.В. Щодо особливостей примусового виконавчого провадження в Україні сьогодні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Вип.4. Ч.1. С. 333-339.
23. Жорнокуй В. Г. Правове становище посадових осіб господарських товариств. *Актуальні питання забезпечення фінансової безпеки держави в умовах глобалізації*. Харків, 2022. С. 129-133
24. Жорнокуй В.Г. Правова природа права участі в управлінні господарським товариством. *Право і безпека*. 2011. № 5 (42). С. 216-220.
25. Жорнокуй, В. Г. Особи, що здійснюють функції органів підприємницьких товариств, як суб'єкти цивільної відповідальності. *Форум Права*. 2024. 79(2). С. 6–15. URL: <http://doi.org/10.5281/zenodo.10870789> (Дата звернення : 30.03.2026).
26. Закон за особените залози (Special Pledges Act of the Republic of Bulgaria). В сила от 01.04.1997 г. URL: <https://www.lex.bg/en/laws/ldoc/2133897734> (Дата звернення : 30.03.2026).
27. Здійснення і захист корпоративних прав в умовах правових режимів надзвичайної ситуації та воєнного стану в Україні / Васильєва В. А., Зозуляк О. І., Вінтоняк Н. Д., Сіщук Л. В.; за заг. ред. проф. В. А. Васильєвої. Київ: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2023. 250 с.

28. Зозуляк О. Сучасний інститут захисту корпоративних прав: досягнення доктрини та судової практики. *Сучасний інститут захисту корпоративних прав: досягнення доктрини та судової практики. Стан і засади реформування цивільного та житлового законодавства України: матеріали XXII наук.-практ. конф., присвяч. 102-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР, ректора Харківського юридичного інституту (1962–1987 рр.) В. П. Маслова (Харків, 9 лютого 2024 р.).* С.142-149.

29. Зудіхін О.В. Цивільно-правовий захист корпоративних прав учасників господарських товариств: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2011. 20 с.

30. Ільків О. В. Предмет застави як критерій диференціації заставних речових відносин. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* 2021. № 51. С. 92-96.

31. Іоніцой-Доценко О.П. Державна реєстрація в динаміці корпоративних відносин у товаристві з обмеженою відповідальністю. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових статей.* 2024. №6. С.182-202.

32. Іщенко Д.Ю. Інструменти діяльності приватних виконавців у системі права України: дис. ... д-ра філос. : 081 Право. Київ, 2023. 290 с.

33. Іщук Д.В. Окремі аспекти застави як способу забезпечення виконання зобов'язань за кредитним договором. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових статей.* 2024. Ви.66. С.67-68.

34. Калаур І.Р. Види майнових корпоративних прав та правові механізми їх здійснення. *Університетські наукові записки.* 2011. № 1 (37). С.100-104.

35. Каращук К. Медіація у виконавчому провадженні в Україні: основні проблеми та шляхи їх вирішення. *Комунікація як чинник транспарентності соціальної взаємодії: психологічний, історичний,*

правовий, економічний та політичний виміри : Матеріали III Міжнар. наук.практ. конф. (м. Тернопіль, 09–10 трав. 2024 р.). Тернопіль, 2024.С.67-71.

36. Каращук К.Л. Медіація у виконавчому провадженні. : дис. ... д-ра філос. : 081 Право. Одеса, 2025. 231 с.

37. Кібенко О. Р. Роль належного та ефективного способу захисту корпоративних прав у досягненні завдань господарського судочинства. Круглий стіл на тему: «Питання способів захисту порушеного права у господарському судочинстві». м. Київ, 28.09.2023 URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_Efekt_spos_zah_korpor_prav.pdf (Дата звернення: 30.03.2026).

38. Коваленко І., Поєдинок В. Медіація в корпоративних спорах. *Право України*. 2021. №6. С.117-127.

39. Коваленко О. Посадові особи господарських товариств відповідатимуть за завдані збитки по-новому. *Закон і бізнес*. 17.02.2025. URL: https://zib.com.ua/ua/166087-posadovi_osobi_tovaristv_vidpovidatimut_za_zavdani_zbitki_po.html (Дата звернення: 30.03.2026).

40. Кодекс корпоративного управління Акціонерного товариства «ЮНЕКС БАНК». Затверджено Рішенням єдиного акціонера Акціонерного товариства «ЮНЕКС БАНК» компанією НАПАЛОР ХОЛДІНГЗ ЛТД/ NAPALOR HOLDINGS LTD № 11(58) від «16» грудня 2024 року. Київ. 2024. 15 с.

41. Кодекс України з процедур банкрутства. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#n1012> (Дата звернення: 30.03.2026).

42. Колосов Р.В. Корпоративні права в Українському законодавстві: поняття та зміст. *Часопис цивілістики*. 2020. Вип. 36. С. 40-44.

43. Колотуха К. А. Як звернути стягнення на частку учасника у ТОВ 2022. URL:

https://protocol.ua/ua/yak_zvernuti_styagnennya_na_chastku_uchasnika_u_tov/

(Дата звернення: 30.03.2026).

44. Коструба А.В. Субстандартні способи захисту корпоративних прав. *Правовий захист корпоративних прав за законодавством України та країн Європейського Союзу: Збірник наукових праць за матеріалами XVII Міжнародної науково-практичної конференції (27-28 вересня 2019 року, м. Івано-Франківськ) / НДІ приватного права і підприємництва імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України; за ред. д-ра юрид. наук, акад. НАПрН України В. В. Луця. – Івано-Франківськ, 2019. С.120-123.*

45. Кравчук В.М. Припинення корпоративних правовідносин в господарських товариствах: дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.03. Львів, 2009. 434 с.

46. Крат В. Фраудаторні правочини в ракурсі практики касаційного суду. 25 квітня 2025 року. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/Prezent_fraydat_pra_voch_kas_sud.pdf (Дата звернення: 30.03.2026).

47. Крат В.І. Гра з правочинами: за допомогою яких дій боржник намагається унеможливити повернення боргу. 2021. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1167934/> (Дата звернення: 30.03.2026).

48. Кулага Е. Мельниченко О., Проблеми правового статусу наглядової ради державного акціонерного товариства. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2020. № 4(115). С. 35-40.

49. Кулага Е.В. Фідуціарні обов'язки у сфері корпоративного управління: окремі аспекти правового регулювання. *Правове забезпечення соціально орієнтованої економіки: Матеріали круглого столу (27 квітня 2021 року)*. 2021.КНТУ. С.52-57.

50. Кухарев О.Є. Правовий режим частки у статутному (складеному) капіталі господарського товариства у сфері інвестиційної діяльності. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2023. Том 34 (73) № 4. С.41-45.

51. Куценко Д.М. Юридичні особливості використання корпоративних прав у якості застави: загрози для кредиторів. *Вісник Черкаського університету. Серія «Економічні науки»*, 2016. №1. С.87-95.

52. Леонов К.Ю. Поняття та зміст корпоративних прав як об'єкта цивільних правовідносин. *Університетські наукові записки*. 2020. № 3-4 (75-76). С. 182-189.

53. Лисенко С. Фраудаторність: ВС розмежував корпоративні акти і правочини. *Юридична газета*. 27.03.2025. URL: <https://unba.org.ua/publications/10101-fraudatornist-vs-rozmezhuval-korporativni-akti-i-pravochini.html>

54. Лисенко Ю.О. Органи управління та посадові особи господарських товариств. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. Випуск 90. Ч. 2. 2025. С. 118-122

55. Лисенко Ю.О. Порухення переважного права на придбання частки у випадку звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 5 грудня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. С.228-230.

56. Лисенко Ю.О. Посадові особи господарських товариств: поняття та принципи діяльності. *Сучасний стан та перспективи розвитку української правової науки*: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 17 травня 2025 р.) / відп. ред. К.А. Возняковська, Ю.В. Цуркан-Сайфуліна, Т.А. Латковська. Чернівці, 2025. С.177-179.

57. Лисенко Ю.О. Правове регулювання переходу прав на частку в статутному капіталі господарського товариства у виконавчому провадженні *Право і суспільство*. 2025. №2. С.808-814.

58. Лисенко Ю.О. Правові засади та практичні аспекти використання фідучіарних обов'язків у господарських товариствах. *Право та державне управління*. №2. 2025. С.50-54.

59. Лисенко Ю.О. Реалізація частки у статутному капіталі товариства в рамках виконавчого провадження. *Modern Achievements in Legal Science and Practice* (March 19–20, 2025. Riga, the Republic of Latvia) : International scientific conference. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. С. 265-266.

60. Ліберман М. Гніт фідучіарних обов'язків. *Закон і бізнес*. 2020. URL: <https://zib.com.ua/ua/145034-fiduciarni-obovyazki-buti-direktorom-pidприємства-stae-rizik.html> (Дата звернення: 30.03.2026).

61. Лукач І.В. Що відчужується: корпоративні права чи частка в статутному капіталі? *Юридичний науковий журнал*. 2015.№1. С. 71-73.

62. Лукомська О. Захист переважного права учасників ТОВ у практиці Верховного Суду. URL: <https://zakon-pro.ligazakon.net/document/VSS01470?land=UA&context=UA> (Дата звернення: 30.03.2026).

63. Медіація у виконавчому провадженні: міжнародний досвід та перспективи для України - Проєкт ЄС «Право-Justice» провів Стратегічну сесію для АПВУ. 05.10.2022. URL: <https://www.pravojustice.eu/ua/post/mediaciya-u-vikonavchomu-provadžhenni-mizhnarodnij-dosvid-ta-perspektivi-dlya-ukrayini> (Дата звернення: 30.03.2026).

64. Моментом переходу корпоративних прав із частки у статутному капіталі є юридичний факт державної реєстрації зміни складу учасників – ВП ВС. 22.02.2021. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/presentation/news/1155710> (Дата звернення: 30.03.2026).

65. Мужик Н. Виконання виконавчих написів нотаріуса під час воєнного стану. *Юридична газета*. 27.01.2023 р. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/vikonannya-vikonavchih-napisiv-notariusa-pid-chas-voennogo-stanu.html>

66. Непомящая І.О. Цивільно-правовий аспект реєстрації майнових прав. : дис. ...д-ра філософії : 081 «Право», Одеса, 2021, 155 с.
67. Нижний С.В. Правове регулювання застави корпоративних прав. *Університетські наукові записки*. 2006. №34 (19-20). С.187-192.
68. Огляд практики застосування Верховним Судом Закону України «Про виконавче провадження» у господарських справах URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Ogljad_KGS_1.pdf (Дата звернення: 30.03.2026).
69. Огляд судової практики Верховного Суду щодо оспорування фраздаторних правочинів (правочинів, вчинених боржником на шкоду кредитору) у цивільних спорах. Рішення, внесені до ЄДРСР, за 2018–2023 роки. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Tematychnyi_ohliad_fraudatorni_pravochyny_21_02_2024.pdf (Дата звернення: 30.03.2026).
70. Охорона прав суб'єктів корпоративних відносин: монографія / За заг. ред. академіка НАПрН України В. В. Луця. 194 с.
71. Пелипенко О.С. Застава корпоративних прав. : дис. ... канд. юрид. наук 12.00.04. Харків, 2015. 165 с.
72. Пилипенко О.І. Застава корпоративних прав : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04, Харків, 2015. 20 с.
73. Пилипенко О.І. Корпоративні права як предмет застави: обліковий аспект. *Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Економіка*. 2010. Спецвип. 29. Ч. 2. С. 41–45.
74. Погрібний Д.І. Перехід частки учасника у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю до іншого учасника. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «ПРАВО»*. 2011. Вип. № 10. С. 199-202.
75. Податковий кодекс 2 грудня 2010 року № 2755-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (Дата звернення: 30.03.2026).

76. Порядок ведення облікової системи часток товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю: Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку 17 травня 2023 року № 525. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0525863-23#Text> (Дата звернення: 30.03.2026).

77. Постанова Великої Палати ВС від 8 червня 2021 р. Справа № 906/1336/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98235822> (Дата звернення: 30.03.2026).

78. Постанова Верховного Суду 18 лютого 2025 року. Справа № 916/5751/23. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=125264878> (Дата звернення: 30.03.2026).

79. Постанова Верховного суду 22 січня 2022 року. Справа № 925/819/17. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=102939693> (Дата звернення: 30.03.2026).

80. Постанова Верховного Суду в складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 31.03.2021 року. Справа № 923/875/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96145751> (Дата звернення: 30.03.2026).

81. Постанова Верховного Суду в складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 05 липня 2018 року. Справа № 922/2878/17. URL: <https://verdictum-pro.ligazakon.net/document/75218396> (Дата звернення: 30.03.2026).

82. Постанова Верховного Суду від 07 вересня 2022 року. Справа № 910/16579/20 URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=107140913> (Дата звернення: 30.03.2026).

83. Постанова Верховного Суду від 02 жовтня 2025 року. Справа № 910/5625/23. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=130881134> (Дата звернення: 30.03.2026).

84. Постанова Верховного Суду від 03 лютого 2021 року. Справа № 911/459/20 URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=94764278> (Дата звернення: 30.03.2026).

85. Постанова Верховного Суду від 04 жовтня 2023 року. Справа № 910/20057/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114020700> (Дата звернення: 30.03.2026).

86. Постанова Верховного суду від 04 січня 2023 року. Справа № 560/5558/20 URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=108260131&red=100003dea9dd40ffc0fb74739193cd8fadecd4&d=5> (Дата звернення: 30.03.2026).

87. Постанова Верховного Суду від 05 жовтня 2022 року. Справа № 201/136/15. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=106637572> (Дата звернення: 30.03.2026).

88. Постанова Верховного Суду від 06 лютого 2025 року. Справа № 924/751/20. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=125264574> (Дата звернення: 30.03.2026).

89. Постанова Верховного Суду від 11 жовтня 2021 року. Справа № 910/5971/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101989926> (Дата звернення: 30.03.2026).

90. Постанова Верховного Суду від 14 березня 2023 року. Справа № 904/1774/21. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=109673258> (Дата звернення: 30.03.2026).

91. Постанова Верховного Суду від 15.07.2021 р. Справа № 909/863/19 URL: [https://protocol.ua/ua/u_razi_porushennya_perevagnogo_prava_na_kupivly_u_chastki_tov_uchasnik_mae_pravo_pred_yaviti_pozov_pro_perevedennya_prav_ta_obov_yazkiv_pokuptsya_chastki_u_statutnomu_kapitali_\(kgs_vs_u_spravi_9_09_863_19_vid_15_07_2021\)/](https://protocol.ua/ua/u_razi_porushennya_perevagnogo_prava_na_kupivly_u_chastki_tov_uchasnik_mae_pravo_pred_yaviti_pozov_pro_perevedennya_prav_ta_obov_yazkiv_pokuptsya_chastki_u_statutnomu_kapitali_(kgs_vs_u_spravi_9_09_863_19_vid_15_07_2021)/) (Дата звернення: 30.03.2026).

92. Постанова Верховного Суду від 15.08.2019 р. Справа № 35/164-09. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=83691837> (Дата звернення: 30.03.2026).

93. Постанова Верховного Суду від 16 жовтня 2020 року. Справа № 910/12787/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92705206> (Дата звернення: 30.03.2026).

94. Постанова Верховного Суду від 18 листопада 2020 року. Справа № 569/6427/16. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=93053362&> (Дата звернення: 30.03.2026).

95. Постанова Верховного Суду від 18.12.2024 року. Справа № 916/379/23. URL: <https://zakononline.ua/court-decisions/show/124809039> (Дата звернення: 30.03.2026).

96. Постанова Верховного Суду від 20 вересня 2023 року. Справа № 752/11324/14-ц. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=113654569> (Дата звернення: 30.03.2026).

97. Постанова Верховного Суду від 22 червня 2023 року. Справа N 915/533/21 URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/111888193?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01 (Дата звернення: 30.03.2026).

98. Постанова Верховного Суду від 22.10.2019 р. Справа № 923/876/16. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/85614604> (Дата звернення: 30.03.2026).

99. Постанова Верховного Суду від 23.02.2024 року. Справа №910/9426/23. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=117402156> (Дата звернення: 30.03.2026).

100. Постанова Верховного Суду від 24 листопада 2019 року. Справа №405/1820/17 <https://zakononline.ua/court-decisions/show/83387308> (Дата звернення: 30.03.2026).

101. Постанова Верховного Суду від 30 вересня 202 року. Справа № 753/16296/14-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92566561> (Дата звернення: 30.03.2026).

102. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 06 квітня 2021 року. Справа №906/262/20 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96377058> (Дата звернення: 30.03.2026).

103. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 24 жовтня 2019 року. Справа 927/807/18 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85211417> (Дата звернення: 30.03.2026).

104. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 13 березня 2024 року. Справа 902/1055/22 URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=125264577> (Дата звернення: 30.03.2026).

105. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 28 липня 2021 року. Справа № 904/1112/20 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98812421> (Дата звернення: 30.03.2026).

106. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третньої судової палати Касаційного цивільного суду від 23 лютого 2022 року року. Справа №607/3781/18 URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=104045133> (Дата звернення: 30.03.2026).

107. Постанова КГС ВС від 14 червня 2022 р. у справі № 904/4790/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104747629> (Дата звернення: 30.03.2026).

108. Постанова Південно-західного апеляційного господарського суду від 28.01.2021 року. Справа № 915/2330/19 URL: <https://zakononline.ua/court-decisions/show/94589390> (Дата звернення: 30.03.2026).

109. Постанова Північного апеляційного господарського суду від 14 січня 2025 року. Справа № 910/16754/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124658115> (Дата звернення: 30.03.2026).

110. Постанова Північного апеляційного господарського суду від 29 жовтня 2024 р. Справа № 910/1460/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122865350> (Дата звернення: 30.03.2026).

111. Постанова Центрального апеляційного господарського суду від 03.11.2022 року. Справа N 904/1774/21 URL: <https://verdictum-pro.ligazakon.net/document/107348735> (Дата звернення: 30.03.2026).

112. Притуляк В.М. Особливості визнання мирової угоди та примусового виконання ухвали про затвердження мирової угоди на стадії

примусового виконання. *Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. ім. Ю. С. Червоного (м. Одеса, 18 груд. 2015 р.) / уклад. : І. В. Андронов, М. В. Волкова, Р. Ф. Гонгало ; МОН України ; НУ ОЮА. - Одеса : Фенікс, 2015. С.146-148.

113. Притуляк В.М. Повноваження суду при примусовому виконанні судових рішень у цивільних справах. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2016. 205 с.

114. Про виконавче провадження: Закон України 2 червня 2016 року. № 1404-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (Дата звернення: 30.03.2026).

115. Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності приватних виконавців та примусового виконання судових рішень, рішень інших органів (посадових осіб) у період дії воєнного стану» від 27.07.2022 року 2455-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2455-20#n14> (Дата звернення: 30.03.2026).

116. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення корпоративного управління: Закон України від 22.02.2024 р. № 3587-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3587-20#n64> (Дата звернення: 30.03.2026).

117. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України 15 травня 2003 року № 755-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (Дата звернення: 30.03.2026).

118. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 18 листопада 2003 року. № 1255-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1255-15#Text> (Дата звернення: 30.03.2026).

119. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (Дата звернення: 30.03.2026).

120. Про заставу: Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2654-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2654-12#Text> (Дата звернення: 30.03.2026).

121. Про затвердження Порядку реалізації арештованого майна: наказ Міністерства юстиції України від 29.09.2016 р. № 2831/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1301-16#Text> (Дата звернення: 30.03.2026).

122. Про медіацію: Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (Дата звернення: 30.03.2026).

123. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб: Закон України від 9 січня 2025 року № 4196-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#n205> (Дата звернення: 30.03.2026).

124. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19 березня 1996 року № 93/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Дата звернення: 30.03.2026).

125. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України 6 лютого 2018 року № 2275-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/2275-19/conv#n124> (Дата звернення: 30.03.2026).

126. Рєзнєкова В.В., Кравець І.М., Лукомська О.В. Частка (частина частки) у статутному капіталі ТОВ, її оборотоздатність: проблеми теорії і практики. *Право України*. 2021. № 6. С. 162-182.

127. Рїшення Господарського суду Волинської області 03 квітня 2024 року. Справа № 903/1118/23. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/118290851/> (Дата звернення: 30.03.2026).

128. Рішення Господарського суду Волинської області від 25 лютого 2009 року. Справа № 07/25/9-76. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/6147306> (Дата звернення: 30.03.2026).

129. Рішення Господарського суду Івано-Франківської області від 08.02.2024 року. Справа № 909/1062/23. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/116854123/> (Дата звернення: 30.03.2026).

130. Рішення Господарського суду Львівської області 16.05.2024 року. Справа № 914/3828/23. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/119261820/> (Дата звернення: 30.03.2026).

131. Рішення Господарського суду м. Києва 04.10.2022 року. Справа № 902/145/22. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/106799682/> (Дата звернення: 30.03.2026).

132. Рішення Господарського суду Миколаївської області від 24.01.2020 року. Справа № 915/499/19 URL: <https://zakononline.ua/court-decisions/show/87362643>. (Дата звернення: 30.03.2026).

133. Рішення Миколаївського окружного адміністративного суду від 22 лютого 2019 р. Справа № 400/3228/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80026736> (Дата звернення: 30.03.2026).

134. Рішення Томаківського районного суду Дніпропетровської області 11.06.2024 року. Справа № 195/953/23. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/119820739/> (Дата звернення: 30.03.2026).

135. Рогащ Л. Деякі питання вирішення правових проблем у спорах щодо відповідальності пов'язаних з банком осіб за шкоду, завдану банку. Пілотне рішення ВП ВС від 25.05.2021 справа № 910/11027/18 URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://supreme.court.gov.ua/user/files/media/new_folder_for_uploads/supreme/prezent_rogach_bank_spori.pdf (Дата звернення: 30.03.2026).

136. Романенко В.О. Особливості здійснення права на участь в управлінні повними та командитними товариствами. *II науково-практична конференція*. м. Хмельницький, 20-21 вересня 2024 р. С. 11-15.

137. Русецька О.О. Правовий статус учасників виконавчого провадження.. : дис. ...д-ра філософії : 081 «Право», Одеса, 2025. 192 с.

138. Самох М. Ю. Фраудаторні та фіктивні правочини: порівняльно-правовий аспект. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. Вип.4. С.51-56.

139. Севостьянова М.І. Правовий режим частки у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю. *Вісник ХНУВС*. 2024. № 2 (105). С. 52-61.

140. Селіванов О. Мирова угода у виконавчому провадженні. *Право України*. 2023. №4. С. 124-136.

141. Система електронних торгів арештованого майна) URL: <https://setam.net.ua/search/result?q=%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%BA%D0%B0+%D0%B2+%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%83> (Дата звернення: 30.03.2026).

142. Сібільов Д. М. Процедури медіації у виконавчому провадженні. *Матеріали круглого столу, присвяченого 100-й річниці від дня народження завідувача кафедри цивільного процесу Харківського юридичного інституту (1972–1982 рр.), доцента Леоніда Яковича Носка* / за ред. проф. К. В. Гусарова (м. Харків, 15 грудня 2021 р.). – Харків : ТОВ «Оберіг», 2022. С. 50-52.

143. Січевлюк В.А. Процедура звернення стягнення на заставлені корпоративні права в договірному (позасудовому) порядку. *Правничий вісник університету Крок*. 2010. № 6 (1). С. 41-51.

144. Сіщук А. Корпоративні права як об'єкт цивільного обороту. *Університетські наукові записки*, 2020, Том 19, № 1 (73). С. 67-76.

145. Сіщук Л.В. Належні способи захисту корпоративних прав учасника ТОВ при відчуженні. *Проблеми вдосконалення приватноправових*

механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав : матеріали науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Чингізхана Нуфатовича Азімова (Харків, 15 грудня 2021 р.). Харків, 2021. С.109-113.

146. Сіщук Л.В. Правова природа корпоративних прав: питання речових ознак. *Рекодифікація речового права* : збірник матеріалів XIV Міжнародного цивілістичного форуму (м. Київ, 16 травня 2025 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2025. С.130-134.

147. Смітюх А.В. Корпоративні права та корпоративні паї (частки): теоретикоправові засади. : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / А.В. Смітюх, Київ, 2018. 561 с.

148. Солдаткін О. Звернення стягнення на частку у статутному капіталі ТОВ: проблемні моменти законодавчого регулювання *Юридична газета*. 2019. № 50 (704). URL: <https://vurgazeta.com/publications/practice/korporativne-pravo-ma/zvernennva-stvagnennva-na-chastku-u-statutnomu-kapitali-tov-problemni-momenti-zakonodavchogo-regulvu.html> (Дата звернення: 30.03.2026).

149. Сороченко А. В. Корпоративні права та обов'язки: господарськоправовий аспект. : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04. Київ, 2015. 177 с.

150. Спасибо-Фатєєва І.В. Права на частку в статутному капіталі у складі спадщини. С.17-19. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a7db741d-409b-4f7a-8d71-06dc851dd4bd/content> (Дата звернення: 30.03.2026).

151. Суханов М.О. Корпоративні права та обов'язки учасника товариства з обмеженою відповідальністю. – : дис. ...д-ра філософії : 081 Право. Львів, 2022. 261 с.

152. Телявський А. М. Правочини у виконавчому провадженні. : дис. ...д-ра філософії : 081 Право. Львів, 2025. 180 с.

153. Ткачук І.О. Особливості правового режиму фідучіарних обов'язків, що виникають між товариством та його посадовими особами, на прикладі Великої Британії. *Нове українське право*. 2024. Вип. 5. С.136-140

154. Томчишен С. Призначення та принципи здійснення переважного права на викуп часток (акцій) у статутному капіталі господарських товариств. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. №2. С. 121-132.

155. Ульянова Г.О. Медіація у міжнародних комерційних спорах в Україні: правові аспекти та перспективи. *Академічні візії*. 2024. №36. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1657>

156. Уразова Г. О. Доктрина фідучіарних обов'язків органу або посадової особи юридичної особи. *Доктрина приватного права: традиції та сучасність*: матеріали XX наук.-практ. конф., присвяч. 100-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР, ректора Харків. юрид. ін-ту (1962–1987 рр.) В. П. Маслова (Харків, 4 лют. 2022 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. цивіл. права № 1, Каф. цивіл. права № 2; Нац. акад. прав. наук України, Від-ня цивіл.-прав. дисциплін; Харків. обл. осередок Всеукр. гром. орг. «Асоц. цивілістів України». Харків: Право, 2022. С. 298-300.

157. Ухвала Верховного Суду від 26 березня 2025 року. Справа № 904/1615/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126211736> (Дата звернення: 30.03.2026).

158. Ухвала господарського суду від 09.07.2024р. Справа № 910/1460/17. <https://zakononline.ua/court-decisions/show/120452489> (Дата звернення: 30.03.2026).

159. Ухвала Господарського суду Дніпропетровської області 02.07.2024 р. Справа № 904/1615/22 URL:<https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/120114711/?> (Дата звернення: 30.03.2026).

160. Ухвала Господарського суду Київської області від 6 жовтня 2020 р.. Справа № 904/36/19 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92439010>. (Дата звернення: 30.03.2026).

161. Ухвала господарського суду м. Києва від 28.04.2020 р. Справа № 910/6430/19. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88953862> (Дата звернення: 30.03.2026).

162. Ухвала Господарського суду Одеської області від 29 серпня 2023 р.м. Одеса Справа № 916/3821/21. URL:<https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/113203150/> (Дата звернення: 30.03.2026).

163. Ухвала Господарського суду Харківської області від 12 травня 2025 року. Справа № 922/3349/24 URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/127249153> (Дата звернення: 30.03.2026).

164. Ухвала Малиновського районного суду м. Одеси від 03 квітня 2025 року Справа №521/2913/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126436532> (Дата звернення: 30.03.2026).

165. Фурса С. Медіація в Україні: актуальні питання теорії і практики та необхідність законодавчої регламентації. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2014. №1 (99). С. 5-8.

166. Фурса С.Я. Деякі концептуальні підходи до вирішення проблем звернення стягнення на майно боржника у виконавчому процесі України / *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2013. № 4(98). С. 8-12.

167. Харитонов Є.О. Фідуціарні обов'язки учасників корпоративних відносин в праві ЄС та законодавстві держав-членів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №10. С. 731-734.

168. Харитонova О.І., Галупова Л.І. Медіація як альтернативний спосіб врегулювання конфліктів у сфері корпоративного права. *Часопис цивілістики*. 2024. Вип.53. С. 47-53.

169. Харитонova О.І., Харитонов Є.О. Деякі проблеми теорії правовідносин, що виникають при захисті корпоративних прав. *Проблеми охорони прав суб'єктів корпоративних правовідносин*: Мат. Міжнар. наук.-прак. конф., присвяченої 10-ій річниці створення Лабораторії з вивчення проблем корпоративного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України (проведеної Лабораторією з вивчення проблем корпоративного права НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України спільно з Юридичним інститутом Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника 23-24 вересня 2011 року) – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2012. С.160-165.

170. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n669> (Дата звернення: 30.03.2026).

171. Цікало В. Засади здійснення та захисту корпоративних прав: поняття й види. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №6. С.61-65.

172. Цікало В. І. Засада пропорційності здійснення корпоративних прав : монографія / В. І. Цікало. – Вид. 2-ге, перероблене і доповнене. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. 590 с.

173. Цікало В.І. Засада пропорційності здійснення переважного права учасників товариства на придбання частки (її частини) іншого учасника. *Juris Europensis Scientia*. 2023. Вип.1. С.42-46.

174. Цікало В.М. Класифікація способів захисту прав учасників господарських товариств в період оновлення корпоративного законодавства. *Наукові перспективи*. 2023. № 4 (34). С.500-513.

175. Шемета Т. М. Перехід частки учасника в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю. : дис. ...д-ра філософії : 081 Право. Вінниця, 2020. 245 с.

176. Шемета Т. Частка в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю: поняття, правова природа. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 1. С. 55-60.

177. Шпуганич І.І., Суханов М.О. Звернення стягнення на частку у статутному капіталі товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю як підстава припинення корпоративних прав учасника. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2025. Вип.88: Ч.1. С. 432-437.

178. Шуляр Р., Юрченко Р. Переломний момент: коли особа набуває статусу учасника ТОВ? *Юридична газета*. 2020. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/korporativne-pravo-ma/perelomniy-moment-koli-osoba-nabuvae-statusu-uchasnika-tov.html>

179. Щербак С.В. Примирення сторін у виконавчому процесі та посередництво: спірні питання. *Цивілістична процесуальна думка*. 2016. № 3. С. 64–68.

180. Щербина В.С. та Боднар Т.В. Відповідальність посадових осіб за збитки, завдані юридичній особі: матеріально-правовий та процесуально-правовий аспект. *Право і суспільство*. 2023. №1. С. 120-128

181. Щодо виконання виконавчих написів нотаріуса: лист Міністерства юстиції України від 28.10.2022 р. № 99959/111050-33-22/20.5.1 <https://apvu.com.ua/tpost/r98e8v7xj1-rozyasnennya-mnsterstva-yustits-schodo-z>

182. Щодо результатів розгляду листа Асоціації приватних виконавців України від 11.01.2023 No 2/01-03. лист Міністерства юстиції України від 24.02.2023 р. No 22635/4907-33-23/20.5.1 URL: <https://drive.google.com/file/d/1MoYWz3v2-0CMmAnwQBI6F8KiF9k68FgA/view> (Дата звернення: 30.03.2026).

183. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB). Ausfertigungsdatum: 18.08.1896. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/> (Дата звернення: 30.03.2026).

184. Code civil France URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721 (Дата звернення: 30.03.2026).

185. Code de commerce France. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000005634379/2004-08-21 (Дата звернення: 30.03.2026).

186. Codice Civile Italiano (Regio Decreto 16 marzo 1942, n. 262) URL: <https://www.gazzettaufficiale.it/dettaglio/codici/codiceCivile> (Дата звернення: 30.03.2026).

187. Codice di procedura civile Regio decreto 28 ottobre 1940, n. 1443 URL: https://www.gazzettaufficiale.it/dettaglio/codici/proceduraCivile/473_1_2 (Дата звернення: 30.03.2026).

188. Commercial Act Bulgaria. URL: <https://www.bulgaria-commercial-law.bg/commerce-act.html> (Дата звернення: 30.03.2026).

189. Dzsula Marianna: A bírói jogértelemzés szerepe a Ptk. Harmadik könyvének alkalmazása során (GJ, 2024/9-10., 36-44. o.). Gazdaság és Jog. 2024. №9-10. URL: <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/3316008> (Дата звернення: 30.03.2026).

190. Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbHG). Zuletzt geändert durch Art. 21 G v. 23.10.2024 I Nr. 323. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/gmbhg/> (Дата звернення: 30.03.2026).

191. Glapiak Adrianna Egzekucja udziałów w spółce z o.o. – czy jest możliwa? 14.05.2024 URL: <https://www.ifirma.pl/blog/egzekucja-udzialow-w-spolce-zoo-czy-jest-mozliwa/#udzialy-spolki-zoo-jako-przedmiot-egzekucji-sadowej> (Дата звернення: 30.03.2026).

192. Insolvenzordnung. Ausfertigungsdatum: 05.10.1994. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/inso/> (Дата звернення: 30.03.2026).

193. Kodeks spółek handlowych z dnia 15 września 2000 r. Czytaj więcej w Systemie Informacji Prawnej LEX: URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzuzdziennik-ustaw/kodeks-spolek-handlowych-16886516> (Дата звернення: 30.03.2026).

194. Kotaniec Maria Zajęcie udziałów w spółce przez komornika – kluczowe aspekty prawne. 29.06.2025. URL: <https://mklegal.eu/zajecie-udzialow->

w-spolce-przez-komornika-klegal/#Ograniczenia_w_zbyciu_zajetych_udzialow
(Дата звернення: 30.03.2026).

195. Kúria Gfv.30.206/2020/11. Az Alkotmánybíróság 3010/2022. (I. 13.) AB végzéssel a Kúria határozata ellen előterjesztett alkotmányjogi panaszt visszautasította. URL: <https://jogkodex.hu/doc/3468312> (Дата звернення: 30.03.2026).

196. Mediating Corporate Governance Conflicts and Disputes By Eric M. Runesson and Marie-Laurence Guy Foreword from Mervyn E. King, SC URL: <https://www.ifc.org/content/dam/ifc/doc/mgrt-pub/focus4-mediation-12.pdf> (Дата звернення: 30.03.2026).

197. Polgári Törvénykönyvről évi V. Törvény 2013 URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1300005.TV×hift=20260301> (Дата звернення: 30.03.2026).

198. Regulation (EU) 2020/1503 of the European Parliament and of the Council of 7 October 2020 on European crowdfunding service providers for business, and amending Regulation (EU) 2017/1129 and Directive (EU) 2019/1937 URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2020/1503/oj/eng?eliuri=eli%3Areg%3A2020%3A1503%3Aoj&locale=en> (Дата звернення: 30.03.2026).

199. Securing debt with a pledge of shares. Directorate for Legal and Administrative Information 22 March 2024. URL: <https://entreprendre.service-public.gouv.fr/vosdroits/F37848?lang=en> (Дата звернення: 30.03.2026).

200. Testo Unico della Finanza. Decreto legislativo 24 febbraio 1998, n. 58. URL: <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2018/04/30/testo-unico-della-finanza-tuf> (Дата звернення: 30.03.2026).

201. Urbane Marta Opportunities and Challenges of Mediation in International Commercial Disputes. The 8th International Scientific Conference of the Faculty of Law of the University of Latvia. 2022. P.292-299.

202. Zivilprozessordnung. Ausfertigungsdatum: 12.09.1950 URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/> (Дата звернення: 30.03.2026).

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Лисенко Ю.О. Органи управління та посадові особи господарських товариств. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. Випуск 90. Ч. 2. 2025. С. 118-122.
2. Лисенко Ю.О. Правові засади та практичні аспекти використання фідучіарних обов'язків у господарських товариствах. *Право та державне управління*. №2. 2025. С.50-54.
3. Лисенко Ю.О. Правове регулювання переходу прав на частку в статутному капіталі господарського товариства у виконавчому провадженні *Право і суспільство*. 2025. №2. С.808-814.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Лисенко Ю.О. Правові засади арешту корпоративних прав у сфері виконавчого провадження. *Права людини та публічне врядування: матеріали VIII Міжнародного правничого форуму*, м. Чернівці, 30 травня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 564-566.
5. Лисенко Ю.О. Посадові особи господарських товариств: поняття та принципи діяльності. *Сучасний стан та перспективи розвитку української правової науки: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 17 травня 2025 р.)* / відп. ред. К.А. Возняковська, Ю.В. Цуркан-Сайфуліна, Т.А. Латковська. Чернівці, 2025. С.177-179.
6. Лисенко Ю.О. Реалізація частки у статутному капіталі товариства в рамках виконавчого провадження. *Modern Achievements in Legal Science and Practice (March 19–20, 2025. Riga, the Republic of Latvia)* : International scientific conference. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. С. 265-266.

7. Лисенко Ю.О. Порухення переважного права на придбаня частки у випадку звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 5 грудня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. С.228-230.

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ МАТЕРІАЛІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Результати дослідження обговорено на кафедрі права інтелектуальної власності та патентної юстиції Національного університету «Одеська юридична академія». Основні положення та висновки дисертації оприлюднено на міжнародних, всеукраїнських та інших науково-практичних конференціях: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасний стан та перспективи розвитку української правової науки» (м. Чернівці, 17 травня 2025 р.) (очна участь); VIII Міжнародному правничому форумі «Права людини та публічне врядування» (м. Чернівці, 30 травня 2025 р.) (очна участь); Міжнародній науковій конференції «Сучасні досягнення юридичної науки та практики» (м. Рига 19–20 березня 2025 р.) (заочна участь); XI Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Львів – Торунь, 5 грудня 2025 р.) (заочна участь).



АПВУ
Асоціація
приватних виконавців
України

Довідка
про впровадження результатів дисертаційного дослідження Лисенка
Юрія Олександровича на тему «Особливості реалізації корпоративних
прав боржника в рамках виконавчого провадження»

Результати дисертаційного дослідження Лисенка Юрія Олександровича на тему «Особливості реалізації корпоративних прав боржника в рамках виконавчого провадження» виконані на високому теоретичному та методологічному рівні, ґрунтуються на комплексному аналізі національного законодавства, практики діяльності державних та приватних виконавців, глибокому аналізі судової практики у сфері звернення стягнення на частку у статутному капіталі товариства. Розкриваються дискусійні питання та складнощі, які виникають в рамках виконавчого провадження у сфері корпоративного права, що призводить до чисельних судових спорів та впливає на забезпечення прав та інтересів всіх учасників виконавчого провадження.

Науково обґрунтованими та практично значущими є пропозиції щодо удосконалення процедури діяльності державних та приватних виконавців, зокрема щодо:

- уніфікації норм законодавства в частині визнання предметом звернення стягнення на частку в статутному капіталі господарського товариства, а не корпоративні права;
- визнання постанови виконавця про накладення арешту на частку підставою для внесення інформації до Єдиного державного реєстру ;
- надання господарському товариству переважного права на придбання частки, яка відчужується в рамках виконавчого провадження, у випадку не реалізації такого права іншими учасниками товариства.

З метою удосконалення правових засад діяльності виконавців можуть бути використані результати дослідження, викладені у таких наукових працях:

Центральний офіс:
Берестейський проспект, 5А,
Київ, Україна, 01135

☎ +38 067 383 87 98
✉ sekretariat.apvu@gmail.com
🌐 apvu.com.ua

Лисенко Ю.О. Органи управління та посадові особи господарських товариств. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. Випуск 90. Ч. 2. 2025. С. 118-122.

Лисенко Ю.О. Правові засади та практичні аспекти використання фідучіарних обов'язків у господарських товариствах. *Право та державне управління*. №2. 2025. С.50-54.

Лисенко Ю.О. Правове регулювання переходу прав на частку в статутному капіталі господарського товариства у виконавчому провадженні *Право і суспільство*. 2025. №2. С.808-814.

Лисенко Ю.О. Правові засади арешту корпоративних прав у сфері виконавчого провадження. *Права людини та публічне врядування: матеріали VIII Міжнародного правничого форуму*, м. Чернівці, 30 травня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 564-566.

Лисенко Ю.О. Посадові особи господарських товариств: поняття та принципи діяльності. *Сучасний стан та перспективи розвитку української правової науки: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Чернівці, 17 травня 2025 р.) / відп. ред. К.А. Возняковська, Ю.В. Цуркан-Сайфуліна, Т.А. Латковська. Чернівці, 2025. С.177-179.

Лисенко Ю.О. Реалізація частки у статутному капіталі товариства в рамках виконавчого провадження. *Modern Achievements in Legal Science and Practice (March 19–20, 2025. Riga, the Republic of Latvia) : International scientific conference. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. С. 265-266.*

Лисенко Ю.О. Порушення переважного права на придбання частки у випадку звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права : матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Кременчук, 5 грудня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. С.228-230.

Впровадження результатів дисертаційного дослідження Лисенко Ю.О. підтверджує їх наукову новизну, обґрунтованість та практичну цінність, а також відповідність сучасним потребам розвитку правових засад діяльності виконавців.

**Голова Асоціації
приватних виконавців України**



Оксана РУСЕЦЬКА

Центральний офіс:
Берестейський проспект, 5А,
Київ, Україна, 01135

☎ +38 067 383 87 98
✉ sekretariat.apvu@gmail.com
🌐 apvu.com.ua